ศูนย์แสดงสินค้าศิลปหัตถกรรมไทย

โดย
นายอนุวัฒน์ เติมเจิม

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสถาปัตยกรรมไทย
ภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2546

ISBN 974-464-014-6

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

THAI ARTS AND CRAFTS CENTER

By

Anuwat Toemchoem

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree

MASTER OF ARCHITECTURE

Department of Architecture and Related Arts

Graduate School

SILPAKORN UNIVERSITY

2003

ISBN 974-464-014-6

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้วิทยานิพนธ์เรื่อง “ศูนย์แสดงสินค้าศิลปหัตถกรรมไทย” เสนอโดย นายอนุวัฒน์ เติมเจิม เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมไทย

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิราวรรณ คงคล้าย)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
วันที่.....เดือน.....พ.ศ. .....

ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์

1. รองศาสตราจารย์ฤทัย ใจจงรัก
2. อาจารย์สุนนท์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(อาจารย์วนิดา พึ่งสุนทร)
...../...../.....

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ฤทัย ใจจงรัก)
...../...../.....

.....กรรมการ
(อาจารย์สุนนท์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา)
...../...../.....

.....กรรมการ
(นายอุดม สกุลพาณิชย์)
...../...../.....

K 42262060 : สาขาวิชาสถาปัตยกรรมไทย
คำสำคัญ : หัตถกรรม/ศิลปหัตถกรรม

อนุวัฒน์ เติมเจิม : ศูนย์แสดงสินค้าศิลปหัตถกรรมไทย (THAI ARTS AND CRAFTS CENTER) อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ : รองศาสตราจารย์ ฤทัย ใจจงรัก และอาจารย์ สุนนท์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา. 117 หน้า. ISBN 974-464-014-6

สภาพการณ์ทางวัฒนธรรมในปัจจุบันอำนวยให้เกิดความต้องการด้านสถาปัตยกรรมในลักษณะใหม่ๆเพิ่มมากขึ้นเพื่อรองรับกิจกรรมต่างๆของวัฒนธรรมร่วมสมัยในหลายๆรูปแบบ ขณะที่ลักษณะทางสถาปัตยกรรมไทยในอดีตได้จำกัดอยู่เพียงไม่กี่ประเภท การสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมเพื่อสนองประโยชน์ใช้สอยใหม่ๆในเชิงพัฒนาการจากรูปแบบในอดีตจึงมีข้อจำกัดทั้งในเงื่อนไขของเวลาและสภาพทางสังคมวัฒนธรรม วิทยานิพนธ์นี้จึงเป็นความพยายามที่จะแสวงหาแนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรมไทยร่วมสมัยที่สนองประโยชน์ใช้สอยในกิจกรรมใหม่ๆของวัฒนธรรมไทยร่วมสมัยโดยมีเนื้อหาทางวัฒนธรรมไทยเป็นพื้นฐาน

โดยกระบวนการออกแบบได้สร้างแนวคิดจากการตีความเนื้อหาทางวัฒนธรรมในงานศิลปหัตถกรรมซึ่งมีกระบวนการก่อรูปที่ผูกพันอยู่กับธรรมชาติ ชีวิตและวัฒนธรรมของคนไทย ซึ่งประกอบด้วยแนวคิดเรื่อง 1.ระบบศูนย์กลางกับการกำเนิด 2.ความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติ มนุษย์และวัฒนธรรมโดยมีธรรมชาติเป็นศูนย์กลาง และ3.การใช้ที่ว่างตามแบบแผนวัฒนธรรมการอยู่อาศัยของคนไทยที่สัมพันธ์กับกระบวนการสร้างรูปงานศิลปหัตถกรรม แล้วจึงแปลงแนวคิดดังกล่าวเป็นแผนภาพสัญลักษณ์ของที่ว่างทางสถาปัตยกรรม โครงสร้างที่ว่างและที่ว่างที่เกิดขึ้นจึงบรรจุไว้ด้วยความหมายตามเนื้อหาและแนวคิดดังกล่าว ขณะเดียวกันความหมายของที่ว่างนี้ก็เป็นตัวกำหนดองค์ประกอบ รูปทรงและรูปแบบทางสถาปัตยกรรมด้วย โดยมีความต้องการใช้สอยในวัฒนธรรมร่วมสมัยและบริบทของที่ตั้งเข้ามาเป็นปัจจัยร่วมนำไปสู่การสร้างรูปทางสถาปัตยกรรมในที่สุด

สถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นประกอบด้วยโครงสร้างที่ว่างทางสัญลักษณ์ ในลักษณะการกระจายออกไปจากศูนย์กลาง (Centrifugal) เพื่อสื่อความหมายของกระบวนการเกิดงานศิลปหัตถกรรมกับความสัมพันธ์ในวิถีชีวิตวัฒนธรรมไทยซึ่งในเชิงสัญลักษณ์ได้แสดงให้เห็นว่างานศิลปหัตถกรรมได้อาศัยต้นทางคือธรรมชาติอันเป็นศูนย์กลางแล้วคลี่คลายออกมาเป็นความหลากหลายของรูปแบบต่างๆได้อย่างไร ตลอดจนความสัมพันธ์ที่มีต่อชีวิตและวัฒนธรรมของคนไทย ซึ่งได้แสดงในรูปของที่ว่างและกระบวนที่ว่าง (Sequence of Space) ร่วมกับการใช้สอยแบบร่วมสมัยที่สอดคล้องกับความหมายของที่ว่างเหล่านั้น

ภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา 2546
ลายมือชื่อนักศึกษา .....
ลายมือชื่ออาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ 1. ..... 2. .....

K 42262060 : MAJOR : THAI ARCHITECTURE
KEY WORD : HANDICRAFT / ARTS AND CRAFTS
ANUWAT TOEMCHOEM : THAI ARTS AND CRAFTS CENTER. THESIS ADVISORS : ASSO.PROF. REUTHAI CHAICHONGRAK, AND SUNON PALAKAWONGSE NA AYUTTHAYA.
117pp. ISBN 974-464-014-6.

This study concentrated on the contemporary Thai architecture design based on Thai culture. Since contemporary Thai culture required new functional architecture for both type and style. Because of their limited form, the traditional Thai architecture could not support the inquiry of this current time. Thus, this study attempted to design the contemporary Thai architecture based on this reason.

The design process mentioned on Thai handicrafts and related to Thai ways of life, nature and culture. The concept of this architecture design consisted of these following items.

1. The center as the origin.
2. The relationship of nature, culture and human. The nature located at the center.
3. Organizing space based on Thai people traditional ways of life that related to Thai handicrafts form process of creation.

As mentioned, these concept designs turned to create the architecture space. The space contained the meanings above and also set up the architecture program including element, form and style. Besides, the requirement of new function on contemporary Thai culture as well as the site which together turned to form the perfect architecture.

Finally, this study have created the contemporary Thai architecture design which consisted of the symbolical theme on space construction. The form of centrifugal force represented the relationship of Thai handicraft creation and Thai people ways of life, nature and culture. Since beginning, Thai handicrafts created from nature material and then later shown the several style of them on art creation. Thus the ideology underlying the design of space and form of this Thai arts and crafts center concluded the whole concept and shown the architecture form as well as the sequence of space in reality to support the contemporary Thai architecture function requirement.

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

Department of Architecture and Related Arts Graduate School, Silpakorn University Academic Year 2003
Student's signature .....
Thesis Advisors' signature 1. ..... 2. .....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยความกรุณาช่วยเหลือและความร่วมมือจากบุคคลหลายท่าน จึงขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

รองศาสตราจารย์ ฤทัย ใจจงรัก และอาจารย์ สุนนท์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ในฐานะอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ให้คำปรึกษา ตรวจแก้และให้คำแนะนำในการปรับปรุงวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ตลอดการศึกษา, อาจารย์ วนิดา พึ่งสุนทร และคุณอุดม สกุลพาณิชย์ ที่กรุณารับเป็นประธานกรรมการและกรรมการตรวจวิทยานิพนธ์และให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาทักษะการออกแบบสถาปัตยกรรม ตลอดจนครูบาอาจารย์ทุกท่านผู้เมตตาประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ทั้งหลายทั้งปวงให้ด้วยความอุสาหะแก่ศิษย์ผู้ด้อยด้วยปัญญา

เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานต่างๆที่ได้ติดต่อขอความอนุเคราะห์ในด้านข้อมูลและเอกสารประกอบ

สำหรับขั้นตอนการจัดทำผลงานนำเสนอในรูปแบบต่างๆที่ปรากฏ ก็ด้วยความช่วยเหลือจากเพื่อนๆผู้เป็นกัลยาณมิตรและร่วมอุดมการณ์; คุณอธิภู ศัสตุระ ที่คอยให้ความช่วยเหลือในทุกๆด้านอย่างจริงใจเสมอมา, คุณปฏิเวธ ไชยโสต และคุณธนสาร เธียรตระการ เพื่อนยามยากที่มาพร้อมใจและไม่ถอย, คุณพรรณนิภา ปิณฑวณิช ผู้ค่อยห่วงใยและอาสารับตรวจแก้รูปแบบวิทยานิพนธ์ให้ด้วยความเรียบร้อย, คุณรสิตา สินเอกเอี่ยม พี่สาวผู้ใจดีสำหรับบทคัดย่อภาษาอังกฤษ รวมทั้งกำลังใจจากเพื่อนๆ พี่ๆอีกจำนวนหนึ่งที่มิได้กล่าวนามซึ่งอยู่รายรอบและพร้อมให้ความช่วยเหลืออยู่เสมอ

และเหนือสิ่งอื่นใดขอขอบพระคุณต่อบุพการีผู้มีพระคุณอันล้นเหลือด้วยความสำนึกและระลึกถึงอยู่เสมอ

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย ..... ง

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ ..... จ

กิตติกรรมประกาศ ..... ฉ

สารบัญตาราง ..... ฌ

สารบัญแผนภาพ ..... ญ

สารบัญภาพ ..... ฏ

บทที่

1 บทนำ 1

ความเป็นมาของโครงการ 1

วัตถุประสงค์ของโครงการ 3

ขอบเขตของโครงการ 4

วัตถุประสงค์และขอบเขตของวิทยานิพนธ์ 5

วิธีการศึกษา 5

แหล่งข้อมูล 6

2 ศิลปหัตกรรมไทย 7

ความหมายและคุณค่าของศิลปหัตถกรรมไทย 7

วิวัฒนาการศิลปหัตถกรรมในประเทศไทย 9

หัตถกรรมในวิถีชีวิตไทย 12

กระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมไทย 14

เอกลักษณ์และรูปแบบผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมไทย 16

สรุป 33

3 ปรัชญาและแนวคิด 35

ประเด็นปัญหาและแนวคิดพื้นฐาน 35

แนวความคิดการออกแบบ 36

4 รายละเอียดโครงการศูนย์แสดงสินค้าศิลปหัตถกรรมไทย 42

ลักษณะโครงการ 42

ผู้ใช้โครงการ 43

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

บทที่ หน้า

การจัดรูปองค์กรบริหารโครงการ 47
องค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบโครงการ 52
ความต้องการพื้นที่ใช้สอย 58
ที่ตั้งโครงการ 76
สรุปโครงการ 84

5 กรณีศึกษาและพิเศษลักษณะ 85
การศึกษาลักษณะและรูปแบบการจัดแสดง (Exhibition Design) 85
กรณีศึกษา 92
พิเศษลักษณะ..... 95

6 การออกแบบสถาปัตยกรรม 96
แนวความคิด 96
การออกแบบ 96
สรุปผลการออกแบบ 105

7 สรุป 112

บรรณานุกรม 114
ประวัติผู้วิจัย 117

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	แสดงรายละเอียดหน้าที่และอัตรากำลังบุคลากรของโครงการ	48
2	องค์ประกอบโครงการฯจากความต้องการพื้นที่ปฏิบัติงานและกิจกรรมต่างๆ	53
3	แสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกองโครงการ (Matrix of Functional Relationship)	56
4	แหล่งผลิตหัตถกรรมแต่ละประเภทปี พ.ศ.2532 และ พ.ศ.2538 และมูลค่าส่งออกสินค้าหัตถกรรมไทยปี พ.ศ.2536–2545 แยกตามประเภท	59
5	สรุปความต้องการพื้นที่ใช้สอยของโครงการฯ (Area Requirement)	69
6	แสดงการเปลี่ยนแปลงสีของวัตถุเมื่อใช้พื้นหลังที่มีค่าน้ำหนักสีแตกต่างกัน	88

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
1	กระบวนการเกิดรูปงานหัตถกรรม	1
2	ความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ ที่ก่อให้เกิดงานศิลปหัตถกรรม	15
3	ตัวแบบกระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรม	16
4	ความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติ มนุษย์ และวัฒนธรรมโดยมีธรรมชาติเป็นศูนย์กลาง	37
5	จุดศูนย์กลางทางเรขาคณิตแสดงการกำเนิดจักรวาลเป็นแผ่ขยายจากจุดศูนย์กลางไปตามทิศทั้งหก	39
6	การใช้ที่ว่างในวัฒนธรรมการอยู่อาศัยของคนไทย ตัวแบบจากแบบแผนเรือน	40
7	แสดงความสัมพันธ์ทางเนื้อหาและความหมายของมิติทางธรรมชาติ ชีวิต และวัฒนธรรมในกระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรม	41
8	พฤติกรรมการใช้โครงการของเจ้าหน้าที่	45
9	พฤติกรรมการใช้โครงการของผู้เช่าพื้นที่โครงการ	45
10	พฤติกรรมการใช้โครงการของลูกค้า	46
11	พฤติกรรมการใช้โครงการของผู้ผลิตและผู้มาติดต่อ	46
12	พฤติกรรมการใช้โครงการของผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนา	46
13	พฤติกรรมการจัดส่งสินค้าเข้า-ออก	46
14	แสดงการจัดรูปองค์กรบริหารโครงการ	47
15	แสดงความพันธ์ขององค์ประกอบหลักโครงการฯ	56
16	แสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบและการสัญจร	57
17	การคิดพื้นที่สำหรับบอร์ด (Board)จัดแสดง	62
18	การคิดพื้นที่สำหรับตู้จัดแสดง (Case)	62
19	การคิดพื้นที่สำหรับวัตถุแสดง (Objects, Models)	63
20	สรุปขนาดพื้นที่ใช้สอยในส่วนต่างๆ ของโครงการฯ	75
21	แผนที่กรุงเทพมหานครแสดงตำแหน่งที่ตั้งโครงการ	77
22	ภาพถ่ายทางอากาศแสดงที่ตั้งโครงการและลักษณะกายภาพแวดล้อม	79
23	ผังที่ตั้งโครงการ	79
24	ผังที่ตั้งโครงการแสดงขอบเขตและสภาพแวดล้อม	80
25	ผังที่ตั้งโครงการแสดงอิทธิพลสภาพภูมิอากาศ และสภาพแวดล้อม	80
26	แสดงการจัดวางแสดงสินค้าลักษณะต่างๆ	87
27	แสดงความสัมพันธ์ทางความหมายของแนวความคิดและโครงสร้างที่ว่าง	97

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

แผนภาพที่		หน้า
28	ผังแสดงการจัดวางการใช้ที่ดิน	98
29	ผังแสดงแนวความคิดในการออกแบบและการจัดวางการใช้พื้นที่	98
30	ผังแสดงแนวความคิดการออกแบบและการใช้พื้นที่	99
31	ผังแสดงการจัดวางองค์ประกอบโครงการในที่ตั้งโครงการ	99
32	การออกแบบผังบริเวณและภูมิสถาปัตยกรรม แสดงการเชื่อมพื้นที่เพื่อเปิดโอกาสในการเข้าใช้โครงการและสาธารณะประโยชน์	100
33	แปลนพื้นแสดงกระบวนที่ว่าง จากศูนย์กลางพื้นที่เปิดโล่ง กึ่งเปิดโล่ง และพื้นที่ปิดล้อม	101
34	รูปตัดยาวแสดงความต่อเนื่องของที่ว่าง	101

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	การทำหัตถกรรมหัวโขน	13
2	การทำหัตถกรรมเครื่องมือจับสัตว์น้ำ	13
3	การทอผ้า	13
4	การแกะสลักไม้	13
5	ผลิตภัณฑ์เครื่องจักสาน	19
6	ผลิตภัณฑ์เครื่องจักสาน	19
7	ผลิตภัณฑ์เครื่องจักสาน	19
8	ผลิตภัณฑ์เครื่องจักสาน	19
9	ผลิตภัณฑ์ผ้าทอ	21
10	ผลิตภัณฑ์ผ้าทอ	21
11	ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา	22
12	ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา	22
13	ผลิตภัณฑ์เครื่องไม้	23
14	ผลิตภัณฑ์เครื่องไม้	23
15	ผลิตภัณฑ์เครื่องกระดาษ	24
16	ผลิตภัณฑ์ร่มกระดาษ	24
17	ผลิตภัณฑ์เครื่องโลหะ	25
18	ผลิตภัณฑ์เครื่องโลหะ	25
19	ผลิตภัณฑ์เครื่องรัก	26
20	ผลิตภัณฑ์เครื่องรัก	26
21	ผลิตภัณฑ์เครื่องหนัง	27
22	ผลิตภัณฑ์เครื่องประดับ	27
23	ผลิตภัณฑ์เครื่องประดับ	27
24	ผลิตภัณฑ์ดอกไม้ประดิษฐ์	28
25	ผลิตภัณฑ์ดอกไม้ประดิษฐ์	28
26	ผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว	29
27	ผลิตภัณฑ์ตุ๊กตาไทย	29
28	รูปทรงและที่ว่างของเรือนไทยแบบประเพณีภาคกลาง	40
29	ลักษณะทางกายภาพของที่ตั้งโครงการ	78
30	ลักษณะทางกายภาพของที่ตั้งโครงการ	78

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ หน้า

31 ถนนวัฒนธรรม 81
32 ถนนรัชดาภิเษก 81
33 ชุดภาพลักษณะอาคารแวดล้อมที่ตั้งโครงการ 82
34 ทัศนียภาพด้านหน้าทางเข้าศาลาพระมิ่งขวัญ 93
35 ศาลาพระมิ่งขวัญแสดงทัศนียภาพด้านข้าง 93
36 เสาลอยรับชายคากดต่ำ 93
37 โถงทางเข้าหลัก 93
38 โถงแสดงสินค้าชั้นล่าง 93
39 โถงนิทรรศการถาวร 93
40 ทัศนียภาพอาคารแสดงสินค้า 94
41 โถงทางเดินภายในชั้นแสดงสินค้า 94
42 รูปด้านและผังพื้นอาคาร 94
43 ภาพหุ่นจำลองแสดงพื้นที่ลานกิจกรรมด้านหน้าโครงการ 100
44 รูปทรงเรือนไทยแบบประเพณี 102
45 ภาพหุ่นจำลองแสดงรูปทรงอาคารโครงการฯ 102
46 ผังหลังคา 102
47 รูปทรงอาคารโครงการฯ 102
48 ลักษณะของหลังคาในสถาปัตยกรรมไทย 104
49 รูปทรงและลักษณะหลังคา 104
50 การจัดกลุ่มหลังคา 104
51 ผังที่ว่างเปิดโล่งภายใน/ลานสัญลักษณ์ 104
52 รูปตัดแสดงที่ว่างเปิดโล่งภายใน 104
53 ภาพหุ่นจำลองแสดงที่ว่างเปิดโล่งภายใน/ลานสัญลักษณ์ 104
54 ผังบริเวณ 105
55 แปลนพื้นชั้นใต้ดิน 105
56 แปลนพื้นชั้น 1 106
57 แปลนพื้นชั้น 2 107
58 รูปตัด 1-1 107
59 ชุดภาพรูปด้าน 108
60 รูปตัด 2-2 , รูปตัด 3-3 108
61 ชุดภาพหุ่นจำลองแสดงทัศนียภาพโดยรอบโครงการ 109
62 ภาพหุ่นจำลองแสดงทัศนียภาพมุมสูง 110

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

ภาพที่ หน้า
63 ภาพหุ่นจำลองแสดงทัศนียภาพพื้นที่เปิดโล่งภายใน 110
64 ภาพหุ่นจำลองแสดงทัศนียภาพอาคารจากแนวถนนด้านทิศเหนือ 110
65 ภาพหุ่นจำลองแสดงทัศนียภาพอาคารจากแนวถนนด้านทิศใต้ 110
66 ชุดภาพหุ่นจำลองแสดงทัศนียภาพบริเวณทางเข้าหลัก 111
67 ชุดภาพหุ่นจำลองแสดงทัศนียภาพอาคารส่วนบริการอาหาร 111

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

บทที่ 1
บทนำ

ความเป็นมาของโครงการ

งานศิลปหัตถกรรมเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่ายิ่ง เป็นผลงานที่ตกทอดจากอดีตอันเกิดจากฝีมือและปัญญาสร้างสรรค์ของมนุษย์ เพื่อมุ่งสนองประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวันและความพึงพอใจทางวัฒนธรรมที่ผสานสอดคล้องกันอย่างลงตัวสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ งานศิลปหัตถกรรมจึงเป็นดั่งศูนย์รวมของสหวิทยาการที่มีคุณค่าทางศิลปะ วิทยาศาสตร์และปรัชญา เป็นเอกลักษณ์ของชาติและสืบทอดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมมาจนถึงปัจจุบัน

ประเทศไทยมีการทำผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมมากมายหลากหลายประเภท ลักษณะรูปแบบและประโยชน์ใช้สอยของผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเหล่านี้ได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพของสังคมแต่ละยุคสมัยตลอดมา จนถึงสมัยปัจจุบันที่สังคมไทยเปลี่ยนแปลงความเจริญอย่างรวดเร็วในหลายๆด้านทำให้สังคมเมืองและสังคมชนบทมีความแตกต่างทางเศรษฐกิจมากขึ้น ชาวชนบทที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมยังคงมีฐานะยากจนอยู่เป็นจำนวนมากเป็นเหตุให้รัฐบาลมีนโยบายเร่งรัดกระจายความเจริญทางเศรษฐกิจไปสู่ชนบท โดยมุ่งส่งเสริมอาชีพหัตถกรรมและอุตสาหกรรมในครอบครัว[1] เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้แก่ครอบครัวของราษฎรชนบท พื้นฐานการผลิตงานหัตถกรรมจึงเปลี่ยนแปลงจากการผลิตเพื่อสนองประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวันเป็นการผลิตเพื่อจำหน่ายเป็นจำนวนมากในลักษณะอุตสาหกรรมหัตถกรรมหรือหัตถอุตสาหกรรม[2] สนองความต้องการของตลาดสังคมเมืองทั้งภายในประเทศ ต่างประเทศและตลาดนักท่องเที่ยว งานหัตถกรรมไทยในปัจจุบันจึงมีบทบาทสำคัญเพิ่มขึ้นในเชิงคุณค่าทางเศรษฐกิจที่นำรายได้มาสู่ครอบครัวของราษฎรชนบทและการพัฒนาประเทศ นอกเหนือจากการให้คุณค่าที่เป็นเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมของชาติไทยเยี่ยงในอดีต

กระบวนการส่งเสริมอาชีพหัตถกรรมและอุตสาหกรรมในครอบครัว และกระบวนการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไทยนั้นได้มีการดำเนินการในด้านต่างๆ ได้แก่ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร

---

[1] กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, รูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไทย (กรุงเทพฯ : ด่านสุทธากาพิมพ์, 2538), 6.

[2] เรื่องเดียวกัน, 393.

การฝึกอาชีพ การอบรมให้ความรู้ทางวิชาการ การบริหารจัดการ การให้ความช่วยเหลือด้านการเงินต่างๆ เหล่านี้แล้ว แต่อย่างไรก็ตามผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไทยก็ยังประสบปัญหาอยู่ในหลายๆด้าน ได้แก่[3]

1.ปัญหาด้านคุณภาพและปริมาณการผลิต ซึ่งผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ที่ผลิตได้ไม่สนองความต้องการของผู้บริโภคและไม่เป็นที่ยอมรับ ทั้งนี้อาจเนื่องจากการผลิตของผู้ผลิตไทยจะเน้นปริมาณมากกว่าคุณภาพของสินค้าและผลิตไม่ตรงตามรสนิยมของตลาด

2.ปัญหาด้านรูปแบบผลิตภัณฑ์ ที่มีลักษณะแบบดั้งเดิมและมีประโยชน์ใช้สอยจำกัดทำให้ไม่ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค

3.ปัญหาการขาดแคลนปัจจัยการผลิต ได้แก่ แรงงานและวัตถุดิบ กล่าวคือวัตถุดิบมีราคาแพงและขาดแคลนตลอดจนมีคุณภาพไม่ได้มาตรฐาน ส่วนแรงงานมักขาดประสบการณ์และไม่เป็นที่สนใจของแรงงานที่จะประกอบอาชีพหัตถกรรม เนื่องจากค่าจ้างแรงงานโดยเปรียบเทียบจะต่ำกว่าภาคอุตสาหกรรมอื่นๆ

4.ปัญหาด้านข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาอุตสาหกรรมหัตถกรรมไทยให้สามารถแข่งขันกับประเทศคู่ค้าและการสนองตอบต่อความต้องการของผู้บริโภคได้ แต่ในปัจจุบันผู้ผลิตของไทยยังมีข้อจำกัดด้านการได้รับข้อมูลทางการตลาดที่ทันการณ์สมัย จึงทำให้การผลิตมักจะทำตามแบบที่เคยทำมาในอดีต เป็นผลให้สินค้าไม่เป็นที่ต้องการของตลาด

5.ปัญหาด้านการตลาด เนื่องจากผู้ผลิตของไทยเป็นผู้ผลิตรายย่อย มีสถานที่จำหน่ายสินค้าน้อย มีการพัฒนาน้อยมากในด้านการศึกษาแนวโน้ม ความต้องการของตลาด ทั้งนี้เนื่องจากข้อจำกัดด้านการศึกษา เงินทุน และการบริหารจัดการ

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้นได้พิจารณาเห็นว่าปัญหาด้านการตลาดเป็นปัญหาสำคัญเร่งด่วนควรที่จะช่วยเหลือส่งเสริมในลำดับต้นๆ กลยุทธ์หนึ่งที่สำคัญในการส่งเสริมการตลาดได้แก่ การจัดแสดงและจำหน่ายสินค้า ซึ่งเป็นสื่อกลางที่จะนำผู้ขายไปสู่ผู้ซื้อโดยตรง เป็นประโยชน์ต่อทั้งผู้ขายและผู้ซื้อ คือ ผู้ขายได้ขายสินค้าและได้ข้อมูลความต้องการของผู้ซื้อ สามารถนำไปพัฒนาสินค้าให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดได้มากขึ้น ด้านผู้ซื้อเองก็ไม่ต้องเสียเวลาเดินทางไปซื้อสินค้าถึงแหล่งผลิต จึงเป็นการขยายตลาดมาสู่ผู้บริโภคโดยส่งเสริมให้สินค้าหัตถกรรมที่ผลิตออกมากระจายไปสู่ผู้บริโภคได้มากและสะดวกยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันก็เป็นการส่งเสริมศักยภาพให้สามารถพัฒนาไปสู่การส่งออกขยายตลาดออกไปสู่ตลาดต่างประเทศได้ด้วย เป็นประโยชน์ในอันที่จะแสดงให้ผู้บริโภคและภาคธุรกิจเอกชนหรือผู้ประกอบการได้รับรู้ถึงภาพรวมและความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมไทย เป็นการกระตุ้นให้มีการใช้ การลงทุนและได้เล็งเห็นคุณค่าของศิลปหัตถกรรมของไทยมากขึ้น ซึ่งปัจจุบันประเทศไทยยังขาดแคลนสถานที่สำหรับรองรับความจำเป็นดังกล่าวอย่างเพียงพอ

---

[3] จงรัก พันธุ์สุวรรณ, “รายงานการศึกษาการส่งเสริมการตลาดหัตถกรรมไทย,” สำนักพัฒนาอุตสาหกรรมในครอบครัวและหัตถกรรม กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, 2542, 1. (อัดสำเนา)

ดังนั้นจึงควรมีสถานที่สำหรับรองรับในกิจกรรมดังกล่าว อันได้แก่สถานที่สำหรับจัดแสดงและจำหน่ายสินค้าศิลปหัตถกรรมไทยที่ตั้งอยู่ในเมืองเพื่อรองรับสินค้าศิลปหัตถกรรมจากแหล่งผลิตในท้องถิ่นต่างๆของประเทศ การจัดสร้างศูนย์รวบรวมงานศิลปหัตถกรรมไทยหรือศูนย์แสดงสินค้าศิลปหัตถกรรมไทยขึ้นมาจึงถือเป็นแนวทางหนึ่งที่สอดคล้อง ทั้งนี้เพื่อทำหน้าที่เป็นตลาดกลางสำหรับรองรับและกระจายสินค้าศิลปหัตถกรรมที่มาจากแหล่งผลิตในท้องถิ่นต่างๆของประเทศ สามารถใช้เป็นที่จัดกิจกรรมต่างๆด้านการส่งเสริมศิลปหัตถกรรมไทยที่จะเกิดขึ้นได้ และเป็นกลไกหนึ่งที่สำคัญต่อการสร้างความมั่นคงอันจะเป็นหลักประกันต่ออาชีพช่างฝีมือที่ผลิตงานหัตถกรรม ทั้งเป็นการตอบรับสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลตามโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ซึ่งเป็นการสนับสนุนให้ชุมชนได้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์และเสริมสร้างกระบวนการพึ่งพาตนเองของชุมชน และอาจจะขยายผลไปถึงการอนุรักษ์และส่งเสริมงานศิลปหัตถกรรมของไทยที่ยั่งยืนต่อไปได้อีกทางหนึ่ง

เพื่อเป็นการส่งเสริมภาพลักษณ์อันดีงามของศิลปหัตถกรรมไทย ศูนย์แสดงสินค้าศิลปหัตถกรรมไทยดังที่เสนอจึงควรมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่สะท้อนถึงคุณค่าและเอกลักษณ์ของศิลปหัตถกรรมไทยและแสดงออกทางสถาปัตยกรรมที่มีลักษณะไทยด้วยอย่างสอดคล้องสัมพันธ์กัน ซึ่งจะส่งผลดีในทางที่จะช่วยส่งเสริมภาพพจน์ของผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมไทยและปลุกเร้าให้สาธารณะชนหรือผู้บริโภคได้หันมาให้ความสนใจเลือกใช้สินค้าที่เป็นงานศิลปหัตถกรรมของไทย เกิดความเข้าใจและเล็งเห็นคุณค่าของศิลปหัตถกรรมไทยได้ดียิ่งขึ้น

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1.เพื่อให้เป็นแหล่งจัดแสดงและจำหน่ายสินค้าศิลปหัตถกรรมไทย อำนวยความสะดวกแก่ผู้ซื้อหรือผู้สนใจทั่วไปให้ทราบถึงรายละเอียดต่างๆของสินค้า และเป็นการสนับสนุนผู้ผลิตที่อยู่ในท้องถิ่นต่างๆของประเทศให้มีช่องทางขยายตลาดสินค้าศิลปหัตถกรรมของตนได้มากขึ้น ทั้งตลาดภายในประเทศ ตลาดต่างประเทศ และตลาดนักท่องเที่ยว

แนวคิดเบื้องต้นเปรียบสถาปัตยกรรมเป็นดังงานหัตถกรรมชิ้นหนึ่ง และสื่อความหมายในเรื่องการกำเนิดงานหัตถกรรม คือเป็นกระบวนการแปรรูปวัสดุธรรมชาติและมาจากธรรมชาติอันเป็นวัตถุดิบหลักในการผลิตงานหัตถกรรมผ่านกรรมวิธีที่เหมาะสมกับคุณสมบัติของวัสดุนั้นๆและต้องอาศัยการทำด้วยมือเป็นสำคัญซึ่ง ”การสัมผัสด้วยมือ” ถือเป็นสื่อกลางสำคัญในการสัมผัสโลกธรรมชาติและถ่ายทอดมาสู่งานที่ทำ ผสานกับความชำนาญและประณีตทางฝีมือช่างร่วมกับความยึดถือทางวัฒนธรรมประเพณี ศาสนา ปรัชญา ความเชื่อและธรรมชาติจนได้มาซึ่งรูปทรงของงานหัตถกรรมอันทรงคุณค่า ในแง่มุมหนึ่งงานหัตถกรรมจึงเป็นตัวสะท้อนถึงความผูกพันระหว่างชีวิตกับธรรมชาตินั่นเอง

แผนภาพที่ 1 กระบวนการเกิดรูปงานหัตถกรรม

จากแนวคิดข้างต้นพื้นที่จัดแสดงผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจะแบ่งเป็นประเภทต่างๆตามประเภทวัสดุที่นำมาทำเป็นงานหัตถกรรม เช่น ไม้ไผ่และหวาย-เครื่องจักสาน ดิน-เครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น พื้นที่จัดแสดงสินค้าแต่ละประเภทควรมีความแตกต่างกันไปตามเนื้อหาของวัสดุประเภทนั้นๆ โดยมีแนวทางการออกแบบจากกรรมวิธีการเกิดรูปของงานหัตถกรรมซึ่งมีความสอดคล้องกับคุณสมบัติของวัสดุนั้นๆอยู่โดยธรรมชาติ แปลงมาเป็นกรรมวิธี (ภาษาทางสถาปัตยกรรม) ในการสร้างพื้นที่จัดแสดงสำหรับสินค้าประเภทนั้นๆ เป็นการสื่อถึงงานหัตถกรรมที่มาจากวัสดุแต่ละประเภทโดยรูปที่ว่าง นอกจากนี้ยังใช้จัดแสดงสินค้าหัตถกรรมจากแหล่งผลิตในท้องถิ่นต่างๆเพื่อจำหน่ายและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมและแหล่งผลิตหัตถกรรมนั้นๆให้เป็นที่รู้จักโดยทั่วไป โดยมีการหมุนเวียนผลัดเปลี่ยนกันไปเรื่อยๆ เป็นระยะๆ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

2.เป็นศูนย์บริการข้อมูลข่าวสารด้านศิลปหัตถกรรมไทย เช่น ข้อมูลการผลิต การตลาดรูปแบบผลิตภัณฑ์ และแหล่งผลิตงานศิลปหัตถกรรมในท้องถิ่นต่างๆของประเทศไทยแก่ผู้บริโภค ผู้ประกอบการธุรกิจตลอดจนผู้สนใจทั่วไป เป็นการให้คำปรึกษา แนะนำ และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานด้านศิลปหัตถกรรมไทยให้เป็นที่รู้จัก ยอมรับ สร้างความเข้าใจอันดีเกี่ยวกับงานศิลปหัตถกรรมไทยและเล็งเห็นคุณค่าของศิลปหัตถกรรมไทยได้ดียิ่งขึ้น

3.ส่งเสริมให้มีการควบคุมและพัฒนาปรับปรุง คุณภาพและรูปแบบของผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมไทย เพิ่มศักยภาพของผลิตภัณฑ์เพื่อให้สอดคล้องตรงตามความต้องการและได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับของตลาดในระดับต่างๆ โดยยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ท้องถิ่นและเอกลักษณ์ศิลปหัตถกรรมไทยด้วยการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานการคัดเลือกผลิตภัณฑ์ที่จะมาแสดงภายในศูนย์ฯ

ขอบเขตของโครงการ

1.ด้านการส่งเสริมและขยายตลาดสินค้าศิลปหัตถกรรมไทย

เป็นแหล่งรวบรวม จัดแสดงและจำหน่ายสินค้าศิลปหัตถกรรมไทยจากแหล่งผลิตในท้องถิ่นต่างๆของประเทศไทย ทั้งที่จัดแสดงเป็นการถาวรและแบบชั่วคราว ซึ่งทั้งหมดเป็นงานศิลปหัตถกรรมจำพวกเครื่องใช้ เครื่องเรือน เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับตกแต่ง ของฝากของที่ระลึก ที่มีคุณภาพและมาตรฐานฝีมืออยู่ในระดับที่เป็นงานศิลปหัตถกรรมจนถึงระดับประณีตศิลป์

ทั้งนี้ “สินค้าศิลปหัตถกรรม” หมายถึง สิ่งที่ต้องใช้ฝีมือในการประดิษฐ์และมีความงามทางศิลปแฝงอยู่ โดยอาจจะใช้เครื่องจักร เครื่องมือ เครื่องทุ่นแรงช่วยในการผลิตด้วยก็ได้

2.ด้านการส่งเสริมและพัฒนาศิลปหัตถกรรมไทย

- บริการข้อมูลข่าวสารจากการสำรวจ การทำสถิติหรือการวิจัยทางการตลาด ทั้งด้านปริมาณความต้องการสินค้า และรูปแบบของผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมไทยที่ตรงตามความต้องการของตลาดผู้บริโภคเป็นข้อมูลย้อยกลับไปยังผู้ผลิตเพื่อใช้เป็นแนวทางการปรับปรุงคุณภาพและรูปแบบของผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรม แต่ทั้งนี้ต้องเป็นไปในแนวทางที่ยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของท้องถิ่นและเอกลักษณ์ของศิลปหัตถกรรมไทย

- เผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมไทย และสนับสนุนกิจกรรมต่างๆด้านการส่งเสริมและสร้างความเข้าใจอันดีแก่สาธารณะชนและผู้บริโภคที่มีต่อคุณค่าของงานศิลปหัตถกรรมไทย เช่น จัดทำเอกสารแนะนำแหล่งผลิตงานศิลปหัตถกรรมไทยทั่วประเทศแจกแก่ผู้สนใจ ใช้เป็นสถานที่จัดงานนิทรรศการแนะนำและการออกร้านจำหน่ายสินค้าศิลปหัตถกรรมจากแหล่งผลิตต่างๆ เป็นต้น

วัตถุประสงค์ของวิทยานิพนธ์

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

1.ศึกษาออกแบบที่ว่างทางสถาปัตยกรรมเพื่อสนองประโยชน์ใช้สอยในกิจกรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการในยุคปัจจุบัน โดยมีเนื้อหาทางวัฒนธรรมไทยเป็นพื้นฐาน

2.ศึกษาแนวทางการสร้างสรรค์รูปแบบสถาปัตยกรรมไทยในบริบทวัฒนธรรมร่วมสมัย และนำเสนอรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

วิธีการศึกษา

1.การรวบรวมข้อมูล เป็นข้อมูลที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมไทย กรรมวิธีการผลิต คุณค่าและความสัมพันธ์ด้านวัฒนธรรม ปริมาณและประเภทของผลิตภัณฑ์หัตถกรรม วัสดุที่ใช้ โดยแบ่งเป็น

1.1 ศึกษาข้อมูลภาคเอกสาร

1.2 ศึกษาข้อมูลภาคสนาม

2.การวิเคราะห์ นำข้อมูลทั้งหมดมาทำการวิเคราะห์แยกแยะและประเมินค่าข้อมูล

2.1 ข้อมูลทางกายภาพ ปริมาณและประเภทของผลิตภัณฑ์ วัสดุ และคุณสมบัติทางกายภาพของวัสดุ

2.2 ข้อมูลทางวัฒนธรรม คุณค่าและความหมายของงานหัตถกรรม กรรมวิธีการผลิต ขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา คติความเชื่อ กิจกรรมทางสังคมที่เกี่ยวข้อง

3.การตีความข้อมูลที่ได้วิเคราะห์แล้วในข้อ 2.

4.การสรุปผลและตั้งโครงการ เป็นการประมวลผลจากการศึกษาวิเคราะห์ ทั้งกายภาพและวัฒนธรรมร่วมกับผลการตีความเนื้อหาข้อมูลที่วิเคราะห์นำมาสรุปผลเป็นโครงการ และใช้เป็นข้อพิจารณาประกอบแนวความคิดในการออกแบบสถาปัตยกรรมต่อไป

5.การออกแบบและสร้างแบบจากผลการวิเคราะห์ ตีความและสังเคราะห์แนวความคิด

แหล่งข้อมูล

1.ข้อมูลภาคเอกสาร สามารถสืบค้นข้อมูลได้จากห้องสมุดของมหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาต่างๆ หอสมุดแห่งชาติ ห้องสมุดและศูนย์ข้อมูลข่าวสารของหน่วยงานราชการต่างๆที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กรมส่งเสริมการส่งออก เป็นต้น

2.ข้อมูลภาคสนาม เป็นข้อมูลประกอบจากแหล่งผลิตศิลปหัตถกรรมต่างๆ ในประเทศ ข้อมูลจากกรณีศึกษาและข้อมูลจากการสำรวจและสังเกตจากที่ตั้งของโครงการ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

บทที่ 2
ศิลปหัตถกรรมไทย

1. ความหมายและคุณค่าของศิลปหัตถกรรมไทย

1.1 ความหมายของศิลปหัตถกรรม

หัตถกรรม มีความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2493 ความว่า “การทำด้วยมือ การช่าง” ซึ่งเป็นความหมายอย่างกว้างๆ ทั้งนี้ได้มีผู้ให้ความหมายของหัตถกรรมไว้เพิ่มเติมอีกดังนี้

หัตถกรรม หมายถึง สิ่งที่สร้างขึ้นด้วยฝีมือมนุษย์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการใช้ประโยชน์เป็นสำคัญ[1]

หัตถกรรม หมายถึง งานที่ใช้ฝีมือในการดัดแปลงวัสดุที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน หรือโอกาสพิเศษในครอบครัวและในสังคม[2]

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

จากความหมายดังกล่าวงานหัตถกรรมจึงควรหมายถึง งานฝีมือต่างๆ ได้แก่ งานจักสาน งานปั้น งานแกะสลัก งานถักทอ เป็นต้น ที่มีจุดประสงค์เพื่อประโยชน์ในการใช้สอยเป็นสำคัญ

กระบวนการดัดแปลงวัสดุธรรมชาติในงานหัตถกรรมนั้นเป็นงานประเภทที่ต้องใช้แรงมือทำเป็นส่วนใหญ่ และอาจมีอุปกรณ์หรือเครื่องมือซึ่งเรียกว่า “เทคโนโลยี” เข้ามาช่วยบ้าง เช่น กี่ทอผ้า เครื่องปั่นด้าย แป้นหมุนที่ใช้ในการปั้นขึ้นรูปทรงของเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น การทำหัตถกรรมผู้ทำต้องมีความสนใจหรือมีใจรักที่จะทำ มีความสามารถและฝีมือ งานหัตถกรรมจึงได้ชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า “งานฝีมือ” ผู้ที่ทำก็ได้ชื่อว่า “ช่างฝีมือ” ซึ่งส่วนมากได้จากการเรียนรู้และความคุ้นเคยจากการทำกันภายในครอบครัวสืบต่อกันมาหลายชั่วคน[3] การสร้างงานหัตถกรรมมักเป็นไปตามเทคนิควิธีและรูปแบบที่ถ่ายทอดโดยผู้รู้ซึ่งเป็นรูปแบบตามแบบแผนประเพณีที่มีอยู่ในแต่ละกลุ่มชน

---

[1] การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ผู้จัดพิมพ์), ศิลปหัตถกรรมไทย (กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2532), 13.

[2] มโน พิสุทธิรัตนานนท์, ศิลปะพื้นบ้าน (ม.ป.ท. : คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้, 2539), 5.

[3] เรื่องเดียวกัน.

ส่วนคำว่า “ศิลปหัตถกรรม” ซึ่งหมายถึง สิ่งที่สร้างขึ้นด้วยฝีมือมนุษย์แสดงออกซึ่งความชำนาญของผู้สร้างตอบสนองประโยชน์ใช้สอยและ มีคุณค่าทางความงามอย่างแยกกันไม่ออก[4]

“ศิลปหัตถกรรม” ในที่นี้จึงเป็นคำที่บ่งชี้ระดับของงานหัตถกรรมที่สูงขึ้นอันเกิดจากการพัฒนารูปแบบให้สามารถตอบสนองประโยชน์ใช้สอยได้อย่างสมบูรณ์ที่สุด ประกอบกับความชำนาญในกรรมวิธีและฝีมือทางเชิงช่างที่สูงขึ้นในการสร้างงานหัตถกรรมต่างๆ ส่งผลให้งานหัตถกรรมนั้นๆมีความงดงามและมีคุณค่าทางศิลป (Art) เป็นการพัฒนาจากงานหัตถกรรม (Craft) ไปสู่งาน “ศิลปหัตถกรรม (Arts and Crafts)”[5] ทั้งนี้ศิลปเข้ามาเกี่ยวข้องในแง่ของการเสริมสร้างงานหัตถกรรมนั้นๆให้มีความสวยงามขึ้นโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของประโยชน์ใช้สอยเป็นปฐม ดังนั้นงานศิลปหัตถกรรมจึงมีคุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอยและคุณค่าด้านความงามผสมผสานกันอยู่

“สินค้าหัตถกรรม” โดยความหมายของคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาหัตถกรรมไทย กระทรวงอุตสาหกรรม หมายถึง สิ่งที่ต้องใช้ฝีมือในการประดิษฐ์และมีความงามทางศิลปะแฝงอยู่โดยอาจจะใช้เครื่องจักร เครื่องมือ เครื่องทุ่นแรงช่วยในการผลิตด้วยก็ได้[6]

จากความหมายข้างต้นนี้จึงเป็นการขยายขอบเขตของงานหัตถกรรมหรืองานศิลปหัตถกรรมออกไปเมื่อต้องกลายมาเป็นสินค้า เพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบการผลิตที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบันที่ไม่ได้อาศัยเพียงสองมือและเครื่องมือพื้นฐานเท่านั้นในการสร้างงานหัตถกรรมแต่ได้นำเอาเครื่องจักร เครื่องทุ่นแรงหรือเทคโนโลยีอันทันสมัยมาใช้ในบางขั้นตอนของกระบวนการผลิตด้วย เพื่อให้สามารถผลิตได้ในระบบอุตสาหกรรมหรือการผลิตแบบมวล (Mass Production)

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลงนามลิขสิทธิ์

1.2 **คุณค่าของศิลปหัตถกรรมไทย**

ศิลปหัตถกรรมมีความสำคัญ เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย เนื่องจากชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์จะต้องสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสิ่งของ เครื่องมือ เครื่องใช้ ซึ่งเป็นประดิษฐกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาในการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อมต่างๆ งานหัตถกรรมจึงเป็นดังกระจกที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในแต่ละยุคสมัย เป็นตัวบอกเล่าประวัติศาสตร์ สภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและลักษณะวัฒนธรรมของกลุ่มชนในภูมิภาคต่างๆของผู้เป็นเจ้าของการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมนั้นๆ ทั้งนี้ด้วยว่างานศิลปหัตถกรรมเป็นการรวมเอาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ศาสนา-ปรัชญา และสุนทรียศาสตร์เข้าไว้ด้วยกันเป็นหนึ่ง แสดงให้เห็นถึงความพากเพียรอุตสาหะและภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมา คุณค่าของศิลปหัตถกรรมจึงพอจะกล่าวได้ดังนี้

---

[4] สาวิตรี เจริญพงศ์, วิวัฒนาการของศิลปหัตถกรรมในสังคมไทยสมัยรัตนโกสินทร์: เครื่องปั้นดินเผา เครื่องจักสาน ดอกไม้ประดิษฐ์ (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537), ง.

[5] การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ศิลปหัตถกรรมไทย, 13.

[6] กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, รูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไทย (กรุงเทพฯ : ด่านสุทธากา รพิมพ์, 2538), 5.

1.คุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอย สร้างขึ้นบนพื้นฐานของการดำรงชีวิตที่สนองตอบต่อความต้องการเพื่อการอำนวยความสะดวกสบายทางกายภาพหรือเพื่อการแก้ปัญหาในการดำรงชีวิต

2.คุณค่าด้านความเชื่อและค่านิยม งานศิลปหัตถกรรมแต่เดิมนั้นผู้สร้างและผู้ใช้เป็นคนคนเดียวกันคือสร้างขึ้นเพื่อใช้เอง การที่ผู้สร้างจะมีค่านิยมและความเชื่อถือต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด อย่างไรก็ย่อมจะถ่ายทอดสู่งานที่ตนสร้างด้วยตามความรู้สึกนึกคิดของตนเอง โดยมีแบบแผนของกลุ่มวัฒนธรรมที่ตนดำรงอยู่เป็นตัวหล่อหลอมอีกทีหนึ่ง งานศิลปหัตถกรรมจึงเป็นตัวสะท้อนความเชื่อและค่านิยมของผู้สร้างหรือกลุ่มชนหนึ่งๆ ได้อยู่ในตัวของมันเอง

3.คุณค่าด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี เนื่องจากงานศิลปหัตถกรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นอย่างมีจุดประสงค์ และเป็นสิ่งที่ทำสืบทอดกันมาแต่อดีต งานศิลปหัตถกรรมจึงสามารถถ่ายทอดความเป็นอดีตได้เป็นอย่างดีในฐานะเป็นข้อมูลหลักฐานที่เป็นรูปธรรมทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี

4.คุณค่าด้านความเป็นเอกลักษณ์ของสังคมและวัฒนธรรม งานศิลปหัตถกรรมเกิดขึ้นภายใต้ความแตกต่างทางสภาพแวดล้อม ฐานทรัพยากร ขนบธรรมเนียมประเพณี คติความเชื่อศาสนาและภูมิปัญญา ที่หลอมรวมจนเกิดเป็นแบบแผนทางวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มขึ้นมาและเป็นเอกลักษณ์ ที่มีระบบคุณค่าและแบบแผนการดำเนินชีวิตร่วมกัน ภายใต้เงื่อนไขดังกล่าวงานศิลปหัตถกรรมไทยก็เป็นไปในแนวทางเดียวกันนี้ซึ่งย่อมจะมีเอกลักษณ์เป็นของตนเองทั้งโดยภาพรวมของวัฒนธรรมไทยและที่แตกต่างออกไปเฉพาะกลุ่มวัฒนธรรมย่อยในแต่ละท้องถิ่นของประเทศ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

5.คุณค่าด้านความงาม การสร้างงานศิลปหัตถกรรมย่อมประกอบขึ้นด้วยความต้องการทางประโยชน์ใช้สอยเป็นหลักแต่ผู้สร้างก็ได้พิจารณาถึงรูปทรงที่เหมาะสมและความสวยงามน่าใช้สอยประกอบกันไปด้วยโดยได้แสดงออกผ่านทางรูปทรง โครงสร้าง ลวดลาย วัสดุและฝีมืออันวิจิตร ประณีต

6.คุณค่าด้านเศรษฐกิจ ด้วยการผลิตเป็นสินค้าและของที่ระลึกจากการท่องเที่ยว เป็นตัวสร้างงานสร้างรายได้ให้แก่ประชาชน และท้องถิ่น จนถึงสร้างรายได้เข้าสู่ประเทศในฐานะสินค้าส่งออก

2. วิวัฒนาการศิลปหัตถกรรมในประเทศไทย

งานหัตถกรรมเกิดจากความจำเป็นเพื่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ ที่ทำให้มนุษย์ต้องคิดประดิษฐ์เครื่องมือ เครื่องใช้ขึ้นมาเพื่อสนองความต้องการและแก้ปัญหาในการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐานต่างๆ ด้วยการดัดแปลงวัสดุในธรรมชาติใกล้ตัวให้มีรูปร่างรูปทรงที่เหมาะสมต่อการใช้สอยได้ตามความต้องการ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างสรรค์งานหัตถกรรมของมนุษย์

เมื่อสังคมมนุษย์เจริญขึ้นมีการอยู่รวมกันเป็นสังคมที่เรียกว่าสังคมแบบชาวนา คือรู้จักการเพาะปลูกพืชและการสะสมอาหาร มนุษย์จึงไม่จำเป็นต้องออกแสวงหาอาหารอยู่เสมอเช่นสังคมแบบเดิม ทำให้มีเวลาที่จะคิดสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ รู้จักการแบ่งงานกันทำตามความถนัด จึงเกิดมีอาชีพต่างๆขึ้นตามลำดับ งานหัตถกรรมจึงเป็นอาชีพหนึ่งของกลุ่มผู้มีฝีมือในการประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้ด้วยวัสดุจากธรรมชาติ เมื่อมีการผลิตซ้ำๆ กันมากจนเกิดความชำนาญและมีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่น

หนึ่ง มนุษย์ได้พัฒนาหัตถกรรมให้มีประโยชน์ใช้สอยได้ดียิ่งขึ้นเรื่อยๆ และเรียนรู้ถึงคุณสมบัติของวัสดุ รู้จักเลือกสรรวัสดุให้เหมาะสมกับผลิตภัณฑ์แต่ละประเภทและการใช้เทคโนโลยีที่คิดค้นขึ้นตามความก้าวหน้าของยุคสมัยมาพัฒนากระบวนการผลิตงานหัตถกรรมให้มีคุณภาพได้มาตรฐาน ตลอดจนการปรุงแต่งความงามทางศิลปในงานหัตถกรรมเพื่อสนองความต้องการทางจิตใจตามคตินิยมเพิ่มเติมจากความต้องการด้านประโยชน์ใช้สอย

ด้านงานหัตถกรรมของไทยนั้นมีมาแต่โบราณและมีความผูกพันกับความเป็นอยู่ของคนไทยมาเป็นเวลาช้านาน โดยมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์และการขุดค้นทางโบราณคดี ทำให้ทราบว่าคนบนดินแดนที่เป็นประเทศไทยในปัจจุบันมีฝีมือในงานหัตถกรรมมาตั้งแต่ยุคหินกลางเมื่อราว 20,000 ถึง 10,000 ปีมาแล้ว[7] หลักฐานที่พบจะเป็นผลิตภัณฑ์หัตถกรรมประเภทที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ภาชนะดินเผา เครื่องถักทอ เครื่องประดับ ลูกปัดต่างๆและการทำเครื่องโลหะ เป็นต้น รูปแบบหัตถกรรมที่ผลิตเป็นสินค้าในยุคแรกนั้น เริ่มต้นผลิตเป็นหัตถกรรมพื้นบ้านในรูปอุตสาหกรรมในครัวเรือน ซึ่งเป็นระบบการผลิตที่ใช้ฝีมือและแรงงานของสมาชิกในครอบครัว โดยใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น อาทิ ต้นกก ไม้ไผ่ หวาย เป็นต้น งานหัตถกรรมในช่วงแรกๆ จะมีรูปลักษณะเรียบง่ายคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก และมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น เนื่องจากอิทธิพลของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีที่แตกต่างกัน การผลิตจะทำขึ้นเพื่อใช้สอยในครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ ต่อมาเมื่อมีความเจริญมากขึ้น จากวิทยาการที่ก้าวหน้าทำให้มีการพัฒนานำเครื่องทุ่นแรงเข้ามาช่วยในบางขั้นตอนของกระบวนการผลิตแต่ยังคงต้องอาศัยแรงงานที่มีฝีมือและความชำนาญเป็นหลัก การผลิตงานหัตถกรรมของไทยมีทั้งที่ผลิตกันภายในครัวเรือนเป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านเพื่อประโยชน์ในการใช้สอย รวมทั้งเพื่อสนองความต้องการของตลาดในท้องถิ่นและที่พัฒนาไปในรูปอุตสาหกรรมหัตถกรรม ซึ่งมุ่งประโยชน์ในเชิงการค้า รูปแบบการผลิตงานหัตถกรรมเปลี่ยนไปเป็นวิธีการระดมช่างฝีมือจำนวนมากมาทำการผลิตร่วมกัน เพื่อให้สามารถผลิตได้ปริมาณที่มากขึ้นและรวดเร็วขึ้น นับเป็นจุดเริ่มต้นของระบบการผลิตในรูปแบบหัตถกรรมโรงงานหรือ “หัตถอุตสาหกรรม”

การผลิตสินค้าหัตถกรรมในรูปแบบหัตถกรรมโรงงานหรือหัตถอุตสาหกรรมนี้ได้เริ่มมีการพัฒนาอย่างจริงจังในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยรัฐมีนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจ (สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ.2481–2487 และ พ.ศ.2492–2500) ศิลปหัตถกรรมจึงได้รับการสนับสนุนให้พัฒนาเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรมโดยการดำเนินการของรัฐ[8] จากการที่ภาครัฐได้ตระหนักถึงความสำคัญของอุตสาหกรรมในครัวเรือน โดยเฉพาะในด้านที่จะเป็นการช่วยให้ประชาชนมีงานทำและเพิ่มพูนรายได้ นอกจากนี้ยังสามารถพัฒนาให้เป็นอุตสาหกรรมขนาดย่อมได้อีกด้วย จึงได้จัดตั้งกระทรวงอุตสาหกรรมขึ้นมาเมื่อ พ.ศ.2495 มีกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมเป็นส่วนหนึ่งรับผิดชอบดำเนินการส่งเสริมให้เกิด

---

[7] วัฒนะ จูฑะวิภาต, ศิลปะพื้นบ้าน (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สิปประภา, 2545), 12.

[8] สาวิตรี เจริญพงศ์, วิวัฒนาการของศิลปหัตถกรรมในสังคมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ : เครื่องปั้นดินเผา เครื่องจักสาน ดอกไม้ประดิษฐ์, 90–92.

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

อุตสาหกรรมที่จำเป็นทุกประเภทขึ้นในประเทศ และงานหัตถกรรมก็เป็นส่วนหนึ่งของการส่งเสริมนั้นโดยได้แนะนำให้มีการนำเครื่องทุ่นแรงที่จำเป็นเข้ามาช่วยในการผลิต เพื่อสามารถผลิตได้ในปริมาณที่มากขึ้น อย่างไรก็ตามการส่งเสริมของรัฐบาลในช่วงแรกๆนั้น เป็นการผลิตเพื่อสนองตอบความต้องการของตลาดภายในประเทศมากกว่าการส่งไปขายยังตลาดต่างประเทศ เพราะยังขาดเงินทุนและเทคโนโลยีในการผลิตที่ทันสมัย ตลอดจนความรู้ความชำนาญในการบริหารงานธุรกิจโดยเฉพาะด้านการตลาด ซึ่งรัฐบาลในสมัยของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นต้นมา จึงได้มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจแบบเสรี[9] ส่งเสริมการลงทุนทั้งจากในและต่างประเทศ โดยเฉพาะนักลงทุนจากต่างประเทศให้เข้ามาลงทุนในประเทศไทยมากขึ้น การผลิตสินค้าศิลปหัตถกรรมก็ได้เปลี่ยนแปลงเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรมมากขึ้นโดยการพัฒนาของภาคเอกชน ตั้งแต่อุตสาหกรรมขนาดย่อมหรือในครอบครัว ขนาดกลางจนถึงขนาดใหญ่และมุ่งผลิตเพื่อการส่งออกมากขึ้นด้วย ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมไทยจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในการเป็นสินค้าส่งออก โดยมีการพัฒนากรรมวิธีการผลิตและรูปแบบผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดโดยเฉพาะตลาดต่างประเทศและนักท่องเที่ยว

จากนั้นคือหลัง พ.ศ.2520 เป็นต้นมา ศิลปหัตถกรรมไทยได้ดำเนินไปใน 2 แนวทาง คือ การหวนกลับมาฟื้นฟูและอนุรักษ์งานศิลปหัตถกรรมแบบดั้งเดิม และแนวทางของการพัฒนาต่อไปควบคู่กับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยี[10] ในแนวทางของการฟื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมแบบดั้งเดิมนั้นเกิดขึ้นด้วยเหตุผลต่างๆกัน คือ การมุ่งสร้างอาชีพแก่ราษฎรในท้องถิ่น การรักษาไว้ซึ่งมรดกของชาติ การอนุรักษ์สภาวะแวดล้อมด้วยการรณรงค์ให้หันมาใช้วัสดุธรรมชาติ โดยมีมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพพิเศษในพระบรมราชินูปถัมภ์ได้มีบทบาทสำคัญในการบุกเบิก กระตุ้นให้มีการตื่นตัวในการฟื้นฟูศิลปหัตถกรรมไทยทั้งในภาครัฐและภาคเอกชนสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนแนวทางของการพัฒนาต่อไปควบคู่กับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีก็ได้ดำเนินการตอบรับกับนโยบายส่งเสริมการส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมและการส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

ศิลปหัตถกรรมไทยในปัจจุบันจึงมีบทบาททั้งในด้านเอกลักษณ์ทางสังคมวัฒนธรรมของชาติและบทบาทในเชิงเศรษฐกิจที่สร้างงานสร้างรายได้ให้แก่คนไทย ตามที่ได้มีการส่งเสริมมาโดยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาโดยหน่วยงานภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน และดังปรากฏอยู่ในปัจจุบันซึ่งงานศิลปหัตถกรรมยังคงมีบทบาทสำคัญในโครงการ “หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์“ (One Tambon One Product :

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

---

[9] เรื่องเดียวกัน, 110–114.

[10] เรื่องเดียวกัน, 135.

OTOP)* ของรัฐบาล ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนจากภูมิปัญญาท้องถิ่นตามแนวคิดระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง

3. **หัตถกรรมในวิถีชีวิตไทย**

งานศิลปหัตถกรรมมีความสัมพันธ์กับชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยมาแต่โบราณ เพราะเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของคนทุกระดับในสังคม ตั้งแต่ชนชั้นสูงจนถึงชาวบ้านสามัญชน การสร้างงานศิลปหัตถกรรมไทยตามลักษณะสังคมและแบบแผนวัฒนธรรมไทย แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทหลักๆ คือ งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่สร้างขึ้นโดยชาวบ้านทั่วไปหรือโดยช่างพื้นบ้าน และงานศิลปหัตถกรรมชั้นสูงที่สร้างโดยช่างหลวง

งานศิลปหัตถกรรมที่สร้างขึ้นอย่างประณีตด้วยฝีมือของ “ช่างหลวง” ซึ่งมีความละเอียดประณีตทางฝีมือมากเนื่องจากเป็นช่างที่มาจากการคัดเลือกช่างพื้นบ้านฝีมือดีให้เข้ามามีหน้าที่สร้างผลงานสนององค์พระมหากษัตริย์หรือราชสำนัก รวมทั้งที่เกี่ยวเนื่องในพระพุทธศาสนาด้วย ผลงานศิลปหัตถกรรมของช่างหลวงนี้ จะให้ความสำคัญเป็นพิเศษแก่การประดับตกแต่ง ความประณีตงดงามวิจิตรด้วยฝีมือเชิงช่างชั้นสูงที่สืบทอดวิวัฒนาการตามแบบแผนประเพณีหลวง นอกเหนือไปจากประโยชน์ใช้สอยที่ต้องคำนึงถึงอยู่แล้วในเบื้องต้น เรียกงานศิลปหัตถกรรมเช่นนี้ว่า “ศิลปหัตถกรรมชั้นสูงหรือประณีตศิลป์” ทั้งนี้เพื่อสื่อความหมายแห่งเกียรติยศขององค์พระมหากษัตริย์ตามคตินิยม ให้สมกับฐานันดรศักดิ์ของผู้ใช้และเป็นเครื่องบ่งบอกตำแหน่งและฐานะทางสังคมไปด้วย ซึ่งต่างไปจากงานศิลปหัตถกรรมที่สร้างขึ้นโดยช่างพื้นบ้านเพื่อการใช้สอยในชีวิตประจำวัน ที่จะคำนึงถึงด้านประโยชน์ใช้สอยเป็นสำคัญกว่าด้านความสวยงาม มีการสื่อความหมายอย่างตรงไปตรงมา สืบทอดปรับปรุงดัดแปลงตามการปรับเปลี่ยนของสังคม มีศิลปและความงามเป็นเอกลักษณ์แตกต่างกันไปตามประสบการณ์ความชำนาญ ค่านิยมและพื้นฐานทรัพยากรในแต่ละท้องถิ่น เรียกงานศิลปหัตถกรรมประเภทนี้ว่า “ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน”

---

* จากการริเริ่มของรัฐบาลเมื่อ พ.ศ.2544 เป็นนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาลในการแก้ไขวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งมีแนวคิดที่ต้องการให้แต่ละหมู่บ้านมีผลิตภัณฑ์ 1 ประเภท โดย “ผลิตภัณฑ์” หมายรวมถึง สินค้า บริการ สถานที่ท่องเที่ยวและกิจกรรมต่างๆ ที่ใช้วัตถุดิบและทรัพยากรในท้องถิ่น เพื่อเน้นการสร้างความเจริญมั่นคงให้แก่ชุมชน สร้างอาชีพ เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นมีรายได้ที่มั่นคงและต่อเนื่อง ประชาชนพึ่งตนเองได้ รวมทั้งกระจายเครือข่ายในการผลิตและการบริโภคในประเทศเพื่อทดแทนการนำเข้า โดยการสนับสนุนส่งเสริมให้ชุมชนได้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ตรงตามความต้องการของตลาดทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ โดยรัฐให้ความช่วยเหลือด้านความรู้ การบริหารจัดการ และการผลิตโดยใช้เทคโนโลยีทันสมัย มีสัญลักษณ์รูป “ปลาตะเพียน” เป็นเครื่องหมายการค้า.

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

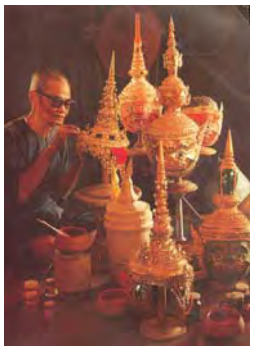

ภาพที่ 1 การทำหัตถกรรมหัวโขน
ที่มา : Tira Seeboonruang, and William Warren, Thai folk arts and crafts, Thai life series, vol.6, no.1 (Bangkok : National Identity Board, Prime Minister's Office, 1998), 1.

ภาพที่ 2 การทำหัตถกรรมเครื่องมือจับสัตว์น้ำ
ที่มา : ปิยภรณ์ วงศ์เรือง, หัตถกรรมไทย, หนังสือชุดภูมิแผ่นดิน, อันดับที่ 4 (กรุงเทพฯ : บริษัท ไทยประกันชีวิต จำกัด, 2525), 24.

ภาพที่ 3 การทอผ้า
ที่มา : กรมศิลปากร, ช่างศิลป์ไทย, หนังสือชุดการอนุรักษ์เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของกรมศิลปากร, ชุดที่ 1, อันดับที่ 2 (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, 2537), 238.

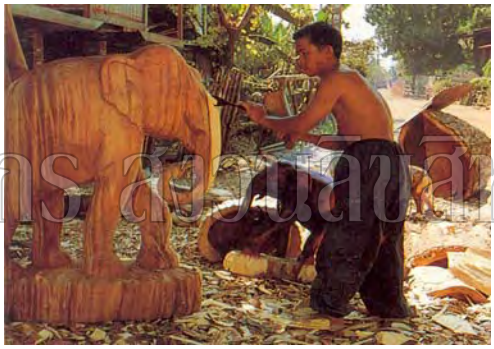

ภาพที่ 4 การแกะสลักไม้
ที่มา : Tira Seeboonruang, and William Warren, Thai folk arts and crafts, Thai life series, vol.6, no.1 (Bangkok : National Identity Board, Prime Minister's Office, 1998), 26.

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านนั้นอยู่ในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านในท้องถิ่นชนบท ที่เป็นไปอย่างเรียบง่ายตามธรรมชาติ เป็นสังคมเกษตรกรรมอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้านในแต่ละครอบครัวอาศัยอยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่ระหว่างเครือญาติ ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน คนส่วนใหญ่มิได้นับถือแต่ศาสนาพุทธแต่ยังมีอิทธิพลความเชื่อจากศาสนาพราหมณ์และความเชื่อเรื่องภูตผี ไสยศาสตร์ เทวดา โชคลาภและฤกษ์ยามโหราศาสตร์รวมอยู่ด้วย มีวัดเป็นศูนย์กลางชุมชนและใช้เป็นที่พบปะกันของคนในชุมชนเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนา การกุศล ตลอดจนการแสวงหาศิลปวิทยาการ บ้านเรือนปลูก

สร้างแบบง่ายๆ ด้วยวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น มักตั้งอยู่ใกล้แม่น้ำลำคลอง อาชีพหลักของชาวบ้านคือการเพาะปลูก การประมงและการเลี้ยงสัตว์ ส่วนการค้าขายเป็นการแลกเปลี่ยนกันระหว่างผลผลิตจากเรือกสวนไร่นากับของที่จำเป็นบางอย่าง เช่น เสื้อผ้า เกลือ ฯลฯ หลังเสร็จสิ้นฤดูทำนา มีเวลาว่างผู้หญิงก็จะทอผ้า ทำเครื่องปั้นดินเผา ผู้ชายทำเครื่องจักสาน เครื่องมือดักจับสัตว์ต่างๆ ตีเหล็ก แกะสลักไม้ เป็นต้น และจะมีการละเล่นรื่นเริงเป็นครั้งคราวในเทศกาลงานบุญและวันนักขัตฤกษ์ต่างๆตามวาระที่เวียนมาในรอบปี

กล่าวได้ว่าวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยตั้งแต่ครั้งโบราณมีความผูกพันใกล้ชิดกับงานศิลปหัตถกรรมมาโดยตลอดซึ่งสอดแทรกอยู่ในทุกกิจกรรมการดำรงชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย และในทุกระดับชั้นทางสังคม ซึ่งประกอบด้วยงานหัตถกรรมประเภทต่างๆ ได้แก่ เครื่องใช้ในครัวเรือน, เครื่องมือทำมาหากิน เครื่องมือดักจับสัตว์ต่างๆ เครื่องมือทอผ้า เครื่องประดับ เครื่องใช้ประกอบพิธีกรรมเนื่องด้วยศาสนาและคติความเชื่อ และเครื่องให้ความบันเทิงได้แก่เครื่องดนตรีและเครื่องประกอบการละเล่นต่างๆ

4. กระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรม

มนุษย์จากแง่มุมทางมนุษยวิทยาต่างดำเนินไปตามกระบวนการวัฒนธรรมที่ประกอบไปด้วย 1.การได้มาซึ่งสิ่งที่จำเป็นสำหรับชีวิต (Acquiring) 2.การประดิษฐ์ (Manufacturing) 3.การใช้ (Using) และ 4.การทิ้ง (Disposing) ทั้งสี่ระบบถือเป็นมิติต่างๆของวัฒนธรรมมนุษย์ในทุกชาติทุกภาษาและทุกระดับอารยธรรม[11]

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

งานศิลปหัตถกรรมจัดเป็นประดิษฐกรรม (Artifacts) ของมนุษย์ซึ่งนับเป็นขั้นที่สองของกระบวนการทางวัฒนธรรม เกิดขึ้นมาพร้อมๆ กับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ภายใต้อิทธิพลของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ สังคม ประเพณี ความเชื่อ ภูมิประเทศและภูมิอากาศ เพราะเหตุที่มนุษย์ต้องดำรงชีวิตและปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม งานศิลปหัตถกรรมจึงตั้งอยู่บนพื้นฐานความต้องการในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสภาพแวดล้อมเป็นสำคัญ มีลักษณะแตกต่างกันไปตามพื้นฐานสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยต่างๆที่ก่อให้เกิดงานศิลปหัตถกรรมดังนี้

1.ความจำเป็นด้านประโยชน์ใช้สอยเพื่อการดำรงชีวิต

2.สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์

3.ฐานทรัพยากรหรือวัสดุท้องถิ่น

4.ประวัติศาสตร์หรือภูมิปัญญา

5.แบบแผนกรรมวิธีและรูปแบบ

6.ขนบธรรมเนียม ประเพณี คติความเชื่อ และศาสนา

---

[11] วัฒนะ วัฒนาพันธุ์,บุบผา วัฒนาพันธุ์และสามารถ ศรีจำนงค์, ศิลปพื้นบ้านล้านนา : การเปลี่ยนแปลงเพื่อการดำรงอยู่ (เชียงใหม่ : Within Design CO., Ltd, 2544), 153.

ในขั้นตอนการประดิษฐ์หรือการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมนั้น เป็นกระบวนการแปรรูปวัสดุธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดเป็นรูปแบบขึ้นตามความต้องการประโยชน์ใสช้สอยในกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ โดยใช้กรรมวิธีที่เหมาะสมกับคุณสมบัติและธรรมชาติของวัสดุนั้นๆ ทั้งนี้ต้องอาศัยการทำด้วยมือเป็นสำคัญซึ่งได้รับการฝึกฝนพัฒนาในด้านทักษะฝีมือจนเกิดความชำนาญแล้ว มีความประณีตและจัดเจนในกรรมวิธีโดยตลอดทั้งกระบวนการ เพื่อเป้าหมายในการสร้างสรรค์รูปแบบของงานศิลปหัตถกรรมที่นอกจากจะสามารถสนองประโยชน์ใช้สอยตามวัตถุประสงค์ทางกายภาพได้สมบูรณ์ดีแล้ว มนุษย์ก็ยังต้องการคุณค่าทางสุนทรียภาพประกอบกันไปอีกด้วย เพื่อสนองความต้องการทางจิตใจของมนุษย์ในรูปของสัญลักษณ์ (Symbolism) อันเป็นระบบที่เกื้อหนุนชีวิตที่สำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งในขั้นตอนของกรรมวิธีการสร้างนี้เป็นโอกาสที่มนุษย์จะสอดใส่รูปแบบเข้าไปในงานศิลปหัตถกรรมที่ตนกำลังสร้างอยู่นั้น เป็นการให้ค่าทางสุนทรียภาพเพื่อสนองความต้องการทางจิตใจให้มีอยู่ในงานศิลปหัตถกรรมนั้นๆด้วย ในแง่หนึ่งศิลปหัตถกรรมจึงเป็นกระบวนการสร้างมิติด้านจิตใจให้กับวัตถุ

อย่างไรก็ตามในขั้นตอนการกำหนดรูปแบบจนถึงกรรมวิธีในการสร้าง ย่อมต้องมีปัจจัยทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมเข้ามีอิทธิพลร่วมด้วยได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณี คติความเชื่อ ศาสนา สภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ ปัจจัยเหล่านี้จะเป็นตัวกำหนดรูปแบบให้สอดคล้องกับความต้องการทางประโยชน์ใช้สอย ขณะที่กรรมวิธีที่สืบทอดกันมาจากคนรุ่นก่อนได้ใช้เวลาในการทดลองปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงแก้ไขมาอย่างช้าๆผ่านการเรียนรู้จากภูมิหลังประวัติศาสตร์หรือภูมิปัญญาที่สั่งสมอยู่ในท้องถิ่นหรือกลุ่มวัฒนธรรมนั้นๆ จนเกิดความลงตัวของรูปแบบและกรรมวิธี กลายเป็นแบบแผนการปฏิบัติที่ใช้ถ่ายทอดสืบต่อกันมา ซึ่งได้แสดงออกมาให้เห็นในงานศิลปหัตถกรรมที่มีความลงตัวทั้งด้านประโยขน์ใช้สอยทางกายภาพและคุณค่าทางสุนทรียภาพหรือความต้องการด้านจิตใจ

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

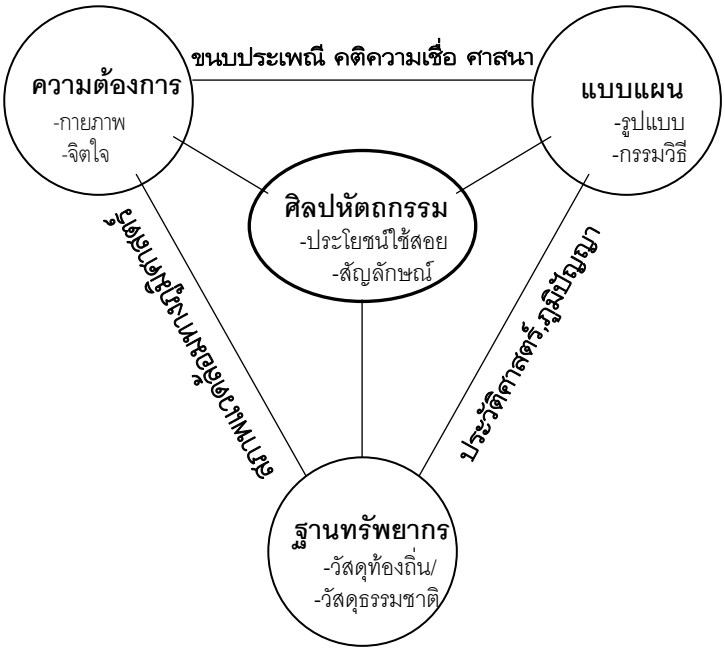

แผนภาพที่ 2 ความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ ที่ก่อให้เกิดงานศิลปหัตถกรรม

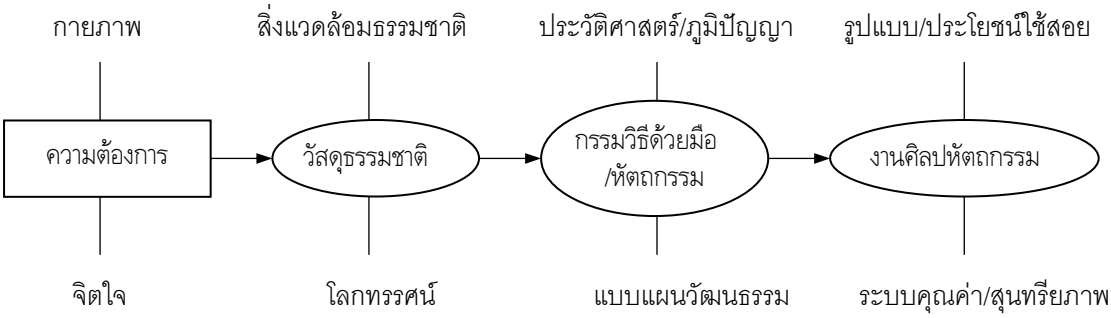

แผนภาพที่ 3 ตัวแบบกระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรม

5. เอกลักษณ์และรูปแบบผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมไทย

5.1 เอกลักษณ์ศิลปหัตถกรรมไทย

งานศิลปหัตถกรรมเป็นงานที่สร้างขึ้นด้วยมือของช่างฝีมือ มีรูปแบบและวัสดุที่หลากหลายแตกต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่นและกลุ่มวัฒนธรรม ส่วนใหญ่มักเป็นไปเพื่อการใช้สอยในวิถีความเป็นอยู่มากกว่าการอื่น ดังนั้นงานศิลปหัตถกรรมประเภทต่างๆจึงมีรูปลักษณะแตกต่างกันไปตามถิ่นที่กำเนิดทั้งโดยรูปแบบและกรรมวิธี แม้จะเป็นของชนิดเดียวกันที่มีใช้อยู่ทั่วไปในภูมิภาคต่างๆของประเทศไทยแต่ก็อาจจะมีลักษณะรูปแบบที่แตกต่างกันได้ ทั้งนี้เนื่องจากความต่างกันของแบบแผนวัฒนธรรมที่สืบต่อกันมาของแต่ละกลุ่มชนอันเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ-สังคม คติความเชื่อและศาสนาที่แตกต่างกัน ลักษณะต่างๆที่แสดงออกมาในงานศิลปหัตถกรรมของกลุ่มวัฒนธรรมหนึ่งๆย่อมมีความจำเพาะเป็นแบบฉบับของตนเองจนอาจเรียกได้ว่าเกิดเป็น “เอกลักษณ์“ ขึ้นมานั้นเอง ซึ่งลักษณะที่เป็นเอกเหล่านี้ของงานศิลปหัตถกรรมเป็นคุณค่าที่มีผลในแง่ของความน่าสนใจ ความเป็นตัวแทนหรือสัญลักษณ์ของท้องถิ่น ซึ่งสะท้อนคุณค่าทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนผู้เป็นเจ้าของงานศิลปหัตถกรรมนั้นๆ

สำหรับงานศิลปหัตถกรรมของไทยเองก็มีการแสดงออกทางเอกลักษณ์ตามเงื่อนไขปัจจัยต่างๆ ดังกล่าวเช่นเดียวกัน และในกรอบของภาพรวมทางสังคมวัฒนธรรมไทยที่ประกอบด้วยแบบแผนวัฒนธรรมหลักๆ 2 ลักษณะที่มีความสัมพันธ์ต่อกันมาโดยตลอดจนถึงปัจจุบันคือ แบบแผนวัฒนธรรมหลวงและวัฒนธรรมราษฎร์ อันเป็นแบบแผนของกลุ่มชนชั้นปกครองและกลุ่มชนชั้นชาวบ้านตามลำดับ โดยมีพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องร้อยรัดสร้างความสัมพันธ์และโลกทรรศน์ร่วมกัน ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อศิลปวัฒนธรรมของไทยอย่างมาก งานศิลปหัตถกรรมไทยในฐานะผลผลิตหนึ่งของกระบวนการทางวัฒนธรรมไทยย่อมต้องมีความจำเพาะของลักษณะรูปแบบที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมตามแบบแผนของไทย ด้วยโลกทรรศน์ และสุนทรียภาพแบบไทย ที่อาจถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของศิลปหัตถกรรมไทย

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ดังนี้จึงพอจะกล่าวถึงเอกลักษณ์ของศิลปหัตถกรรมไทยได้โดยถือเป็นข้อสังเกตบางประการ คือ

1.เอกลักษณ์ของงานศิลปหัตถกรรมไทยแต่ละประเภทขึ้นอยู่กับกลุ่มคนที่เป็นผู้สร้างและกลุ่มคนผู้ใช้ แบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม[12] คือ

1.ศิลปหัตถกรรมไทยที่สร้างขึ้นเนื่องในสถาบันกษัตริย์ มีพระมหากษัตริย์และชนชั้นเจ้านายเป็นผู้ใช้

2.ศิลปหัตถกรรมที่สร้างขึ้นเนื่องในพระพุทธศาสนา เป็นงานที่สร้างขึ้นด้วยความศรัทธา เพื่อแสดงสถานภาพแตกต่างไปจากสามัญชนของผู้ใช้ที่มีทั้งพระภิกษุและสามเณร ซึ่งจะมีลักษณะพิเศษต่างไปจากงานศิลปหัตถกรรมที่เป็นเครื่องใช้ของชาวบ้านทั่วไป ด้วยว่าจะมีความละเอียดประณีตและใช้วัสดุพิเศษ เช่น เครื่องมุก เครื่องถมลงยา และงานประเภทที่ทำจากวัสดุพื้นบ้านแต่มักมีรูปแบบที่พิเศษออกไป ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ใช้สอยโดยตรงหรือเพื่อเป็นเครื่องแสดงความเคารพ ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา และการสร้างขึ้นถวายเป็นพุทธบูชา

3.ศิลปหัตถกรรมของชาวบ้าน ที่มีชาวบ้านเป็นผู้สร้างและผู้ใช้ คือ ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านซึ่งมีประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน เป็นงานศิลปหัตถกรรมที่มีความหลากหลายมากที่สุด โดยแต่ละท้องถิ่นแต่ละชุมชนจะมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นแตกต่างกันไป

2.มีความบันดาลใจจากสภาพแวดล้อมธรรมชาติและวัฒนธรรมตามพื้นภูมิที่แตกต่างกันของท้องถิ่น โดยถ่ายทอดออกมาในรูปของศิลปและการสร้างสรรค์รูปแบบขึ้นใหม่[13] ซึ่งปรากฏในรูปทรง โครงสร้าง ลวดลาย และการใช้สี

3.มีความละเอียดประณีต วิจิตร อ่อนช้อย ตามหลักความงามแบบอุดมคติหรือสุนทรียภาพเชิงพุทธอันเป็นสุนทรียภาพแบบไทย

4.มีฐานานุศักดิ์ตามฐานะหรือสถานภาพทางสังคมของผู้ใช้ซึ่งมักแสดงออกให้สัมพันธ์กันด้วยระดับความวิจิตรประณีตของรูปแบบและฝีมือ

5.2 ประเภทของงานศิลปหัตถกรรมไทย

งานศิลปหัตถกรรมไทยปัจจุบันมีลักษณะการผลิตแบ่งได้เป็นสองลักษณะคือ หัตถกรรมโรงงานหรือหัตถอุตสาหกรรม กับหัตถกรรมในครอบครัว

หัตถกรรมโรงงานหรือหัตถอุตสาหกรรม เป็นการผลิตงานหัตถกรรมในโรงงานขนาดเล็กและขนาดกลาง ใช้เครื่องมือ เครื่องทุ่นแรงและเทคนิคทันสมัยมากขึ้น ที่มีการผลิตเป็นสินค้าจำนวนมาก และส่วนมากผลิตเพื่อเป็นสินค้าส่งออก

---

[12] การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ผู้จัดพิมพ์), ศิลปหัตถกรรมไทย (กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2532), 51.

[13] กรมศิลปากร, ศิลปะและหัตถกรรมไทย (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊พ, 2532), 10.

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

หัตถกรรมในครอบครัว เป็นการผลิตงานหัตถกรรมภายในครอบครัวที่มีแรงงานประกอบอาชีพอยู่ตามบ้านของตนเองในชนบท ส่วนใหญ่ยึดเป็นอาชีพรองจากการทำเกษตรกรรม ใช้เครื่องมือเครื่องทุ่นแรงในการผลิตแบบง่ายๆ และใช้วัตถุดิบที่หาได้ในแหล่งผลิตหรือในท้องถิ่นเป็นหลัก โดยทักษะในการผลิตเป็นความรู้ที่ได้รับถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษหรือได้รับการอบรมแนะนำจากหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องให้การส่งเสริม ผลิตภัณฑ์มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นหรือเอกลักษณ์ของชาติ โดยทำเป็นของใช้และของประดับไปด้วย หรือเป็นของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว

สำหรับรูปแบบผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมไทยสามารถแบ่งได้เป็น 3 แนวทางกว้างๆคือ รูปแบบอนุรักษ์หรือรูปแบบประเพณี รูปแบบสร้างสรรค์หรือรูปแบบร่วมสมัย และรูปแบบตามความต้องการของตลาด โดยทั้ง 3 แนวทางนี้มีอยู่ในงานศิลปหัตถกรรมซึ่งแบ่งออกเป็นประเภทต่างๆ ตามวัสดุและกรรมวิธีการผลิตได้ดังนี้

1.เครื่องจักสาน (Basketry)
2.เครื่องถักทอ (Textile Weaving)
3.เครื่องปั้นดินเผา (Pottery)
4.เครื่องไม้ (Woodwork)
5.เครื่องกระดาษ (Paperwork)
6.เครื่องโลหะ (Metalwork)
7.เครื่องเขิน (Lacquer work)
8.เครื่องหนัง (Leatherwork)
9.อัญมณีและเครื่องประดับ (Gems and Ornaments)
10.ดอกไม้ประดิษฐ์และดอกไม้แห้ง (Artificial Flowers)
11.งานประดิษฐ์เบ็ดเตล็ด

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

1.เครื่องจักสาน (Basketry)

การจักสานเป็นคำที่เรียกตามวิธีการที่เกิดจากการนำเอาวัสดุมาผ่านกระบวนการที่เรียกว่า "จัก" เป็นการนำวัสดุมาทำให้เป็นเส้น เป็นแฉก หรือเป็นริ้ว เพื่อความสะดวกในการสาน ซึ่งวัสดุที่ผ่านกระบวนการนี้เรียกว่า "ตอก" จากนั้นจึงเป็นขั้นตอนที่เรียกว่า "สาน" เป็นการสร้างรูปทรงและลวดลายต่างๆ โดยการนำเส้นตอกมาขัดกัน

วัสดุที่ใช้สำหรับจักสาน นิยมใช้ไม้ไผ่และหวาย กรรมวิธีการผลิตเครื่องจักสาน จะใช้เครื่องมือและอุปกรณ์อย่างง่ายๆ ได้แก่ มีดจักตอกและแผ่นโลหะเจาะรูเพื่อเลียดเส้นตอกไม้ไผ่และหวายให้มีขนาดต่างๆ กัน การขึ้นรูปผลิตภัณฑ์จะสานด้วยมือเป็นหลัก หรือใช้ส่วนอื่นๆของร่างกายมาช่วยเสริม เช่น การใช้เอว หรือเท้า

งานจักสานมีพื้นฐานมาจากสังคมเกษตรกรรมผู้ผลิตคือ เกษตรกรในชนบทที่ใช้เวลาว่างจากการทำไร่ทำนา เลือกใช้วัสดุในท้องถิ่นมาผลิตงานหัตถกรรมเพื่อไว้ใช้สอยในครัวเรือนหรือจำหน่ายเป็น

รายได้เสริมให้กับครอบครัว ลักษณะงานจักสานแบ่งกลุ่มตามประโยชน์ใช้สอยของสังคมชนบทได้เป็น 5 ประเภทใหญ่ๆ คือ

1.เครื่องใช้ในการเกษตรกรรมและเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ภาชนะเครื่องใช้ต่างๆ ได้แก่ กระจาด กระชอน กระด้ง กระบุง ตะกร้า ฝาชี เป็นต้น รวมทั้งเครื่องมือใช้ในการดักจับสัตว์น้ำ ได้แก่ ลอบ ไซ ข้อง ชะนาง สุ่มปลา อีจู้ ฯลฯ

2.เครื่องปูลาด และใช้เป็นวัสดุก่อสร้างที่อยู่อาศัยหรืออาคาร โดยใช้ไม้ไผ่หรือหวายสานเป็นแผ่นใหญ่ เรียกเสื่อลำแพน เสื่อหวาย ใช้ปูรองนั่งกับพื้น ทำเป็นฝาผนัง หรือบุฝ้าเพดานของที่พักอาศัย

3.เครื่องสวมศีรษะ เช่น งอบ หมวก กุ๊บ กุ้ยเล้ย ฯลฯ ใช้ใส่ป้องกันแดด ฝน

4.เครื่องเรือน เครื่องประดับตกแต่ง เช่น เก้าอี้ โต๊ะ แคร่ ชั้นวางของ โคมไฟ เป็นต้น

5.เครื่องเล่นกีฬาและของเล่นต่างๆ เช่น ตะกร้อ

ภาพที่ 5 ผลิตภัณฑ์เครื่องจักสาน
ที่มา : ปิยภรณ์ วงศ์เรือง, หัตถกรรมไทย, หนังสือชุดภูมิแผ่นดิน, อันดับที่ 4 (กรุงเทพฯ : บริษัท ไทยประกันชีวิต จำกัด, 2525), 19.

ภาพที่ 6 ผลิตภัณฑ์เครื่องจักสาน
ที่มา : Tira Seeboonruang, and William Warren, Thai folk arts and crafts, Thai life series, vol.6, no.1 (Bangkok : National Identity Board, Prime Minister's Office, 1998), 37.

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

ภาพที่ 7 ผลิตภัณฑ์เครื่องจักสาน
ที่มา : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ศิลปหัตถกรรมไทย (กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2532), 132.

ภาพที่ 8 ผลิตภัณฑ์เครื่องจักสาน
ที่มา : กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, รูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไทย (กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาการพิมพ์, 2538), 80.

2.เครื่องถักทอ (Textile Weaving)

การทอมีวัตถุดิบสำคัญที่ใช้ในการทอคือเส้นใยที่ได้จาก ฝ้าย และไหม ผลผลิตที่ได้จากกรรมวิธีการทอคือ "ผ้า" ซึ่งมีลักษณะเป็นผืนรูปแบบการทอผ้าที่ปรากฏของแต่ละท้องถิ่นจะมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันออกไปตามเทคนิควิธีในการทอและการทำลวดลาย ประเภทของผ้าทอแบ่งตามกรรมวิธีการทอมี 3 ประเภท คือ

1.ผ้าพื้น เป็นผ้าทอลายขัด ใช้เส้นยืนและเส้นพุ่งสีเดียวกันตลอดทั้งผืน เป็นผ้าพื้นเรียบไม่มีลาย

2.ผ้าลาย เป็นผ้าทอลายขัดใช้เส้นยืนต่างสีหรือเส้นพุ่งต่างสีทอเป็นลายทางหรือลายตาหมากรุก เช่น ผ้าขาวม้า ผ้าโสร่ง ผ้าหางกระรอก เป็นต้น

3.ผ้ายกดอก เป็นผ้าทอลายพิเศษต่างจากลายขัดธรรมดา ลายผ้าเกิดจากการใช้ตะกอบนกี่มากขึ้นประมาณ 3-8 ตะกอ เช่น ลายสองก้างปลา ลายเกล็ดเต่า ลายดอกพิกุล เป็นต้น

นอกจากการทอผ้าทั้ง 3 แบบดังกล่าวแล้วยังมีการทอผ้าแบบพิเศษที่เป็นการยกลายให้เกิดบนพื้นผ้า โดยการใช้เส้นพุ่งพิเศษทอตัวลายโดยเฉพาะ ได้แก่ ผ้าขิต ผ้าจก ผ้ายก และการใช้เส้นยืนพิเศษทอผ้ามุก ลายผ้าเหล่านี้ช่างทอผ้ามักจินตนาการจากสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ เช่น ใบไม้ ดอกไม้และรูปสัตว์ต่างๆ ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวกับศาสนา ผ้าชนิดดังกล่าวนี้ได้แก่

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ผ้ามัดหมี่ กรรมวิธีทำให้เกิดลวดลายโดยการผูกมัดเส้นใยก่อนนำไปย้อม เวลาย้อมสีจะไม่ติดบริเวณที่มัดไว้และเกิดเป็นรอยด่าง

ผ้าจก เป็นการทอผ้าและปักไปพร้อมๆกัน

ผ้าแพรวา ผ้ายกดอก

ผ้ามีบทบาทมากในวิถีชีวิตประจำวันของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย ทั้งเพื่อการใช้สอยโดยทั่วไปและใช้ในการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อต่างๆ ความสำคัญของผ้าพอกล่าวได้เป็น 3 ประการด้วยกัน คือ 1.เพื่อตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิต เพราะเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ที่ต้องใช้เพื่อการดำรงชีวิต 2.เป็นเครื่องแสดงฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม 3.เป็นเครื่องแสดงถึงการแบ่งหน้าที่ระหว่างชายและหญิง

นอกจากการทอผ้าแล้ว งานทอยังรวมถึงวัสดุอื่นๆที่เป็นเส้นใยธรรมชาติด้วย เช่น การทอเสื่อที่มีกกและกระจูดเป็นวัสดุทอ โดยมีกรรมวิธีเช่นเดียวกับการทอผ้า

ภาพที่ 9 ผลิตภัณฑ์ผ้าทอ
ที่มา : Tira Seeboonruang, and William Warren, Thai folk arts and crafts, Thai life series, vol.6, no.1 (Bangkok : National Identity Board, Prime Minister's Office, 1998), 54.

ภาพที่ 10 ผลิตภัณฑ์ผ้าทอ
ที่มา : กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, รูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไทย (กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาการพิมพ์, 2538), 15.

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

3.เครื่องปั้นดินเผา (Pottery)

วัตถุดิบที่ใช้ในการปั้น ได้แก่ดิน ดินที่มีความเหนียวและมีคุณสมบัติเหมาะสมต่อการทำผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา ได้แก่ ดินดำและดินขาว ซึ่งคุณภาพของผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาที่สำคัญขึ้นอยู่กับคุณภาพของเนื้อดินและส่วนประกอบของแร่ธาตุชนิดต่างๆ ที่ผสมกันเพื่อใช้เป็นวัตถุดิบ นอกจากนี้ยังต้องมีเทคโนโลยี อันได้แก่ เตาเผาและเชื้อเพลิง ที่เหมาะสมอีกด้วย

เครื่องปั้นดินเผามีทั้งที่ไม่เคลือบผิวและเคลือบผิว ชนิดที่ไม่เคลือบผิวมีการผลิตเป็น 2 ลักษณะคือ ลักษณะแรกผลิตเพื่อสนองประโยชน์ใช้สอยโดยทั่วไปภายในท้องถิ่น รูปแบบและกรรมวิธีการผลิตเป็นไปตามแบบดั้งเดิมสืบเนื่องมาจากบรรพบุรุษ ส่วนอีกลักษณะหนึ่งนั้นเป็นการผลิตเพื่อสนองประโยชน์ใช้สอยตามความต้องการของตลาดภายนอกท้องถิ่น ได้แก่ นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เป็นของที่ระลึก หรือประดับตกแต่งอาคาร ตลอดจนเป็นสินค้าส่งออก รูปแบบที่ผลิตเป็นการเลียนแบบ ย่อขนาด หรือดัดแปลงจากรูปแบบเครื่องปั้นดินเผาพื้นบ้าน และแบบโบราณ เช่น คนโท หม้อน้ำ แจกัน ตุ๊กตาชาววัง ซึ่งแหล่งผลิตในรูปแบบนี้ จนมีเอกลักษณ์เป็นที่รู้จักกันดีได้แก่ เครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน จังหวัดนครราชสีมา และเครื่องปั้นดินเผาคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย เป็นต้น

ส่วนเครื่องปั้นดินเผาชนิดเคลือบผิว ปัจจุบันได้พัฒนากรรมวิธีการผลิตขึ้นโดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วย จึงสามารถผลิตได้ในปริมาณมาก รวดเร็ว และควบคุมมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ได้ในระบบอุตสาหกรรม นอกจากการเคลือบผิวแล้วยังมีการตกแต่งด้วยเทคนิควิธีต่างๆตามแบบอย่างดั้งเดิม ซึ่งยังคงให้แรงฝีมือคนอยู่เช่นเดิม งานเครื่องปั้นดินเผาชนิดนี้ได้แก่ เครื่องสังคโลก เครื่องเบญจรงค์และ

เครื่องเบญจรงค์ลายน้ำทอง เครื่องลายคราม เครื่องเคลือบสี และผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกขนาดเล็กอื่นๆ ที่ใช้กรรมวิธีเดียวกันนี้

วิธีการปั้น โดยใช้มือกดบีบ วิธีการบด การตีด้วยไม้ วิธีการเทพิมพ์ วิธีการตัดแผ่น วิธีการใช้แป้นหมุนหรือแป้นนิ่ง จากนั้นจึงเป็นการตกแต่งลวดลาย การเผา การทาผิวและการเคลือบ

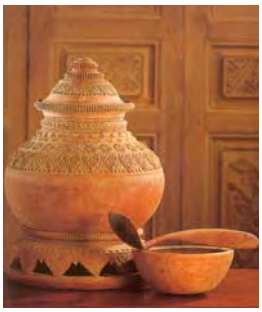

ภาพที่ 11 ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา
ที่มา : William Warren, Thai Style (Bangkok : Asia Books, 1993), 31.

ภาพที่ 12 ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา
ที่มา : William Warren, Thai Style (Bangkok : Asia Books, 1993), 40.

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

4.เครื่องไม้ (Woodwork)

ไม้ วัสดุธรรมชาติที่คนไทยคุ้นเคยดีและรู้จักนำไม้มาใช้ประโยชน์เพื่อการดำรงชีวิตมาแต่โบราณกาล เพราะเป็นวัสดุที่ใกล้ตัวและหาได้ง่าย เป็นทั้งวัสดุก่อสร้างที่พักอาศัย เป็นแหล่งอาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรคตลอดจนนำมาดัดแปลงเป็นงานหัตถกรรมเครื่องมือ เครื่องใช้ต่างๆ เพื่ออำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตโดยทั่วไป ได้แก่ การสร้างบ้านเรือนเครื่องไม้ ทำเป็นเครื่องเรือนต่างๆ เช่นโต๊ะ ตู้ ตั่ง เตียง เก้าอี้ หีบผ้า เป็นต้น ทำเป็นยานพาหนะต่างๆ เช่น เกวียน รถลากและเรือ ทำเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือน เช่นกระต่ายขูดมะพร้าว ครกตำข้าว สาก เขี่ยนหมาก เป็นต้น เป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพต่างๆ เช่น เครื่องมือในการทอผ้า เครื่องมือที่ใช้ในการทำไร่นา คราด ไถ แอก ส่วนประกอบของเครื่องมือช่างต่างๆ ซึ่งมีไม้เป็นส่วนด้ามใช้จับถือ เป็นต้น เครื่องเล่นและเครื่องดนตรีไทย เช่น ซอ ระนาด เกราะ กรับ กลอง จะเข้ พิณ ฯลฯ ตลอดจนทำเป็นเครื่องใช้ในพิธีกรรมความเชื่อหรือเนื่องด้วยศาสนา เช่น สัตตภัณฑ์ ตุงกระด่าง ธรรมาสน์ เป็นต้น

งานหัตถกรรมประเภทเครื่องไม้เป็นการนำไม้มาผ่านกระบวนการแปรรูปด้วยวิธีการต่างๆ ในลักษณะลดทอนหรือการเอาออก (Take Off) เช่น ตัด กลึง แกะสลัก ขุด ฉลุ ไส ขัด ประกอบกับการต่อเข้าไม้ในรูปแบบต่างๆ ให้ออกมาเป็นผลิตภัณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่งตามความต้องการ ซึ่งมีรูปแบบตั้งแต่เรียบง่ายไปจนถึงงานศิลปหัตถกรรมเครื่องไม้แกะสลักที่มีลวดลายวิจิตรบรรจงด้วยศิลปเชิงช่างชั้นสูง ทั้งนี้ยอมเปลี่ยนแปลงไปตามสมัยนิยม รูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องไม้ที่ผลิตเพื่อจำหน่าย ได้แก่ บ้าน

ไทย เครื่องไม้แกะสลักประดับตกแต่ง เครื่องเรือนไม้แกะสลัก เครื่องใช้ในครัวเรือน ของเล่นไม้ และจำพวกของเบ็ดเตล็ดและของที่ระลึก

ภาพที่ 13 ผลิตภัณฑ์เครื่องไม้
ที่มา : กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, รูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไทย (กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาการพิมพ์, 2538), 255.

ภาพที่ 14 ผลิตภัณฑ์เครื่องไม้
ที่มา : Tira Seeboonruang, and William Warren, Thai folk arts and crafts, Thai life series, vol.6, no.1 (Bangkok : National Identity Board, Prime Minister's Office, 1998), 26.

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

5.เครื่องกระดาษ (Paperwork)

วัสดุแผ่นบางทำจากพืชเส้นใยต่างๆซึ่งใช้ทำเป็นเยื่อกระดาษ เช่น ฟางข้าว ชานอ้อย ไม้จำพวกไม้เนื้ออ่อน ไม้ไผ่ ไม้สน ไม้ยูคาลิปตัส ปอแก้ว ปอสา ป่าน เป็นต้น ประโยชน์ของกระดาษนำไปใช้เขียนหรือพิมพ์หนังสือ กระดาษห่อของ บรรจุภัณฑ์ หรือผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกต่างๆ เป็นต้น

ผลิตภัณฑ์กระดาษของไทยที่คนไทยคิดทำขึ้นใช้จากวัตถุดิบในท้องถิ่นคือ กระดาษข่อย กระดาษสา ที่ทำจากเปลือกต้นข่อยและต้นปอสาตามลำดับ เป็นกระดาษที่ทำด้วยมือตามกรรมวิธีพื้นบ้านมาแต่โบราณ ส่วนผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมกระดาษนั้นมีอยู่ 2 ลักษณะตามสภาพการใช้วัสดุขึ้นรูปคือ 1.ผลิตภัณฑ์จากกระดาษแผ่น ได้จากกระดาษแผ่นสำเร็จรูป คือ กระดาษสา หรือกระดาษชนิดอื่นๆมาทำเป็นเครื่องใช้สอยต่างๆหรือเครื่องเล่นเพื่อความบันเทิงและเครื่องตกแต่ง ได้แก่ สมุดไทย ร่มและว่าว เป็นต้น และ2.ผลิตภัณฑ์จากกระดาษอัด เป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้จากเศษกระดาษชนิดต่างๆ นำมาอัดขึ้นรูปเพื่อประโยชน์ใช้สอยต่างๆ เรียกว่า ปาเปียร์ มาเช่ (Papier Mache') ซึ่งเป็นกรรมวิธีที่ใช้ทำรูปหัวโขนในศิลปการแสดงโขนของไทย นอกจากนี้ยังมีผลิตภัณฑ์ในรูปแบบต่างๆอีก เช่น รูปภาพนูนสูงและนูนต่ำ รูปลอยตัวเป็นรูปร่างต่างๆ และเป็นภาชนะ เช่น กล่อง ถาด ตะกร้าและอื่นๆ

ภาพที่ 15 ผลิตภัณฑ์เครื่องกระดาษ
ที่มา :ปิยภรณ์ วงศ์เรือง, หัตถกรรมไทย, หนังสือชุดภูมิแผ่นดิน, อันดับที่ 4 (กรุงเทพฯ : บริษัท ไทยประกันชีวิต จำกัด, 2525), 48.

ภาพที่ 16 ผลิตภัณฑ์ร่มกระดาษ
ที่มา : Tira Seeboonruang, and William Warren, Thai folk arts and crafts, Thai life series, vol.6, no.1 (Bangkok : National Identity Board, Prime Minister's Office, 1998), 2.

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

6.เครื่องโลหะ (Metalwork)

โลหะ คือวัตถุดิบที่ใช้ทำหัตถกรรมประเภทนี้จำแนกเป็น 2 ประเภทหลักคือ โลหะเหล็ก ได้แก่ เหล็กกล้าซึ่งมีความเหนียวสามารถดึงออกเป็นเส้นตีขึ้นรูปได้ และเหล็กหล่อซึ่งใช้หลอมเหลวเทลงแบบให้เป็นรูปร่างต่างๆได้ แต่ดึงและตีขึ้นรูปไม่ได้ประเภทหนึ่ง และอีกประเภทหนึ่งได้แก่ โลหะที่ไม่ใช่เหล็ก หรือโลหะผสมที่ไม่ใช่เหล็ก ซึ่งสามารถนำมาผสมกันเกิดเป็นวัสดุใหม่ได้ โลหะประเภทนี้แบ่งออกเป็น 3 พวก คือ 1.โลหะหลักพื้นฐาน ได้แก่ ทองแดง ตะกั่ว ดีบุก นิเกิล สังกะสี และอลูมิเนียม เป็นต้น 2.โลหะผสม ได แก่ ทองเหลือง บรอนซ์ ซิลเวอร์ และพิวเตอร์ เป็นต้น และ 3.โลหะมีค่า ได้แก่ ทองคำ เงิน และทองคำขาว

งานหัตถกรรมประเภทนี้ได้จากการนำสินแร่ หรือโลหะมาหลอมและหล่อขึ้นรูปเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ในการดำรงชีวิต จัดเป็นผลิตภัณฑ์ที่ตอบสนองด้านประโยชน์ใช้สอยที่ให้ความคงทนและมีความสวยงาม มีเอกลักษณ์พิเศษแตกต่างจากผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมที่ทำจากวัสดุธรรมชาติชนิดอื่น และต้องใช้เทคโนโลยีสูงในการผลิต ซึ่งกรรมวิธีการผลิตนั้นจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะคือ

1.การขึ้นรูปโดยการตี เช่น การทำมีดแบบพื้นบ้าน และอุปกรณ์การเกษตรต่างๆ

2.การหล่อ เพื่อให้ได้สิ่งที่เป็นรูปทรงสามมิติ เช่น การหล่อพระพุทธรูป

รูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องโลหะแบ่งตามวัสดุที่ใช้ผลิตเป็นประเภทได้ 7 ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่ เครื่องเหล็ก, เครื่องทองลงหิน, เครื่องทองเหลือง, เครื่องทอง, เครื่องเงิน, เครื่องถมและเครื่องลงยา, เครื่องพิวเตอร์ และเครื่องอลูมิเนียม โดยทำเป็นภาชนะต่างๆ เครื่องประดับ เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ อาวุธ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคุณสมบัติของโลหะนั้นๆ ด้วยเป็นสำคัญ

ภาพที่ 17 ผลิตภัณฑ์เครื่องโลหะ
ที่มา : กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, รูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไทย (กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาการพิมพ์, 2538), 233.

ภาพที่ 18 ผลิตภัณฑ์เครื่องโลหะ
ที่มา : Tira Seeboonruang, and William Warren, Thai folk arts and crafts, Thai life series, vol.6, no.1 (Bangkok : National Identity Board, Prime Minister's Office, 1998),106.

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

7. เครื่องเขินหรือเครื่องรัก (Lacquer work)

รัก เป็นยางไม้ชนิดหนึ่งคือ ต้นรัก มีคุณสมบัติเป็นกาวธรรมชาติสีดำใช้ทาเคลือบบนพื้นผิวไม้หรือไม้ไผ่หรือวัสดุอื่นทำให้พื้นผิวนั้นประสานติดแน่นแนบสนิทเป็นเนื้อเดียวกันและมีความมันเงางาม ป้องกันน้ำซึม ความร้อน ความชื้นและสารเคมีได้ดี

เครื่องเขินหรือเครื่องรักเป็นผลิตภัณฑ์หัตถกรรมที่ทำขึ้นโดยใช้ยางรัก สี ชาด มุก ทองคำเปลวหรือเงินเปลว เป็นวัตถุดิบในการตกแต่งพื้นผิวภาชนะที่มีโครงเป็นเครื่องจักสานหรือไม้จริงหรือวัสดุอื่นๆ เคลือบทาด้วยยางรักหลายๆชั้น แล้วตกแต่งให้สวยงามด้วยการเขียนลวดลาย การปิดทอง ประดับมุก การประดับกระจกสีหรือการขุดผิวให้เป็นร่องลึกแล้วฝังรักสีต่างๆเป็นลวดลาย รูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องรักมีการสร้างสรรค์ขึ้นในหลายรูปแบบ เช่น ขันหมาก หีบผ้า ขันโตก เป็นต้น ซึ่งเป็นรูปแบบดั้งเดิม และ กรอบรูป แจกัน ตลับ กระปุก ฯลฯ ที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่เพื่อเป็นสินค้าของที่ระลึก โดยใช้กรรมวิธีต่างๆได้แก่ กรรมวิธีเครื่องรักแบบโบราณที่ตกแต่งด้วยสีชาด ประดับด้วยสมุกผสมด้วยยางรักปั้นขดเป็นลวดลาย จากนั้นอาจจะประดับด้วยกระจกสีหรือเขียนสีหรือปิดทองลงบนลวดลายที่ขดไว้นั้น และเครื่องรักด้วยกรรมวิธีอื่นๆ คือ เครื่องรักลายขุด เครื่องรักประดับมุก เครื่องรักลายทอง เครื่องรักประดับกระจกและเครื่องรักสี

ภาพที่ 19 ผลิตภัณฑ์เครื่องรัก
ที่มา : Tira Seeboonruang, and William Warren, Thai folk arts and crafts, Thai life series, vol.6, no.1 (Bangkok : National Identity Board, Prime Minister's Office, 1998),19.

ภาพที่ 20 ผลิตภัณฑ์เครื่องรัก
ที่มา : Tira Seeboonruang, and William Warren, Thai folk arts and crafts, Thai life series, vol.6, no.1 (Bangkok : National Identity Board, Prime Minister's Office, 1998), 108.

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

8.เครื่องหนัง (Leatherwork)

หนังในที่นี้ได้แก่หนังสัตว์ เช่น หนังวัว หนังควาย หรือหนังอื่นๆ หนังสัตว์ดิบประกอบด้วยเส้นเอ็นและใยต่างๆ ประสานกันเป็นเนื้อหนัง ส่วนของหนังดิบที่ใช้ทำผลิตภัณฑ์คือหนังแท้ซึ่งเป็นหนังชั้นกลางใต้หนังกำพร้าชั้นบน หนังแท้ก่อนนำไปใช้ต้องนำไปผ่านกระบวนการฟอกหนังด้วยกรรมวิธีทางเคมีต่างๆ อันเป็นผลให้หนังมีคุณสมบัติแตกต่างกัน เช่น ความแข็ง อ่อนนิ่ม ยืด หดและความทนทาน หนังที่ตากแห้งดีแล้วนำมาใช้ประดิษฐ์เป็นงานหัตถกรรม ที่รู้จักกันดีคือ การทำหนังตะลุงของภาคใต้ ซึ่งเป็นการละเล่นพื้นบ้านอย่างหนึ่ง โดยการนำหนังวัวหรือหนังควายมาฉลุเป็นภาพตัวหนัง นอกจากหนังตะลุงแล้วเครื่องใช้อื่นๆที่ใช้หนังเป็นส่วนประกอบได้แก่ กลองต่างๆ และผลิตภัณฑ์จากหนังที่รับเทคนิควิทยาการในการทำเครื่องหนังมาจากชาวยุโรปและอเมริกา ได้แก่ รองเท้า กระเป๋า เข็มขัด และของใช้เบ็ดเตล็ด

รูปแบบผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมเครื่องหนังแบ่งได้ 2 ประเภทใหญ่ๆตามวิธีการผลิตคือ

1.เครื่องหนังแกะสลักลวดลาย เช่น รูปหนังตะลุง หนังใหญ่ ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกอื่นๆ เช่น พัด พวงกุญแจ โคมไฟ ฯลฯ

2.เครื่องหนังตัดเย็บและจักสาน รูปแบบของผลิตภัณฑ์เน้นที่ประโยชน์ใช้สอยมีความสวยงาม ประณีต มีการออกแบบเปลี่ยนแปลงไปตามรสนิยมของตลาด เช่น กระเป๋า รองเท้า เข็มขัด และของใช้เบ็ดเตล็ดอื่นๆ

ภาพที่ 21 ผลิตภัณฑ์เครื่องหนัง

ที่มา : William Warren, and Luca Invernizzi Tettoni, Arts and Crafts of Thailand (Bangkok : Asia Books, 1994), 139.

9.อัญมณีและเครื่องประดับ (Gems and Ornaments)

รัตนชาติ คือวัตถุธรรมชาติที่มีคุณค่าประเภทสารอนินทรีย์ ได้แก่ แร่และหินต่างๆ หรือสารอินทรีย์ สามารถนำมาตกแต่งด้วยการเจียระไนให้สวยงามตามความต้องการเรียกว่า อัญมณี มีคุณสมบัติคือความสวยงาม คงทน หายาก และคุณค่าอื่นๆตามประเพณี สมัยนิยม และความเชื่อทางโหราศาสตร์ ประเภทรัตนชาติที่พบในประเทศไทย ได้แก่ เพชร ทับทิม ไพลิน โกเมน นิล บุษราคัม เพทาย พลอยสีม่วงและสีกุหลาบ เพอริดอต แอมิทิสต์ โอปอ ไข่มุก อะความารีน และสปิเนล

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

ผลิตภัณฑ์อัญมณีและเครื่องประดับ มีกระบวนการผลิตที่เป็นหัตถกรรมเข้ามาเกี่ยวข้องคือ

1.การเจียระไน คือ การนำแร่รัตนชาติได้แก่ เพชร พลอย มาตกแต่งให้มีรูปร่างตามแบบฉบับโดยการตัดหรือฝนให้มีรูปเหลี่ยมหรือมน พร้อมกับการขัดให้เป็นเงางาม ซึ่งต้องอาศัยฝีมืออันประณีต

2.การทำตัวเรือนเครื่องประดับ สิ่งสำคัญคือการออกแบบและการขึ้นรูปตัวเรือนที่ทำจากโลหะมีค่าต่างๆ เช่น ทองคำ เงิน ทองคำขาว สเตนเลส พิวเตอร์ เป็นต้น อาจประดับด้วยอัญมณี หรือไม่ประดับก็ได้

ภาพที่ 22 ผลิตภัณฑ์เครื่องประดับ

ที่มา : กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, รูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไทย (กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาการพิมพ์, 2538), 232.

ภาพที่ 23 ผลิตภัณฑ์เครื่องประดับ

ที่มา : ปิยภรณ์ วงศ์เรือง, หัตถกรรมไทย, หนังสือชุดภูมิแผ่นดิน, อันดับที่ 4 (กรุงเทพฯ : บริษัท ไทยประกันชีวิต จำกัด, 2525), 42.

10.ดอกไม้ประดิษฐ์และดอกไม้แห้ง (Artificial Flowers)

ดอกไม้ประดิษฐ์เป็นผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นเลียนแบบธรรมชาติ สำหรับนำไปใช้ประดับเครื่องแต่งกาย ตกแต่งภายในอาคารสถานที่และใช้ในงานพิธีหรือเทศกาลต่างๆ เพื่อความสวยงามและสร้างบรรยากาศอย่างธรรมชาติ โดยวัสดุที่ใช้ในการประดิษฐ์มีหลายลักษณะด้วยกัน เช่น พลาสติก ผ้าโพลีเอสเตอร์หรือผ้าอื่นๆ กระดาษสา เส้นใยพืชธรรมชาติต่างๆ และวัสดุอื่นๆตามความคิดสร้างสรรค์ของผู้ประดิษฐ์

ดอกไม้แห้งคือการนำดอกไม้ ใบไม้ กิ่งไม้ และส่วนประกอบอื่นๆของพืชพรรณมาทำให้แห้งสนิทคงรูปความเป็นธรรมชาติของเดิมไว้ จากนั้นจึงนำไปทำเป็นผลิตภัณฑ์ดอกไม้แห้งในลักษณะจัดเป็นช่อดอกไม้แห้งสำเร็จรูป ซึ่งอาจมีการฟอกสี ย้อมสีเพิ่มเติมเพื่อให้ผลิตภัณฑ์มีความสวยงามแปลกตาและมีสีสันที่คงทนมากขึ้น หรืออีกรูปแบบหนึ่งคือการนำไปทำเป็นบุหงารำไปโดยการนำดอกไม้แห้งมาฉีกเป็นฝอย หรือตัดให้เล็กลง คลุกเคล้ากับหัวน้ำหอมก่อนบรรจุลงภาชนะหรือบรรจุภัณฑ์รูปแบบต่างๆ สำหรับเป็นของที่ระลึกแจกในงานเทศกาล หรือใช้ในโอกาสต่างๆ

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

ภาพที่ 24 ผลิตภัณฑ์ดอกไม้ประดิษฐ์

ภาพที่ 25 ผลิตภัณฑ์ดอกไม้ประดิษฐ์
ที่มา : กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, <u>รูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไทย</u> (กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาการพิมพ์, 2538), 352.

11.งานประดิษฐ์เบ็ดเตล็ด

งานศิลปหัตถกรรมประเภทนี้ได้แก่งานที่ไม่อาจจัดเข้าประเภทใดได้แน่นอนทั้งด้านวิธีการและวัสดุซึ่งนอกเหนือจากทั้งสิบประเภทข้างต้นและการผลิตมีจำนวนไม่แพร่หลายนัก โดยมากทำเป็นเฉพาะรายหรือทำเพียงบางกลุ่มเท่านั้นในเขตระดับจังหวัดหรือภูมิภาคของไทย เช่น ตุ๊กตาไทย เครื่องแก้ว ผลิตภัณฑ์จากหิน ผลิตภัณฑ์จากเปลือกหอย เขาสัตว์ กระดูกสัตว์ และกะลามะพร้าว เป็นต้น รูปแบบของผลิตภัณฑ์ประเภทนี้ก็มีทำเป็นทั้งเครื่องใช้ เครื่องประดับตกแต่งและของที่ระลึก

ภาพที่ 26 ผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว
ที่มา : กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, รูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไทย (กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาการพิมพ์, 2538), 334.

ภาพที่ 27 ผลิตภัณฑ์ตุ๊กตาไทย
ที่มา : Tira Seeboonruang, and William Warren, Thai folk arts and crafts, Thai life series, vol.6, no.1 (Bangkok : National Identity Board, Prime Minister's Office, 1998), 73.

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

6. สถานภาพของศิลปหัตถกรรมไทยและการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน[14]

การเปลี่ยนแปลงของหัตถกรรมส่วนหนึ่งมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมไทย เพราะวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนซึ่งรวมทั้งผู้ที่ผลิตงานหัตถกรรมด้วย เมื่อวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงย่อมส่งผลกระทบถึงการสร้างงานหัตถกรรมด้วยเช่นกัน

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจ ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา เป็นสาเหตุอันส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงด้านอื่นๆตามมา รวมทั้งสถานภาพของงานศิลปหัตถกรรมกล่าวคือแต่เดิมนั้น งานศิลปหัตถกรรมเป็นผลผลิตของชาวบ้านที่ทำกันในครัวเรือน ในชุมชนที่ทำกันในยามว่างหลังจากการทำเกษตรกรรม ชาวบ้านจะทำเครื่องมือเครื่องใช้ไว้เพื่อใช้เอง หรือเพื่อแลกเปลี่ยนกับชุมชนใกล้เคียง แต่หลังจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจลงมาถึงในระดับชาวบ้าน การพัฒนาชนบทซึ่งเป็นการนำเทคโนโลยีจากภายนอกเข้ามา ความเป็นอยู่ของชาวบ้านก็เปลี่ยนแปลงไป เครื่องใช้ในครัวเรือนตลอดจนเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพจึงถูกแทนที่ด้วยวัฒนธรรมเครื่องใช้จากภายนอกซึ่งเป็นสินค้าอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลิตภัณฑ์พลาสติกได้เข้ามามี

---

[14] นวลลออ ทินานนท์, “การเปลี่ยนแปลงและสถานภาพของศิลปะพื้นบ้านไทย,”วารสารศิลปกรรมศาสตร์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 8,1 (มกราคม-มิถุนายน 2543) : 27-33.

บทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยมากขึ้น การทำงานหัตถกรรมเพื่อใช้เองจึงค่อยๆ ลดจำนวนลง และการทำงานหัตถกรรมเพื่อสร้างรายได้ได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น อุปกรณ์ที่มีอยู่คู่ครัวเรือน เช่น ตะกร้า ฝาชี กระบุง กระจาด ในบางท้องถิ่นไม่มีการสานใช้เอง จนถึงกับการเลิกใช้ไป เครื่องมือที่ใช้ในการทำมาหากินดักจับสัตว์ต่างๆ เช่น ข้อง ลอบ ไซ อีจู้ และเครื่องใช้เบ็ดเตล็ด ชาวบ้านก็ไม่สานใช้เอง กลับหาซื้อจากตลาด ซึ่งมีการผลิตเป็นจำนวนมากและมีรูปแบบเหมือนๆกัน เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้งานหัตถกรรมขาดเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไป

เครื่องใช้ในการแต่งกาย เช่น ผ้าทอ ที่คนแต่ละท้องถิ่นจะสืบสานจากบรรพบุรุษ ซึ่งทำให้มีรูปแบบลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์หรือมีกรรมวิธีเฉพาะท้องถิ่นที่ชาวบ้านจะทอใช้เอง หรือเพื่อใช้ในโอกาสต่างๆ เช่น ทอเป็นผ้าไหว ปัจจุบันแทนที่จะทอใช้เองกลับเป็นการซื้อหาผ้าจากตลาด เช่น ผ้าใยสังเคราะห์เพื่อใช้แทนผ้าที่ตนเคยทอใช้เอง ส่วนผ้าที่เคยทอเพื่อใช้เองกลับกลายเป็นการทอเพื่อขาย เนื่องจากเป็นหนทางทำรายได้สู่ครอบครัวมากขึ้นและมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อ ในด้านคุณค่าผ้าทอจึงเป็นเพียงสินค้าที่ทำตามรูปแบบของตลาด ทำให้ทันตามกำหนดเวลารับซื้อ งานจึงขาดคุณภาพ ขาดความประณีต ความละเอียดอ่อนเช่นในอดีต

การเปลี่ยนแปลงด้านหน้าที่การใช้สอย งานฝีมือและภูมิปัญญาของชาวบ้านแทบทุกแขนงได้รับผลกระทบในด้านการใช้สอยเป็นผลจากการรับเทคโนโลยีและสินค้าแบบใหม่จากส่วนกลางที่รับมาจากตะวันตก โดยเหตุนี้ทำให้งานหัตถกรรมไทยหมดบทบาทที่จะอยู่คู่กับวิถีชีวิตประจำวันของคนไทยเช่นในอดีต แต่ภายหลังได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งส่วนราชการและเอกชน ที่พัฒนาให้มีการผลิตงานศิลปหัตถกรรมเป็นสินค้าเพื่อการส่งออกและขายนักท่องเที่ยวในรูปแบบของที่ระลึก โดยมีการคิดค้นและปรับปรุงดัดแปลงรูปแบบให้ตอบสนองความต้องการแบบใหม่ของนักท่องเที่ยว ซึ่งไม่ได้ต้องการนำไปเพื่อประโยชน์ใช้สอยจริงในชีวิตประจำวัน แต่จะนำไปเป็นของที่ระลึก ประดับตกแต่งหรือเป็นของสะสมเท่านั้น เกิดเป็นสินค้าแบบใหม่ทเรียกว่า “สินค้าวัฒนธรรม (Cultural Commodities)”[15] ตามความต้องการของนักท่องเที่ยวที่ต้องการมาสัมผัสกับวิถีชีวิตจริงหรือวัฒนธรรมขนานแท้ของคนไทยและต้องการซื้อสินค้าที่มีสัญลักษณ์เป็นตัวแทนของวัฒนธรรมไทยหรือท้องถิ่นนั้นๆ ดังนั้นการผลิตจึงเป็นการทำเพื่อป้อนเข้าสู่ตลาด เพื่อผลทางการค้า ทำให้บทบาทของงานศิลปหัตถกรรมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมดังกล่าว

การเปลี่ยนแปลงด้านการผลิต กระบวนการผลิตงานหัตถกรรมแต่เดิมนั้นมักทำกันในครอบครัว โดยคนๆเดียวเป็นผู้สร้างจนจบกระบวนการออกมาเป็นชิ้นงานและชนิดของงานหัตถกรรมที่ทำนั้นก็ขึ้นอยู่กับแหล่งวัตถุดิบที่ใกล้ตัว สร้างงานที่มีประโยชน์ใช้สอยตามความต้องการ ประณีต งดงาม แต่เมื่อการผลิตงานหัตถกรรมต้องเข้าสู่กระแสการผลิตเพื่อการค้า มีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อ ในบางพื้นที่มีโรงงานผลิต กระบวนการผลิตก็เปลี่ยนเป็นลักษณะการแบ่งงานรับช่วงต่อกันมิได้จบภายในคนๆเดียว

---

[15] วัฒนะ วัฒนาพันธุ์, บุบผา วัฒนาพันธุ์ และสามารถ ศรีจำนงค์, ศิลปพื้นบ้านล้านนา : การเปลี่ยนแปลงเพื่อการดำรงอยู่, 196.

อีกต่อไป ซึ่งจากกระบวนการผลิตดังกล่าวด้านฝีมือและความชำนาญในการทำงานหัตถกรรมของช่างจึงขาดตอนไปไม่สามารถสร้างผลงานเองได้ครบทั้งกระบวนการ ความรู้จริงและความประณีตในงานหัตถกรรมประเภทนั้นๆ จึงขาดหายไปด้วย

การเปลี่ยนแปลงด้านรูปแบบที่แสดงเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เนื่องจากเป็นการผลิตแบบมวล (Mass Production) ทำให้งานศิลปหัตถกรรมมีรูปแบบออกมาเหมือนๆกันในแทบทุกภูมิภาคที่มีผู้ผลิตงานหัตถกรรมประเภทนั้นๆได้ก็จะผลิตงานออกมาคล้ายคลึงกัน ขาดความประณีต เกิดปัญหาด้านเอกลักษณ์และคุณค่าทางศิลปของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ที่ในปัจจุบันแต่ละพื้นที่จะผลิตงานออกมามีรูปแบบที่คล้ายคลึงกันตามความต้องการของตลาดเป็นตัวกำหนด โดยจะมีพ่อค้าคนกลางเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการผลิตและการตลาด[16] ทำหน้าที่ในการจัดหาวัตถุดิบ เครื่องมือ รวมทั้งรูปแบบผลิตภัณฑ์ให้แก่ผู้ผลิตที่กลายเป็นเพียงแรงงานรับจ้างราคาถูก

จากการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆจึงทำให้สถานภาพของงานศิลปหัตถกรรมไทยเปลี่ยนแปลงไปด้วย จึงสรุปได้ว่าในปัจจุบันงานศิลปหัตถกรรมไทยได้เข้ามามีบทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจของประเทศภายใต้ระบบทุนนิยมอย่างเต็มตัว การสร้างงานศิลปหัตถกรรมได้รับการส่งเสริมและยกระดับศักยภาพทางเศรษฐกิจให้มีมูลค่าสูงขึ้น สามารถทำเป็นอาชีพหนึ่งที่สร้างรายได้ รูปแบบการผลิตเป็นการผลิตเป็นจำนวนมากแบบมวล (Mass Production) ด้วยระบบอุตสาหกรรมเพื่อเป็นสินค้าออกสู่ตลาดทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ มีรูปแบบที่ไม่จำกัดด้านประโยชน์ใช้สอยเฉพาะโดยตรง และมีการพัฒนารูปแบบให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดมากขึ้น

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

อย่างไรก็ตามภายใต้บทบาททางเศรษฐกิจของศิลปหัตถกรรมนี้ ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมไทยยังคงประสบปัญหาอีกในหลายๆด้าน ได้แก่

1.ปัญหาด้านคุณภาพและปริมาณการผลิต ซึ่งผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ที่ผลิตได้ไม่สนองตรงตามความต้องการของผู้บริโภคและไม่เป็นที่ยอมรับ เนื่องจากการผลิตที่เน้นปริมาณมากกว่าคุณภาพของสินค้าและผลิตไม่ตรงตามรสนิยมของตลาด

2.ปัญหาด้านรูปแบบผลิตภัณฑ์ ที่มีลักษณะแบบดั้งเดิมและมีประโยชน์ใช้สอยจำกัด ไม่ตรงตามความต้องการของผู้บริโภค

3.ปัญหาการขาดแคลนปัจจัยการผลิต ได้แก่ แรงงานและวัตถุดิบ กล่าวคือวัตถุดิบมีราคาแพงและขาดแคลนตลอดจนมีคุณภาพไม่ได้มาตรฐาน ส่วนแรงงานมักขาดประสบการณ์และไม่เป็นที่สนใจของแรงงานที่จะประกอบอาชีพหัตถกรรม เนื่องจากค่าจ้างแรงงานโดยเปรียบเทียบจะต่ำกว่าภาคอุตสาหกรรมอื่นๆ

---

[16] สุวรรณ วุฒยาคม, “รายงานการศึกษาการพัฒนาเพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นบ้านให้ไดเปรียบในเชิงการแข่งขัน,” สำนักพัฒนาอุตสาหกรรมในครอบครัวและหัตถกรรม กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, ม.ป.ป., 64. (เอกสารอัดสำเนา)

4.ปัญหาด้านข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาอุตสาหกรรมหัตถกรรมไทยให้สามารถแข่งขันกับประเทศคู่ค้าและการสนองตอบต่อความต้องการของผู้บริโภคได้ แต่ในปัจจุบันผู้ผลิตของไทยยังมีข้อจำกัดด้านการได้รับข้อมูลทางการตลาดที่ทันการณ์สมัย จึงทำให้การผลิตมักจะทำตามแบบที่เคยทำมาในอดีต เป็นผลให้สินค้าไม่เป็นที่ต้องการของตลาด

5.ปัญหาด้านการตลาด เนื่องจากผู้ผลิตของไทยเป็นผู้ผลิตรายย่อย มีสถานที่จำหน่ายสินค้าน้อย มีการพัฒนาน้อยมากในด้านการศึกษาแนวโน้ม ความต้องการของตลาด ทั้งนี้เนื่องจากข้อจำกัดด้านการศึกษา เงินทุน และการบริหารจัดการ

สำหรับปัญหาด้านการตลาดนี้เป็นปัญหาที่สำคัญอันดับต้นๆที่ต้องช่วยเหลือส่งเสริมไปพร้อมกับการส่งเสริมในด้านการผลิตและพัฒนารูปแบบของผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมที่มีทั้งหน่วยงานของภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง แต่ในด้านการตลาดนั้นยังคงได้รับการส่งเสริมไม่เพียงพอ ผู้ผลิตหรือกลุ่มผู้ผลิตยังไม่สามารถขยายตลาดสินค้าของตนเองออกไปได้ซึ่งถือเป็นจุดอ่อนที่สำคัญ เพราะเกี่ยวเนื่องกับความจำเป็นสำหรับการส่งเสริมการผลิตต่อไป ทั้งนี้ในขณะที่ผู้ผลิตที่เป็นกลุ่มมีกำลังการผลิตส่วนเกินอยู่เป็นจำนวนมาก[17] แต่กลับพบว่าการหาตลาดของผู้ผลิตเป็นการกระทำเชิงรับ[18] กล่าวคือเน้นการผลิตขึ้นมาก่อนแล้วจึงพิจารณาว่าจะจำหน่ายอย่างไรและที่ใด การได้ตลาดจึงอยู่ในวงจำกัด

อย่างไรก็ตามด้านการตลาดสินค้าหัตถกรรมไทยนี้ ผู้ผลิตมีช่องทางการจำหน่ายอยู่ทั้งตลาดภายในประเทศและส่งออกตลาดต่างประเทศ โดยสามารถจำแนกตลาดภายในประเทศได้ 3 ลักษณะ[19] ดังนี้

1.จำหน่ายเองโดยตรง มีทั้งการจำหน่ายส่งให้กับร้านค้าต่างๆนำไปจำหน่ายต่อและการจำหน่ายปลีกแก่ลูกค้าโดยตรง ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมการผลิตยังแหล่งผลิต หรือนำไปจำหน่ายตามงานเทศกาลต่างๆ ตามแหล่งโบราณสถาน สถานที่ท่องเที่ยว ตลาดท้องถิ่นหรือเข้าร่วมออกร้านในงานแสดงสินค้าที่หน่วยงานราชการจัด

2.จำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลาง โดยมีพ่อค้ามารับซื้อหรือสั่งซื้อถึงแหล่งผลิตแล้วนำไปจำหน่ายต่อยังผู้บริโภคอีกทอดหนึ่ง

3.หน่วยงานราชการช่วยนำไปจำหน่ายให้ เช่น กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม นำไปจำหน่ายที่ห้องแสดงสินค้าของศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาค งานแสดงสินค้า หรืองานนิทรรศการ

ส่วนตลาดต่างประเทศนั้นก็ได้มีผู้ผลิตจำหน่ายเช่นกัน โดยการจำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลางและจำหน่ายส่งหรือปลีกด้วยตนเองโดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง ทั้งนี้ในปัจจุบันมีหน่วยงานของรัฐได้แก่

---

[17] เรื่องเดียวกัน, 59.

[18] เรื่องเดียวกัน.

[19] จงรัก พันธุ์สุวรรณ, “รายงานการศึกษาการส่งเสริมการตลาดหัตถกรรมไทย,” สำนักพัฒนาอุตสาหกรรมในครอบครัวและหัตถกรรม กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, 2542, 104–105. (อัดสำเนา)

กรมส่งเสริมการส่งออก และกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมได้ให้การสนับสนุนส่งเสริมในด้านนี้เพิ่มมากขึ้น สินค้าศิลปหัตถกรรมไทยจึงมีโอกาสขยายตลาดออกไปยังตลาดต่างประเทศได้มากขึ้นและมีแนวโน้มที่สูงขึ้นอีกด้วย

ปัจจุบันตลาดสินค้าหัตถกรรมไทยกำลังมีแนวโน้มสูงขึ้นตามกระแสความนิยมใช้ของไทยและการให้ความสำคัญในเชิงคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมของชาติที่มีต่องานด้านศิลปหัตถกรรม อีกทั้งยังมีรูปแบบและคุณภาพเป็นที่นิยมของคนไทยทั้งในสังคมชนบทในลักษณะของหัตถกรรมพื้นบ้าน สังคมเมืองหรือกรุงเทพฯ และกลุ่มผู้ซื้อจากต่างประเทศที่ต้องการนำไปจำหน่ายต่อเป็นสินค้านำเข้าจากประเทศไทย รวมถึงนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศในลักษณะของสินค้าตกแต่งหรือของขวัญของที่ระลึกต่างๆหากได้มีการส่งเสริมและพัฒนาอย่างต่อเนื่องและครบวงจรย่อมทำให้งานศิลปหัตถกรรมไทยมีศักยภาพทางเศรษฐกิจสำหรับประเทศได้เป็นอย่างดี

7. **สรุป**

งานศิลปหัตถกรรม คือ สิ่งที่มนุษย์คิดทำขึ้นจากวัสดุธรรมชาติด้วยฝีมือและภูมิปัญญา เพื่อสนองประโยชน์ใช้สอยตามความต้องการของมนุษย์ทั้งด้านกายภาพและความพึงพอใจ

งานศิลปหัตถกรรมไทยนอกจากจะมีความหมายดังกล่าวแล้วยังมีความจำเพาะลงไปอีกในด้านเอกลักษณ์ที่แสดงออกถึงความเป็นไทย ทั้งนี้ย่อมเป็นไปตามแบบแผนของกลุ่มวัฒนธรรม ซึ่งโดยภาพรวมแล้วก็คือกลุ่มวัฒนธรรมไทย แต่อย่างไรก็ตามย่อมต้องมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะของกลุ่มวัฒนธรรมย่อยในแต่ละภูมิภาคของประเทศด้วย ซึ่งมีสภาพแวดล้อมและพื้นฐานทรัพยากรที่แตกต่างกันเป็นตัวกำหนดเงื่อนไขปัญหาและการแก้ปัญหาในการดำรงชีวิตที่แตกต่างกันตามไปด้วย เป็นเหตุให้ศิลปหัตถกรรมไทยมีความหลากหลายทั้งชนิด รูปแบบและวัสดุที่ใช้สร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมต่างๆ

วิวัฒนาการของงานหัตถกรรมไทยนั้นเริ่มต้นจากภาพรวมเดียวกันของการสร้างงานหัตถกรรมของมนุษยชาติที่เกิดจากการเรียนรู้ และการแก้ปัญหาในการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐานตามสภาพแวดล้อมต่างๆกัน จนเกิดการคิดทำ ดัดแปลงวัสดุธรรมชาติรอบตัวให้กลายมาเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆที่สามารถแก้ปัญหาและสนองประโยชน์ใช้สอยตามความต้องการได้เป็นอย่างดี ซึ่งต้องอาศัยการสังเกตเรียนรู้และนำมาแก้ไขปรับปรุง ตลอดจนการแสวงหาวัสดุใหม่ๆ มาใช้เพื่อที่จะพัฒนางานหัตถกรรมที่ทำขึ้นนั้นให้มีประสิทธิภาพสูงสุดในการใช้สอยบนเงื่อนไขและข้อจำกัดที่มีในกาลสมัยนั้นๆ

เมื่อสังคมมนุษย์มีความเจริญขึ้นจนเกิดเป็นกลุ่มวัฒนธรรมต่างๆในด้านของคนไทยและสังคมไทยเองก็มีพัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรมของตัวเองขึ้นมาเช่นกัน อันประกอบด้วยวัฒนธรรมหลวงและวัฒนธรรมราษฎร์ซึ่งมีแบบแผนทางสังคมเป็นตัวกำหนด โดยที่ทั้งสองระดับวัฒนธรรมนี้ต่างก็มีความสัมพันธ์ต่อกันและส่งอิทธิพลให้แก่กันมาโดยตลอด ศิลปหัตถกรรมไทยจึงมีระดับตามระดับของแบบแผนวัฒนธรรมดังกล่าว ที่เรียกว่าศิลปหัตถกรรมชั้นสูงและศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

สังคมไทยมีการพัฒนามาโดยลำดับ มีการติดต่อค้าขายกันทั้งในประเทศและต่างประเทศ การผลิตงานศิลปหัตถกรรมก็ได้รับการพัฒนาขึ้นเป็นเงาตามตัวเพื่อตอบสนองความต้องการใช้สอยที่มากขึ้นจนกลายเป็นการผลิตเพื่อการค้า มีการปรับปรุง ดัดแปลงพัฒนารูปแบบ และใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาช่วยในบางขั้นตอนของกระบวนการผลิตเพื่อให้ทันต่อความต้องการของตลาด และสุดท้ายที่การพัฒนาประเทศภายใต้แนวคิดระบบทุนนิยมเต็มรูปแบบในปัจจุบันได้ทำให้วัฒนธรรมกลายเป็นสินค้างานหัตถกรรมต่างๆซึ่งเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมในสังคมเดิมก็ได้ก้าวเข้าสู่กระแสหลักนี้อย่างเต็มตัว เปลี่ยนบทบาทจากสิ่งจำเป็นใช้สอยในชีวิตประจำวันของคนไทยเป็นบทบาททางเศรษฐกิจในลักษณะของสินค้าที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ ที่เรียกว่า “สินค้าวัฒนธรรม” โดยมีกลไกตลาดเป็นตัวกำหนดรูปแบบการสร้างสรรค์อีกทีหนึ่ง การสร้างงานหัตถกรรมเพื่อใช้สอยเองมีน้อยลงแต่เปลี่ยนเป็นการสร้างงานในฐานะอาชีพหนึ่งในสังคมเพื่อผลิตเป็นสินค้าจำหน่ายแก่ผู้บริโภคจึงเกิดเป็นขั้วของผู้ผลิตกับผู้บริโภคงานหัตถกรรมขึ้นอย่างชัดเจน รูปแบบหน้าที่ใช้สอยของหัตถกรรมต่างๆ ก็เปลี่ยนแปลงไปโดยการปรับเปลี่ยนให้กลายเป็นของประดับตกแต่ง ของที่ระลึก หรือเป็นการใช้สอยทางสัญลักษณ์ของวัฒนธรรมมากกว่าประโยชน์ใช้สอยจริงทางกายภาพ ซึ่งในแง่นี้ก็ได้มีความพยายามปรับปรุงพัฒนาด้านรูปแบบและส่งเสริมด้านค่านิยมมาโดยตลอดเพื่อให้เกิดการใช้สอยจริงมากขึ้นอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งก็ถือได้ว่าประสบความสำเร็จดีในระดับหนึ่ง กล่าวได้ว่างานหัตถกรรมไทยมีการเปลี่ยนแปลงทั้งในแง่รูปแบบและเนื้อหาทั้งนี้เป็นการปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตรูปแบบใหม่ๆที่เกิดขึ้นและสามารถจะดำรงความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมต่อไปได้ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยและความแตกต่างของบริบททางสังคมวัฒนธรรมไทยในอดีตกับปัจจุบัน

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ดังนั้นภายใต้ภาวะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมของไทยในปัจจุบัน ระบบการจัดการและการกำหนดแนวทางการสร้างสรรค์รูปแบบงานหัตถกรรมที่ถูกต้องเหมาะสมจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ควรได้มีการกำหนดแนวทางปฏิบัติลงไปอย่างชัดเจนต่องานหัตถกรรมในแนวทางต่างๆ อันได้แก่ แนวทางการอนุรักษ์ การสร้างสรรค์และแนวทางในเชิงพาณิชย์ ที่ล้วนแต่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน ซึ่งก็คือรากฐาน การพัฒนาและความสอดคล้องกับความจำเป็นทางวิถีชีวิตของสังคมไทยและของงานหัตถกรรมไทยในปัจจบันนั้นเองที่ทั้งสามด้านนี้ต้องได้รับการจัดการไปพร้อมกันและส่งผลเกื้อกูลกัน อันจะนำมาซึ่งดุลยภาพทางสถานภาพของงานหัตถกรรมไทยที่ด้านหนึ่งเป็นภูมิปัญญาและมรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าที่ควรต้องรักษาและสืบทอดในขณะเดียวกันก็ต้องมีการปรับตัวพัฒนาทั้งรูปแบบ กระบวนการผลิตและหน้าที่การใช้สอยเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการหรือวิถีชีวิตของคนไทยที่เปลี่ยนแปลงไปตามความจำเป็นของยุคสมัยประกอบกับการปลูกฝังค่านิยมทางศิลปหัตถกรรมไทยของคนไทยเองอย่างต่อเนื่องเป็นวัฒนธรรมประจำชาติ งานศิลปหัตถกรรมไทยจึงจะสามารถดำรงอยู่ได้ต่อไปในสังคมไทย.

บทที่ 3
ปรัชญาและแนวคิด

1. ประเด็นปัญหาและแนวคิดพื้นฐาน

ปัจจุบันขณะที่สังคมไทยกำลังปรับเปลี่ยนไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ กระแสวัฒนธรรมท้องถิ่นนิยมต่างก็กำลังตื่นตัวขึ้นเป็นกระแสต้านเพื่อความดำรงอยู่ การตื่นตัวในวงการสถาปัตยกรรมไทยก็เช่นกันซึ่งแสดงออกในรูปของความพยายามค้นหาเอกลักษณ์ไทยในงานสถาปัตยกรรมไทยร่วมสมัยที่ผสมผสานจิตวิญญาณและวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้ากับเทคโนโลยีและวิถีชีวิตสมัยใหม่

ในช่วงเวลาที่ผ่านมาสถาปัตยกรรมในประเทศไทยได้รับอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมรวมทั้งเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ปัจจัยต่างๆเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อรูปแบบสถาปัตยกรรมโดยตรง ทำให้งานสถาปัตยกรรมในปัจจุบันมีความหลากหลายประเภทมากขึ้น ซึ่งต่างจากในอดีตที่จำกัดอยู่เฉพาะอาคารประเภทวัด วัง และเรือนพักอาศัย ความพยายามที่จะสร้างสรรค์รูปแบบที่มีลักษณะไทยโดยมีพัฒนาการต่อเนื่องจากรูปแบบในอดีตจึงเป็นข้อจำกัดสำหรับอาคารประเภทใหม่ๆที่จะเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการใช้สอยอื่นๆของวัฒนธรรมร่วมสมัย ดังนั้นโดยการอาศัยรูปแบบลักษณะไทยจากรูปแบบประเพณีที่มีอยู่นั้นจึงจำเป็นต้องพิจารณาถึงรูปแบบที่มีเอกลักษณ์ไทยในลักษณะและระดับที่แตกต่างกันไปตามความสำคัญและความเหมาะสมของอาคารแต่ละประเภทด้วย โดยพิจารณานำมาใช้ร่วมกับการจัดที่ว่างในรูปแบบสมัยใหม่ แต่ทั้งนี้การนำองค์ประกอบต่างๆจากรูปแบบเหล่านั้นมาใช้ก็ต้องการความเข้าใจและความระมัดระวังสูง

อีกด้านหนึ่งรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยในอดีตนั้นเป็นรูปแบบที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวสูงจึงมีความอ่อนไหวต่อการรับรู้ของคนทั่วไป การเปลี่ยนแปลงรูปแบบในเชิงพัฒนาการจึงจำเป็นต้องรักษาเค้าโครงตามรูปแบบเดิมอยู่บ้างอย่างค่อยเป็นค่อยไปและต้องอาศัยระยะเวลาพอสมควรเพื่อให้สังคมมีความพร้อมพอที่จะยอมรับรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยที่อาจเปลี่ยนแปรไปจากการรับรู้ในปัจจุบันโดยสิ้นเชิง

เมื่อพิจารณารูปแบบสถาปัตยกรรมไทยในอดีตด้านลักษณะไทยทั้งแง่รูปธรรมและนามธรรมแล้วจะเห็นว่ารูปแบบสถาปัตยกรรมนอกจากจะก่อรูปตามลักษณะสภาพแวดล้อมทางกายภาพแล้ว ยังมีการก่อรูปจากปรัชญาหรือคติความเชื่อทางศาสนาซึ่งได้แปลงคติความเชื่อเหล่านั้นออกมาในรูปสัญลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม โดยรูปธรรมที่ปรากฏย่อมต้องสื่อความหมายไปถึงเนื้อหานามธรรมที่แฝงอยู่ ในทางกลับกันเนื้อหานามธรรมก็ย่อมก่อให้เกิดเป็นรูปธรรมอย่างหนึ่งอย่างใดขึ้นมาเพื่อเป็นสื่อกลางตามความหมายของเนื้อหานามธรรมนั้นๆ การรับรู้สถาปัตยกรรมผ่านรูปแบบที่ปรากฏย่อมรับรู้ได้ถึงเนื้อหาสาระที่สถาปัตยกรรมนั้นแฝงแสดงอยู่ สถาปัตยกรรมจึงเป็นสัญลักษณ์ทั้งในแง่เนื้อหาและ

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

ความหมาย ดังนั้นสถาปัตยกรรมไทยจึงเป็นกระบวนการสร้างรูปที่ว่างและสัญลักษณ์ที่มีผลมาจากเนื้อหานามธรรมหรือคติความเชื่อกับความเหมาะสมตามสภาพแวดล้อมและหน้าที่ใช้สอยทางกายภาพ

หากยึดตามหลักการนี้ การออกแบบสถาปัตยกรรมไทยร่วมสมัยก็ควรเริ่มที่เนื้อหาทางนามธรรมในแง่มุมวัฒนธรรมไทยเป็นพื้นฐานอันสอดคล้องไปตามเนื้อหาของโครงการนั้นๆ โดยพิจารณาถึงการสร้างรูปที่ว่างและสัญลักษณ์ในสถาปัตยกรรมไปตามเนื้อหาเหล่านั้นหรือนัยหนึ่งคือการสร้างสัญลักษณ์ออกมาในรูปที่ว่างด้วยกระบวนการทางสถาปัตยกรรม ซึ่งก็อาจจะสามารถนำการออกแบบสถาปัตยกรรมไปสู่การแสดงออกทางเอกลักษณ์ไทยในงานสถาปัตยกรรมได้

2. แนวความคิด

การแสวงหาแนวความคิด

ศิลปหัตถกรรมไทยเป็นผลผลิตจากวัฒนธรรมสังคมเกษตรกรรม และสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ประจำวันของคนไทยนับเนื่องจากอดีตถึงปัจจุบัน เป็นพัฒนาการของภูมิปัญญาและกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับสรรพสิ่งแห่งธรรมชาติแวดล้อมแล้วปรับตัวสร้างสรรค์ขึ้นเป็นวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมนั้นๆ

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

การสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมนั้น เป็นกระบวนการที่เกิดจากความต้องการของมนุษย์แล้วทำการแปรรูปวัสดุธรรมชาติใกล้ตัวที่หาได้ในท้องถิ่นให้มีรูปทรงรูปร่างลักษณะต่างๆ โดยผ่านกรรมวิธีที่สอดคล้องกับคุณสมบัติหรือธรรมชาติของวัสดุนั้นๆด้วยการใช้มือทำเป็นหลักจนเกิดเป็นสิ่งของเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆนำมาใช้ประโยชน์ได้ตามวัตถุประสงค์ทั้งทางกายภาพและจิตใจ เป็นการดึงเอาศักยภาพที่มีอยู่ในธรรมชาติมาทำให้ปรากฏในรูปลักษณ์ใหม่ โดยมีองค์ประกอบทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมเข้ามีอิทธิพลร่วมด้วย (ดูแผนภาพที่ 2, 3)

การดำรงชีวิตของคนไทยในวัฒนธรรมสังคมเกษตรกรรมนั้น คนไทยมีโลกทรรศน์ที่เคารพต่อธรรมชาติ และมองตนเอง (มนุษย์) ว่าเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติจึงดำเนินชีวิตให้สมดุลกลมกลืนกับธรรมชาติ มีทัศนคติต่อโลกและชีวิตตามหลักแห่งไตรลักษณธรรม ด้วยโลกทรรศน์เช่นนี้คนไทยจึงมีวัฒนธรรมที่อยู่รวมกับธรรมชาติและพึ่งพาอาศัยธรรมชาติเพื่อการดำรงชีวิต เป็นทั้งแหล่งอาหาร ยารักษาโรค ตลอดจนสิ่งอำนวยประโยชน์ต่อชีวิตนานัปการ การสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยใดๆก็ได้อาศัยทรัพยากรหรือวัสดุและแรงบันดาลใจจากธรรมชาติทั้งสิ้น ด้วยกระบวนการนี้มนุษย์จึงเป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงธรรมชาติมาสู่รูปลักษณ์ทางวัฒนธรรมอันหลากหลายของมนุษย์เอง สาระสำคัญของงานศิลปหัตถกรรมจึงอยู่ที่กระบวนการสร้างสรรค์ตามวิถีทางอันสอดคล้องกับธรรมชาติ มีธรรมชาติเป็นศูนย์กลางให้กำเนิดสรรพสิ่งเป็นแหล่งทรัพยากรและวัสดุต่างๆ ขยายออกไปสู่การสร้างทำด้วยมือตามวัฒน-ธรรมการเป็นอยู่ของมนุษย์จนเกิดเป็นผลงานศิลปหัตถกรรมในรูปแบบต่างๆ

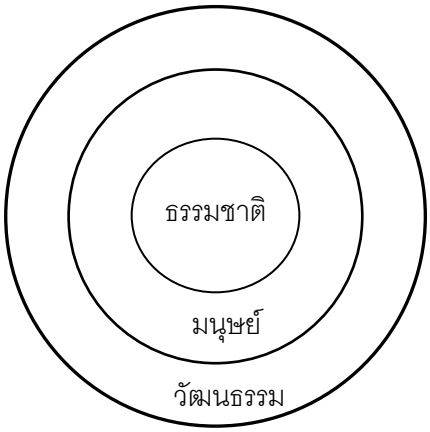

แผนภาพที่ 4 ความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติ มนุษย์ และวัฒนธรรม
โดยมีธรรมชาติเป็นศูนย์กลาง

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ทั้งนี้คติหนึ่งที่เป็นโลกทรรศน์ในสายวัฒนธรรมไทยก็คือ “คติจักรวาล” ซึ่งเป็นแนวคิดที่สะท้อนความสัมพันธ์ของมนุษย์ที่มีต่อธรรมชาติ แนวคิดเรื่องกำเนิดจักรวาลนั้นอธิบายทางสัญลักษณ์ได้ว่าเป็นการแผ่ขยายหรือแผ่รัศมีจากจุดศูนย์กลางออกไปตามทิศทั้งหก[1] จุดศูนย์กลางจึงเป็นจุดกำเนิดของสรรพสิ่งและปรากฏการณ์ทั้งมวล ซึ่งลักษณะตามแนวคิดนี้เป็นการเปรียบเทียบให้เห็นว่างานศิลป-หัตถกรรมได้อาศัยต้นทางคือธรรมชาติอันเป็นศูนย์กลางแล้วคลี่คลายออกเป็นความหลากหลายของรูปแบบต่างๆได้อย่างไร และนอกจากนี้ยังแฝงความหมายในเชิงอภิปรัชญาไว้อีกจำนวนหนึ่งด้วย เช่น

> ...หลักสากลในการสร้างสรรค์ปรากฏการณ์การแผ่ขยายของภพต่างๆออกจากศูนย์กลาง คือ การปรากฏให้เห็นจริงเป็นการสร้างสรรค์ให้กำเนิด ทำให้สิ่งที่แนบเนืองหลับไหลอยู่ในเอกภาวะได้คลี่คลายปรากฏเป็นตัวออกมา กระบวนการเหล่านี้เป็นการคลี่คลายตัวจากเอกภาวะมาเป็นสิ่งหลายหลาก จากสิ่งอมตะมาเป็นสิ่งต่างๆอันเสื่อมสลายได้ เอกภาวะได้แผ่รัศมีของตนไปสู่ภาวะอันทึบแสง และ ณ ที่นั้นก็ได้สถิตอยู่เป็นภาพสะท้อนอันสั่นไหว ซึ่งปรากฏเป็นสิ่งอื่นที่มิใช่ตัวของมันเอง...[2]

และ

---

[1] เอเดรียน สนอดกราส, สัญลักษณ์แห่งพระสถูป. แปลโดย ภัทรพร สิริกาญจน และคณะ, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์วิชาการ, 2541), 26.

[2] เรื่องเดียวกัน, 27.

การเกิดขึ้นพร้อมกันและการปรากฏร่วมกันของเส้นรอบวงจักรวาลและศูนย์กลางจักรวาล หรือของสรรพสิ่งที่ดำรงอยู่และหลักจักรวาล เข้าใจได้ด้วยคำว่า อากาศะหรือพื้นที่ว่าง อากาศะจะครอบคลุมทุกสิ่งแผ่ขยายไปทั่วและอยู่ทุกหนทุกแห่งกระจายออกไปหกทิศทาง อากาศะอยู่ในก้อนหินเท่าๆกับอยู่ในลมจักรวาล อากาศะมีขอบเขตความหมายเดียวกัน ในแง่นี้อาจกล่าวได้ว่าอากาศะบรรจุไว้ซึ่งจักรวาลแต่เราพบพื้นที่ว่าง ณ จุดศูนย์หัวใจเช่นกัน อากาศะภายในซึ่งอยู่ในนครแห่งพรหมันบรรจุสรรพสิ่งเอาไว้ “ในพรหมปุระ” มีดอกบัวน้อยอยู่หนึ่งดอก ภายในดอกมีโพรงซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของอากาศะ อากาศะนี้ใหญ่ปานใดอากาศะในหัวใจก็ใหญ่เพียงนั้น อากาศะบรรจุไว้ซึ่งสวรรคภูมิและโลกภูมิ ทั้งน้ำและไฟ ทั้งดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ ทั้งสายฟ้าและดวงดาว ทั้งสิ่งที่มีอยู่ในโลกและไม่มีอยู่ในโลก ทั้งหมดนี้บรรจุอยู่ในอากาศะ สรรพสิ่งล้วนมีกำเนิดมาจากช่องว่างและกลับไปสู่ช่องว่าง เพราะช่องว่างนั้นมีอาวุโสมากกว่าดำรงอยู่ก่อน และเป็นที่พำนักสุดท้าย และปรมาตมันจะปลุกความเป็นเหตุเป็นผล (จักรวาล) ให้ตื่นขึ้นมาจากช่องว่างนั้น[3]

และ

อากาศธาตุสัมพันธ์กับประกฤติ ซึ่งเป็นสาระอันมีอยู่แรกเริ่มและทำให้สรรพสิ่งปรากฏขึ้น จักรวาลที่ปรากฏนี้ดำรงอยู่ด้วยกระบวนการเพิ่มความหนาแน่นแห่งอณูสสาร จากช่องว่างเป็นธาตุลม ธาตุไฟ ธาตุน้ำ แล้วจึงเป็นธาตุดิน ธาตุต่อๆมามักมีคุณสมบัติของธาตุที่มาก่อนเสมอ เสียง (ศัพทะ) เป็นคุณสมบัติของอากาศซึ่งเป็นธาตุแรกและธาตุสำคัญที่สุดในกระบวนการปรากฏของจักรวาล เมื่อแรกเกิดจักรวาลจึงมีพระธรรม (the word) ใจกลางของหัวใจเป็นที่อยู่ของอากาศ เป็นที่อยู่ของประกฤติ และดังนั้นจึงเป็นจุดเริ่มต้นแห่งการก่อกำเนิดจักรวาลและโลกแห่งปรากฏการณ์[4]

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

และ

”ความมี” จะดำรงอยู่โดยตนเองอย่างโดดๆไม่ได้หากจะต้องมี “ความว่าง” เป็นรากฐานอยู่ด้วยเสมอ จากความว่างนี่เองสรรพสิ่งจึงกำเนิดขึ้นและดำรงอยู่อย่างแท้จริง จากความว่างนี่เองสรรพสิ่งย่อมอุบัติขึ้นมา ความว่างจึงเป็นหัวใจของการสร้างสรรค์ทั้งมวล การสร้างสรรค์ที่แท้จริงย่อมบังเกิดขึ้นจากความว่างนี่เอง ความว่างหรือสุญตานี้มิได้หมายถึงการไม่มีไม่เป็นอะไรเลย หากหมายถึง การปราศจากตัวตนที่จะยึดถือ ความว่างหมายถึงการรวมเข้าเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ ไม่มีใครเป็นใครไม่มีอะไรเป็นของใครมีความใจกว้างมีความเป็นกลางและเป็นสากลรวมเข้ากับต้นกำเนิดแห่งจักรวาล[5]

ฯลฯ

---

[3] เรื่องเดียวกัน, 234-235.

[4] เรื่องเดียวกัน, 235.

[5] พจนา จันทรสันติ (ผู้แปล), วิถีแห่งเต๋า (กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย, 2544), 236.

ซึ่งสามารถสรุปเป็นแผนภาพสำคัญทางสัญลักษณ์ได้ดังนี้

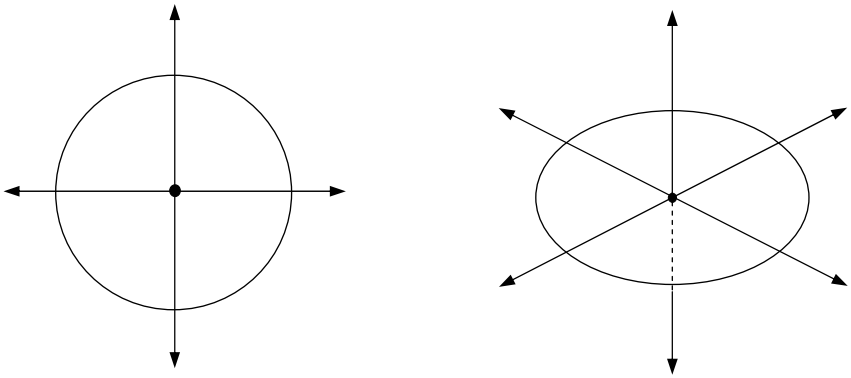

แผนภาพที่ 5 จุดศูนย์กลางทางเรขาคณิตแสดงการกำเนิดจักรวาลเป็นแผ่ขยายจากจุดศูนย์กลางไปตามทิศทั้งหก

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

นอกจากนี้ในกระบวนการทางวัฒนธรรม งานศิลปหัตถกรรมมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับหน่วย “ครัวเรือน” ซึ่งเป็นทั้งที่ผลิตและที่ซึ่งการใช้สอยงานหัตถกรรมเกิดขึ้นผูกพันกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ในขณะเดียวกันก็เป็นผลผลิตจากกระบวนการทางหัตถกรรมเองด้วย* งานหัตถกรรมจึงมีความเกี่ยวโยงกับการใช้ที่ว่างในส่วนต่างๆของหน่วยครัวเรือนหรือบ้านมาตั้งแต่เริ่ม กล่าวคือการใช้ที่ว่างในวัฒนธรรมการอยู่อาศัยของคนไทยจะประกอบด้วยที่ว่างเปิดโล่ง ที่ว่างกึ่งเปิดโล่ง และที่ว่างส่วนปิด ซึ่งได้แก่ส่วนลานหรือชาน ส่วนใต้ถุนหรือระเบียง และส่วนตัวเรือนหรือเรือนนอนตามลำดับ ซึ่งกระบวนการทางหัตถกรรมก็มีขั้นตอนที่สัมพันธ์ไปกับการใช้ที่ว่างตามลำดับดังกล่าวด้วยเช่นกัน กล่าวคือเริ่มจากการได้มาของวัสดุจากธรรมชาติ อาจนำมาพักหรือตากไว้ในส่วนลานหรือชานก่อนในขั้นเตรียมวัสดุ จากนั้น

---

*สถาปัตยกรรมถือได้ว่าเป็นเครื่องใช้ชิ้นหนึ่งในวิถีชีวิตประจำวันของมนุษย์เช่นกัน มีกระบวนการสร้างสรรค์ที่คล้ายคลึงกับกระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรม ซึ่งก่อนที่ความเจริญทางเทคโนโลยีการก่อสร้างจะก้าวมาถึงขีดสุดเท่าปรากฏอยู่ในปัจจุบัน สถาปัตยกรรมถือกำเนิดขึ้นจากการสร้างทำด้วยมือของมนุษย์เป็นหลักทั้งสิ้นโดยอาศัยเพียงแรงกายกับเครื่องมือพื้นฐานเท่านั้นแต่ก็สามารถก่อเกิดเป็นสถาปัตยกรรมที่ยิ่งใหญ่และทรงคุณค่าได้อย่างที่เทคโนโลยีขั้นสูงในปัจจุบันไม่อาจเทียบเท่าได้ โดยนัยนี้สถาปัตยกรรมซึ่งมีมือของมนุษย์เป็นปัจจัยหลักในการสร้างทำจึงถือเป็นงานศิลปหัตถกรรมชิ้นหนึ่งซึ่งอาจกล่าวได้ว่า “สถาปัตยกรรมเป็นงานหัตถกรรมเพื่อการอยู่อาศัย.”

จึงเป็นกรรมวิธีในการสร้างทำซึ่งมักใช้ที่ว่างกึ่งเปิดโล่งก็คือใต้ถุนหรือระเบียงเป็นส่วนใหญ่ ส่วนงานหัตถกรรมที่เสร็จเรียบร้อยแล้วจึงนำไปใช้สอยในส่วนตัวเรือนหรืออาจกระจายไปตามส่วนต่างๆก็ได้ตามหน้าที่ใช้สอยต่อไป

จากความสัมพันธ์ดังกล่าวสามารถเทียบเคียงได้กับแบบแผนการใช้ที่ว่างในเรือนไทยภาคกลาง ซึ่งมีพัฒนาการเป็นเรือนแบบประเพณี

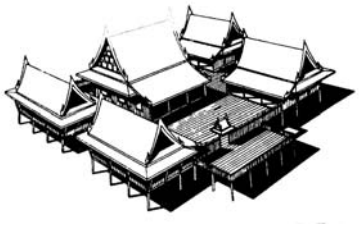

ภาพที่ 28 รูปทรงและที่ว่างของเรือนไทยแบบประเพณีภาคกลาง

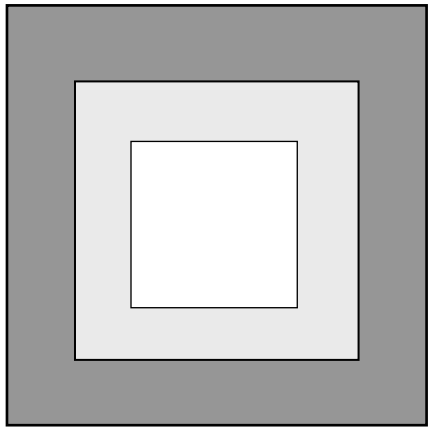

แผนภาพที่ 6 การใช้ที่ว่างในวัฒนธรรมการอยู่อาศัยของคนไทยตัวแบบจากแบบแผนเรือนไทยภาคกลางจากศูนย์กลางที่ว่างเปิดโล่ง กึ่งเปิดโล่ง และปิดล้อมตามลำดับ

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

สรุปแนวความคิด

เพื่อให้สถาปัตยกรรมเป็นสื่อถ่ายทอดกระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนไทย โดยผ่านโครงสร้างที่ว่างทางสัญลักษณ์อันประกอบด้วยแนวคิดตามเนื้อหาของงานศิลปหัตถกรรมที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์อยู่กับมิติของธรรมชาติ ชีวิต และวัฒนธรรมของคนไทย ซึ่งประกอบด้วยแนวคิดในเรื่อง

1.ระบบศูนย์กลางจากแนวคิดเรื่องการกำเนิดจักรวาล

2.ความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติ มนุษย์ และวัฒนธรรมโดยมีธรรมชาติเป็นศูนย์กลางเกื้อหนุนชีวิต

3.แบบแผนการใช้ที่ว่างในวัฒนธรรมการอยู่อาศัยอันสัมพันธ์กับกระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรม

จากเนื้อหาของงานศิลปหัตถกรรมในแนวคิดดังกล่าวข้างต้น โดยองค์รวมสามารถอธิบายผ่านแผนภาพทางสัญลักษณ์จากการซ้อนทับกันของภาพแผนที่ 4, 5 และ 6 ซึ่งเป็นการซ้อนทับกันทางเนื้อหาและความหมายในมิติทั้งสามของการสร้างสรรค์งานศิลปหัตกรรม

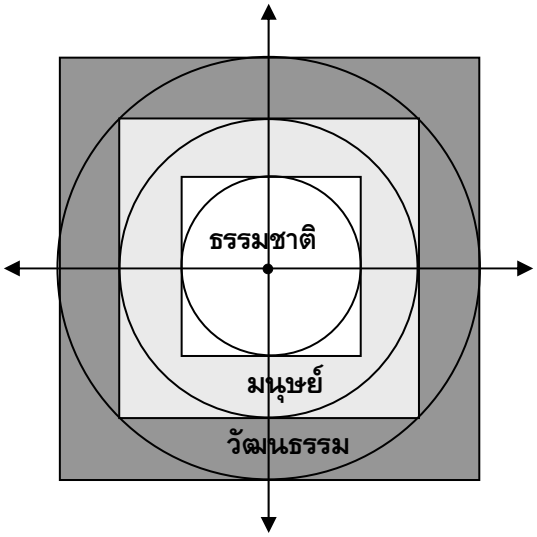

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วิทยทรัพยากร

แผนภาพที่ 7 แสดงความสัมพันธ์ทางเนื้อหาและความหมายของมิติทางธรรมชาติ ชีวิต และวัฒนธรรมในกระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรม

แผนภาพแนวคิดนี้จึงเป็นแผนภาพทางสัญลักษณ์ที่จะนำไปกำหนดโครงสร้างที่ว่างในการออกแบบสถาปัตยกรรมต่อไป ร่วมกับการสร้างองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมอื่นๆที่สัมพันธ์ไปตามความหมายของที่ว่างที่ได้กำหนดไว้ในแผนภาพนี้ และด้วยกระบวนการนี้ที่ว่างและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นย่อมจะมีความหมายไปตามเนื้อหาของงานศิลปหัตถกรรมดังกล่าวด้วย ซึ่งจะเชื่อมโยงมาสู่การรับรู้ความหมายในงานสถาปัตยกรรมในที่สุด และก็อาจจะก่อให้เกิดคุณค่าทางลักษณะไทยในงานสถาปัตยกรรมขึ้นมาได้อีกทางหนึ่ง.

บทที่ 4
รายละเอียดโครงการศูนย์แสดงสินค้าศิลปหัตถกรรมไทย

1. ลักษณะโครงการ

ศูนย์แสดงสินค้าศิลปหัตถกรรมไทย ลักษณะโครงการเป็นศูนย์แสดงสินค้าถาวร (The Trade Center) ซึ่งเป็นการจัดพื้นที่สำหรับจัดแสดงและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมไทยจากแหล่งผลิตต่างๆทั่วประเทศ เพื่อขยายตลาดสินค้าศิลปหัตถกรรมของไทยออกไปสู่ผู้บริโภคทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศในระดับต่างๆ นอกจากนี้ยังใช้เป็นสถานที่จัดกิจกรรมต่างๆในด้านการส่งเสริมงานศิลปหัตถกรรมไทย การนัดหมายทางธุรกิจการค้าและการประชุม

กิจกรรมหลักๆ ที่พึงจะเกิดขึ้นในโครงการฯ ได้แก่

1.งานจัดแสดงและจำหน่ายสินค้าศิลปหัตถกรรมไทยจากแหล่งผลิตต่างๆทั่วประเทศ ทั้งรูปแบบที่เป็นแบบแผนประเพณีดั้งเดิมและที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ ซึ่งต้องมีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานที่โครงการฯ กำหนด

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

สำหรับเกณฑ์ในการคัดเลือกผลิตภัณฑ์โดยภาพรวมคือ สินค้าต้องอยู่ในสภาพที่ดีไม่ชำรุด วัตถุดิบที่ใช้ผลิตต้องไม่เป็นวัตถุดิบนำเข้าจากต่างประเทศ 100% ต้องไม่เป็นวัตถุดิบที่ผิดกฎหมายหรือเลี่ยงภาษี ไม่เป็นผลิตภัณฑ์ที่เลียนแบบหรือละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา มีประสิทธิภาพด้านการใช้สอยตรงตามจุดประสงค์ในการสร้างงานศิลปหัตถกรรมนั้นๆ มีความประณีตทางฝีมือการผลิต ความน่าพึงใจหรือมีศิลปลักษณะ เป็นงานฝีมือที่ไม่มีการดัดแปลงจากเครื่องจักรที่ทันสมัย และต้องเกิดจากการสร้างสรรค์ของคนไทยในชุมชนท้องถิ่นเป็นสำคัญ

ประเภทของงานศิลปหัตถกรรมที่จัดแสดงและจำหน่าย จำแนกตามวัสดุและกรรมวิธีได้เป็น 11 ประเภท ได้แก่

1.เครื่องจักสาน (Basketry)
2.เครื่องถักทอ (Textile Weaving)
3.เครื่องปั้นดินเผา (Pottery)
4.เครื่องไม้ (Woodwork)
5.เครื่องกระดาษ (Paperwork)
6.เครื่องโลหะ (Metalwork)
7.เครื่องรัก (Lacquer work)
8.เครื่องหนัง (Leatherwork)
9.อัญมณีและเครื่องประดับ (Gems and Ornaments)

10.ดอกไม้ประดิษฐ์และดอกไม้แห้ง (Artificial Flowers)

11.งานประดิษฐ์เบ็ดเตล็ด

2.งานจัดกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ งานแสดงสินค้า (Trade Fair) เฉพาะกลุ่มสินค้าหัตถกรรมประเภทต่างๆ การออกร้านเพื่อประชาสัมพันธ์หรือส่งเสริมการใช้สินค้าศิลปหัตถกรรมในเทศกาลต่างๆ การสาธิตการทำผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมแก่ผู้สนใจ การนัดพบระหว่างผู้ผลิตและผู้ซื้อจากภาคธุรกิจหรือกิจกรรมอื่นๆ อันเกี่ยวกับงานด้านการส่งเสริมศิลปหัตถกรรมไทย

3.งานบริการข้อมูลเผยแพร่และข่าวสารต่างๆ ได้แก่ ข้อมูลสินค้าศิลปหัตถกรรมไทย เช่น ราคาสินค้า แหล่งผลิตหรือจำหน่าย ปริมาณการผลิตและความต้องการของตลาด เป็นต้น รวมทั้งการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆ ของโครงการ การเผยแพร่ การแนะนำความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่สาธารณะชนอันจะมีต่องานด้านศิลปหัตถกรรมไทยในรูปแบบต่างๆ เช่น การจัดนิทรรศการ การจัดทำเอกสารแจก แผ่นพับหรือสิ่งพิมพ์เกี่ยวกับความรู้ด้านศิลปหัตถกรรมไทยประเภทต่างๆ โดยเฉพาะศิลปหัตถกรรมไทยในลักษณะแบบแผนประเพณี

2. ผู้ใช้โครงการ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

2.1 ประเภทของผู้ใช้โครงการ

ผู้ใช้โครงการฯ สามารถแบ่งประเภทได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ

1.กลุ่มผู้ใช้ประจำ ได้แก่ บุคลากรและพนักงานที่มีหน้าที่ประจำภายในโครงการ

2.กลุ่มผู้ใช้ชั่วคราว ได้แก่ ผู้ผลิตสินค้าศิลปหัตถกรรม ผู้บริโภค ผู้สนใจทั่วไป และนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

รายละเอียดของผู้ใช้โครงการแต่ละประเภทมีดังนี้

1.กลุ่มผู้ใช้ประจำ

-เจ้าหน้าที่โครงการ

1.1 ส่วนบริหาร ทำหน้าที่บริหารโครงการให้เป็นไปตามเป้าหมายและแผนงานของโครงการ

1.2 ส่วนบริการสาธารณะ ซึ่งประกอบด้วยการให้บริการด้านการจัดกิจกรรมและการประชุม และส่วนบริการข้อมูลเผยแพร่ ทำหน้าที่ด้านการประชาสัมพันธ์และจัดทำข้อมูลความรู้เกี่ยวกับสินค้าและศิลปหัตถกรรมไทยเพื่อการเผยแพร่

1.3 ส่วนงานจัดการแสดงและจำหน่ายสินค้า

1.4 ส่วนเทคนิคและบริการ ประจำอยู่ในส่วนต่างๆของโครงการ ทำหน้าที่ให้บริการและประสานหน้าที่ในแต่ละส่วน

2.กลุ่มผู้ใช้ชั่วคราว ได้แก่ ผู้บริโภค นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศในฐานะลูกค้าของโครงการ ผู้ผลิตสินค้าและผู้ประกอบธุรกิจศิลปหัตถกรรมที่เช่าพื้นที่โครงการเพื่อจำหน่ายสินค้า

หัตถกรรมหรือมาติดต่อในด้านข้อมูลข่าวสาร คำปรึกษาหรือคำแนะนำต่างๆ และผู้สนใจทั่วไปที่เข้ามาเยี่ยมชมโครงการ

2.2 ปริมาณผู้ใช้

1.กลุ่มผู้ใช้ประจำ ตามอัตรากำลังบุคลากรของโครงการมีจำนวนบุคลากรและเจ้าหน้าที่ประจำโครงการรวมทั้งสิ้น 160 คน

2.กลุ่มผู้ใช้ชั่วคราว ปริมาณผู้ใช้โครงการประเภทนี้จะมีปริมาณตามวัตถุประสงค์การใช้ในพื้นที่ส่วนต่างๆ ของโครงการ ซึ่งมีการคาดการณ์ดังนี้

-ส่วนจัดแสดงและจำหน่ายสินค้า

คาดการณ์จำนวนผู้ให้บริการประมาณ 1 คนต่อพื้นที่ขาย 7.00 ตารางเมตร ต่อชั่วโมง[1] จำนวนผู้ใช้บริการ $\frac{5873}{7}$ = 839 คน/ชั่วโมง หรือประมาณ 839 x 11 = 9,229 คน/วัน

-ส่วนห้องอเนกประสงค์ จำนวน 300 คน

-ส่วนบริการอาหารและเครื่องดื่ม

ผู้ใช้บริการ 839 คน/ชั่วโมง ใช้เวลารับประทานอาหารเฉลี่ย 20 นาที/คน พิจารณาช่วงเวลาที่มีผู้ใช้บริการมากที่สุด 11.30–13.00น.และ 18.00–19.30น. ช่วงละ 90 นาที จะมีผู้ใช้สูงสุด 839 x $\frac{20}{90}$ = 186 คน

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

-ส่วนโถงต้อนรับและพักคอย

ผู้ใช้บริการ 839 คน/ชั่วโมง ใช้เวลาประมาณ 15 นาที/คน

คาดการณ์มีผู้ใช้บริการสูงสุดประมาณ 839 x $\frac{15}{60}$ = 210 คน

สรุปปริมาณผู้ใช้ในองค์ประกอบต่างๆของโครงการ

-ส่วนจัดแสดงและจำหน่ายสินค้า	9229 คน/วัน
-ส่วนห้องอเนกประสงค์	300 คน
-ส่วนบริการอาหารและเครื่องดื่ม	186 คน
-ส่วนโถงต้อนรับและพักคอย	210 คน

[1] Edward D. Mills, Planning: Buildings for Habitation Commerce and Industry (Scotland : Thomson Litho Ltd., 1978), (5)-16.

2.3 พฤติกรรมการใช้โครงการ

พฤติกรรมของผู้ใช้โครงการ

1.กลุ่มผู้ใช้ประจำ ได้แก่บุคลากรและพนักงานที่มีหน้าที่ประจำภายในโครงการ

-เจ้าหน้าที่โครงการ

1.1 เจ้าหน้าที่ส่วนบริหาร การทำงานมีลักษณะเช่นเดียวกับสำนักงานส่วนราชการทั่วไป คือ ช่วงเวลาตั้งแต่ 8.30-12.00 น.และ 13.00-16.30 น.

1.2 เจ้าหน้าที่ส่วนกิจกรรมและการประชุม ช่วงเวลา 8.30–12.00 น.และ 13.00–16.30 น.

1.3 เจ้าหน้าที่ส่วนบริการข้อมูลเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ 8.30-16.30 น.

1.4 เจ้าหน้าที่ส่วนเทคนิคและบริการ 8.30-12.00 น. และ13.00-21.00 น.

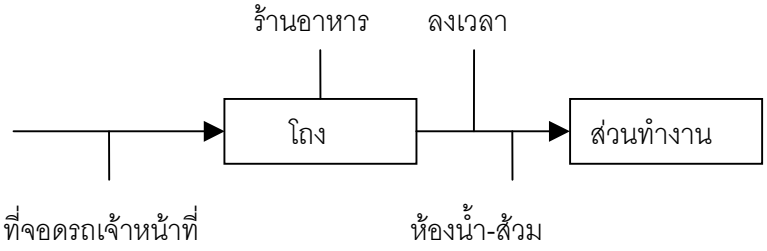

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

แผนภาพที่ 8 พฤติกรรมการใช้โครงการของเจ้าหน้าที่

-ผู้เช่าพื้นที่โครงการ ใช้พื้นที่โครงการตั้งแต่ 10.00-21.00 น.

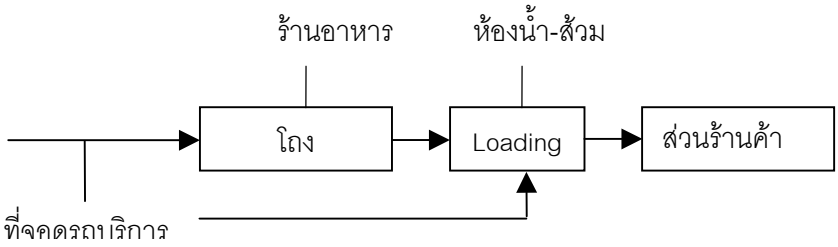

แผนภาพที่ 9 พฤติกรรมการใช้โครงการของผู้เช่าพื้นที่โครงการ

2.กลุ่มผู้ใช้ชั่วคราว ได้แก่ ผู้บริโภค นักท่องเที่ยวในฐานะลูกค้าของโครงการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ผู้ผลิตสินค้าศิลปหัตถกรรม ผู้ประกอบธุรกิจ ผู้มาติดต่อในด้านข้อมูลต่างๆ และผู้สนใจทั่วไปที่เข้ามาเยี่ยมชมโครงการ

ผู้ใช้โครงการกลุ่มนี้ จะใช้พื้นที่โครงการตามเวลาทำการ คือ ช่วงเวลา 8.30-16.30 น.และช่วงเวลา 10.00-21.00 น.ตามวัตถุประสงค์การติดต่อกับโครงการ ได้แก่

2.1 กลุ่มลูกค้าผู้บริโภค นักท่องเที่ยวและผู้สนใจทั่วไป ใช้พื้นที่โครงการในช่วงเวลา 10.00-21.00 น.

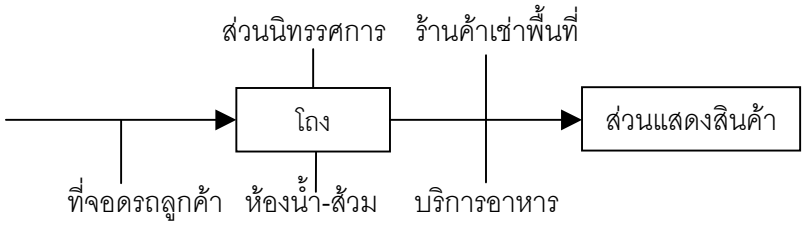

แผนภาพที่ 10 พฤติกรรมการใช้โครงการของลูกค้า

2.2 กลุ่มผู้ผลิต และผู้มาติดต่อเกี่ยวกับสินค้าและข้อมูลข่าวสารต่างๆ ใช้พื้นที่โครงการในช่วงเวลา 8.30-16.30 น.

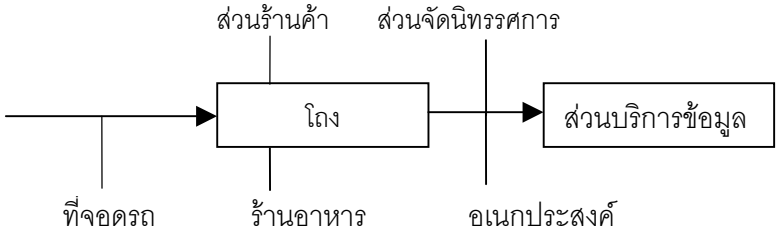

แผนภาพที่ 11 พฤติกรรมการใช้โครงการของผู้ผลิตและผู้มาติดต่อ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

2.3 กลุ่มผู้เข้าร่วมประชุม ใช้พื้นที่ในส่วนการประชุมตามกำหนดเวลาของการประชุม ในช่วงเวลา 8.30–16.30 น.

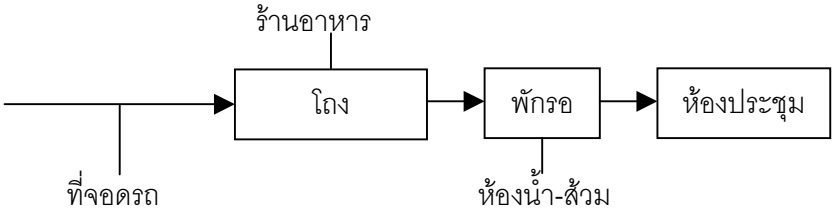

แผนภาพที่ 12 พฤติกรรมการใช้โครงการของผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนา

2.4 การจัดส่งสินค้าเข้า-ออก เพื่อการจัดแสดงและจำหน่าย ใช้โครงการในเวลาช่วง 8.30-16.30 น.

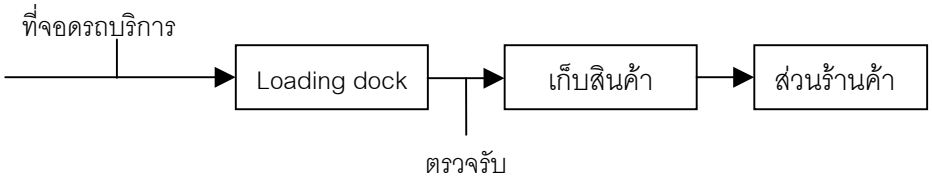

แผนภาพที่ 13 พฤติกรรมการจัดส่งสินค้าเข้า-ออก

3. การจัดรูปองค์กรบริหารโครงการ

3.1 การจัดรูปองค์กรบริหารโครงการ

การบริหารงานโครงการสามารถแบ่งหน้าที่รับผิดชอบได้เป็นส่วนต่างๆ ดังนี้

1.ส่วนงานบริหาร

2.ส่วนงานบริการสาธารณะ

3.ส่วนงานจัดแสดงและจำหน่ายสินค้า

4.ส่วนงานเทคนิคและบริการ

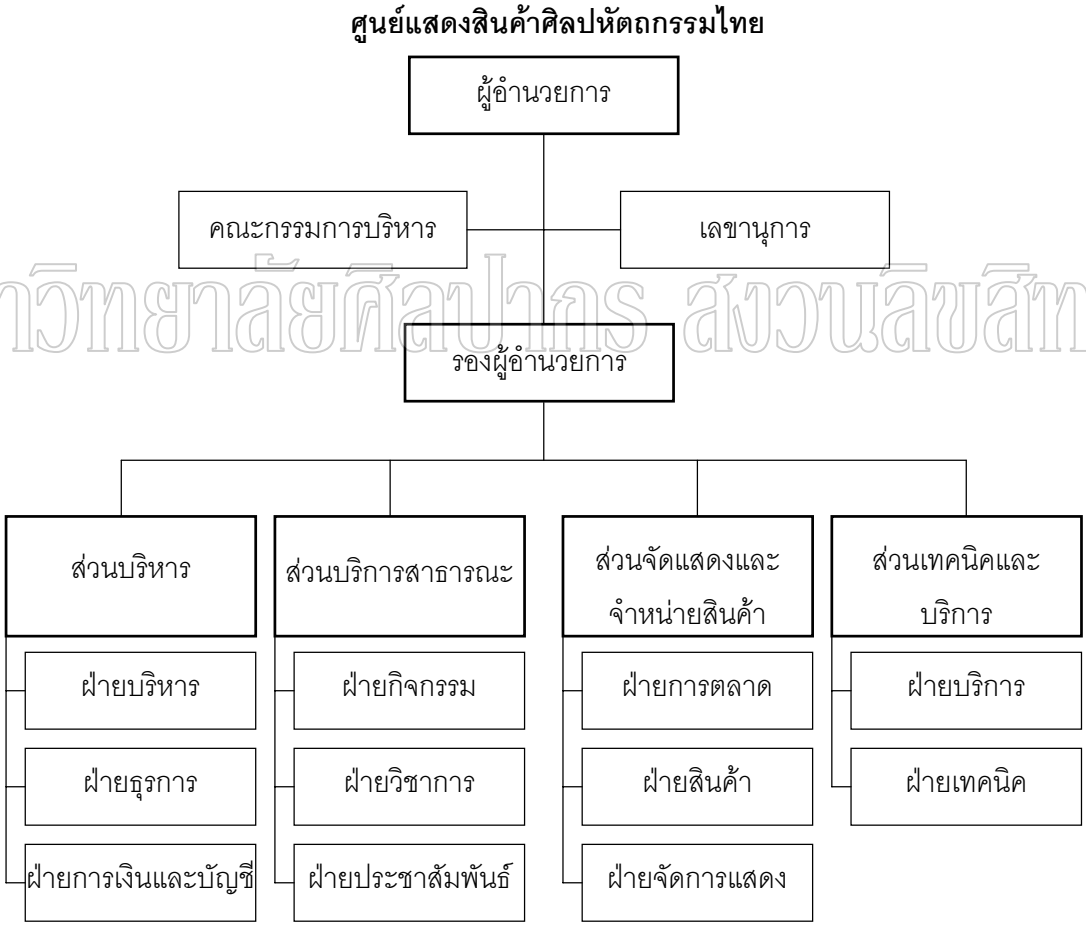

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

แผนภาพที่ 14 แสดงการจัดรูปองค์กรบริหารโครงการ

3.2 รายละเอียดหน้าที่และอัตรากำลังบุคลากรของโครงการ

ตารางที่ 1 แสดงรายละเอียดหน้าที่และอัตรากำลังบุคลากรของโครงการ

ตำแหน่ง	หน้าที่	อัตรา
1.ส่วนบริหาร		
ฝ่ายบริหาร		
-คณะกรรมการบริหาร	-เป็นที่ปรึกษา เสนอแนะ กำหนดแนวทางการดำเนินการและควบคุมการบริหารงานของโครงการ ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนจากหน่วยราชการ เอกชน และองค์กรต่างๆ	10
-ผู้อำนวยการ	-ควบคุมดูแล และอำนวยการให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆรับผิดชอบดำเนินงานภายในโครงการได้ด้วยความเรียบร้อย พิจารณาแนวทางการดำเนินงาน ดำเนินงานโครงการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ	1
-รองผู้อำนวยการ	-เป็นผู้ช่วยผู้อำนวยการบริหารงานในส่วนต่างๆของโครงการ	3
-เลขานุการ	-ประสานงาน ทำรายงานการประชุม รวบรวมข้อมูลและปฏิทินการดำเนินงานของโครงการของแผนกต่างๆ เสนอต่อผู้อำนวยการและรองผู้อำนวยการ	1
ฝ่ายธุรการ		
-หัวหน้าฝ่ายธุรการ	-รับผิดชอบดูแลงานด้านธุรการ งานสารบรรณ ควบคุมบัญชีและงบประมาณ การจัดหาครุภัณฑ์	1
-เจ้าหน้าที่ธุรการ	-รับผิดชอบการติดต่อประสานงาน งานเอกสารการติดต่อ	3
-เจ้าหน้าที่พิมพ์เอกสาร	-จัดพิมพ์เอกสารโต้ตอบ พิมพ์ต้นฉบับเอกสารและอัดสำเนา	1
-เจ้าหน้าที่สารบรรณ	-รับ-ส่งเอกสาร	1
ฝ่ายการเงินและบัญชี		
-หัวหน้าฝ่ายการเงินและบัญชี	-จัดทำบัญชีรายรับ-จ่ายเงินงบประมาณ รวบรวม	1
-เจ้าหน้าที่การเงินและบัญชี	เอกสารทางการเงินและลงบัญชี ตรวจสอบบัญชี	2

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ตำแหน่ง	หน้าที่	อัตรา
2.ส่วนงานบริการสาธารณะ		
ฝ่ายกิจกรรม		
-หัวหน้าฝ่ายกิจกรรม	-รับผิดชอบดำเนินงานการจัดกิจกรรมและการประชุมๆ หรือการจัดนิทรรศการต่างๆ	1
-เจ้าหน้าที่ประสานงาน	-จัดเตรียมความพร้อมของสถานที่และอุปกรณ์ประกอบการจัดงานและประสานงานฝ่ายต่างๆ	4
ฝ่ายวิชาการ		
-หัวหน้าฝ่ายวิชาการ	-รับผิดชอบดูแลการจัดทำข้อมูลทางวิชาการด้านศิลปหัตถกรรมไทย	1
-เจ้าหน้าที่วิชาการ	-จัดทำข้อมูลทางวิชาการและเอกสารเพื่อการเผยแพร่ศึกษาข้อมูลและวิจัยทางการตลาด สถิติ และการประเมินผล	5
-ภัณฑารักษ์	-รับผิดชอบการจัดนิทรรศการ จัดหาและคัดเลือกวัตถุแสดง ประสานงานข้อมูลทางวิชาการและเทคนิคการจัดแสดง	3
-วิทยากร	-บริการสอบถามข้อมูลทางวิชาการ การบรรยาย	2
-เจ้าหน้าที่พิมพ์เอกสาร	-จัดพิมพ์เอกสารต้นฉบับ	1
ฝ่ายประชาสัมพันธ์		
-หัวหน้าฝ่ายประชาสัมพันธ์	-รับผิดชอบการดำเนินงาน เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารหรือกิจกรรมต่างๆ ที่จะจัดขึ้นภายในโครงการ	1
-เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์	-จัดทำข้อมูล เอกสาร สิ่งพิมพ์โฆษณาและสื่อต่างๆ เพื่อการประชาสัมพันธ์	3
3.ส่วนงานการจัดแสดงและจำหน่ายสินค้า		
ฝ่ายการตลาด		
-หัวหน้าฝ่ายการตลาด	-กำหนดแผนการตลาด การส่งเสริมการขาย ศึกษา	1
-เจ้าหน้าที่การตลาด	ความต้องการของตลาด, แนวโน้มของตลาด, ช่องทางการขยายตลาดและผลิตสื่อโฆษณา	2

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ตำแหน่ง	หน้าที่	อัตรา
ฝ่ายสินค้า		
-หัวหน้าฝ่ายสินค้า	-ติดต่อผู้ผลิตเพื่อจัดหาตัวอย่างสินค้าประเมินศักยภาพของสินค้าและเสนอต่อที่ประชุม	1
-เจ้าหน้าที่จัดซื้อ	-ดำเนินการคัดเลือกและจัดซื้อสินค้าจากแหล่งผลิต	4
ฝ่ายจัดการแสดงสินค้า		
-หัวหน้าฝ่ายจัดการแสดงสินค้า	-ดูแลรับผิดชอบวางแนวทางการจัดแสดงสินค้า การจัดสรรพื้นที่สำหรับแสดงสินค้าแต่ละชนิด	1
-ช่างออกแบบ	-จัดทำรูปแบบการจัดแสดงสินค้าให้เหมาะสมกับโอกาสต่างๆ หรือเพื่อการส่งเสริมการขาย	2
-ช่างศิลปกรรม	-จัดทำสื่อทางนิเทศศิลป์ต่างๆ ประกอบการจัดแสดงสินค้า	3
4. **ส่วนเทคนิคและบริการ**		
ฝ่ายบริการ		
-หัวหน้าฝ่ายบริการ	-รับผิดชอบดูแลงานด้านการบริการต่างๆ	1
แผนกสินค้าและบริการ		
-หัวหน้าแผนกสินค้าและบริการ	-ควบคุมดูแลการจัดแสดงและจำหน่ายสินค้า การจัดหาและคัดเลือกสินค้า และการบริการ	1
-พนักงานตรวจรับสินค้า	-รับผิดชอบดูแลความถูกต้องของปริมาณสินค้าที่สั่งเข้า ส่งออกและคงเหลือ ตามบัญชีรายการสินค้า	10
-พนักงานเก็บเงิน(cashier)	-รับ-ทอนเงินค่าสินค้าตามราคาที่กำหนดไว้	11
-พนักงานขายสินค้า	-บริการให้คำแนะนำและข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าแต่ละชนิดแก่ลูกค้า บริการบรรจุหีบห่อหลังการขาย	35
-พนักงานประชาสัมพันธ์	-รับติดต่อสอบถามและบริการประชาสัมพันธ์	2
-พนักงานรับฝากของ	-รับฝากของของลูกค้า	2
-พนักงานจัดส่งสินค้า	-บรรจุหีบห่อสินค้าและจัดส่งตามรายการสั่งซื้อ	4
แผนกอาคารสถานที่		
-หัวหน้าแผนก	-ควบคุมดูแลความเป็นระเบียบเรียบร้อยของอาคารสถานที่ต่างๆในโครงการ อำนวยความสะดวกในการใช้พื้นที่อาคาร	1

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ตำแหน่ง	หน้าที่	อัตรา
-เจ้าหน้าที่ทำความสะอาด	-ดูแลรักษาความสะอาดของอาคารสถานที่	6
-เจ้าหน้าที่ดูแลสวน	-ดูแลบำรุงรักษาพืชพันธุ์และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบริเวณพื้นที่โครงการ	4
-พนักงานขับรถ	-บริการขับรถของโครงการ	2
-เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยและ การจราจร	-ดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยของโครงการทั้งภายในและนอกอาคาร อำนวยความสะดวกด้านการจราจรแก่ลูกค้าหรือผู้มาติดต่อภายในโครงการ	8
ฝ่ายเทคนิค		
-หัวหน้าฝ่ายเทคนิค	-ควบคุมดูแลการทำงานของระบบอาคารต่างๆในโครงการให้อยู่ในสภาพใช้งานได้ดีอยู่เสมอ	1
-ช่างเทคนิควิศวกรรม	-ตรวจสภาพและซ่อมบำรุงระบบอุปกรณ์อาคารของโครงการ	4
-ช่างเทคนิคศิลปกรรม	-จัดสร้างเครื่องประกอบต่างๆสำหรับการตกแต่งอาคารสถานที่หรือสื่อประชาสัมพันธ์ภายในโครงการเพื่อการจัดแสดงสินค้า จัดนิทรรศการและกิจกรรมต่างๆ	6
-ช่างเทคนิคโสตทัศนูปกรณ์	-ควบคุมการทำงานของอุปกรณ์โสตทัศน์ต่างๆ	3

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

สรุปอัตรากำลังบุคลากรโครงการ

1.ส่วนงานบริหาร

ฝ่ายบริหาร	15	อัตรา
ฝ่ายธุรการ	6	อัตรา
ฝ่ายการเงินและบัญชี	3	อัตรา

2.ส่วนงานบริการสาธารณะ

ฝ่ายกิจกรรม	5	อัตรา
ฝ่ายวิชาการ	12	อัตรา
ฝ่ายประชาสัมพันธ์	4	อัตรา

3.ส่วนงานจัดแสดงและจำหน่ายสินค้า

ฝ่ายการตลาด	3	อัตรา
ฝ่ายสินค้า	5	อัตรา

ฝ่ายจัดการแสดงสินค้า		6	อัตรา
4.ส่วนงานเทคนิคและบริการ			
ฝ่ายเทคนิค		14	อัตรา
ฝ่ายบริการ		87	อัตรา
	รวม	160	อัตรา

4. องค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบโครงการฯ

4.1 องค์ประกอบโครงการฯ

การกำหนดองค์ประกอบจากลักษณะและกิจกรรมของโครงการสามารถกำหนดองค์ประกอบของโครงการ โดยแยกเป็น 3 ลักษณะ คือ 1.องค์ประกอบหลัก 2.องค์ประกอบรอง และ3.องค์ประกอบเสริม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1.องค์ประกอบหลัก อันเกิดจากวัตถุประสงค์หลักของโครงการคือ ใช้เป็นพื้นที่จัดแสดงและจำหน่ายสินค้าศิลปหัตถกรรมไทยประเภทต่างๆ ได้แก่ ส่วนแสดงและจำหน่ายสินค้า แบ่งเป็นสองลักษณะคือ

-พื้นที่แสดงสินค้าส่วนโครงการ

-พื้นที่แสดงสินค้าส่วนพื้นที่เช่า

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

2.องค์ประกอบรอง เป็นองค์ประกอบที่รองรับกิจกรรมที่ควรดำเนินการร่วมกับกิจกรรมหลัก

2.1 การจัดกิจกรรมส่งเสริมต่างๆ อันเกี่ยวกับงานด้านการส่งเสริมศิลปหัตถกรรมไทยและการบริการชุมชน ซึ่งต้องมีความยืดหยุ่นของพื้นที่ในการใช้สอย ได้แก่ ส่วนกิจกรรมและการประชุม

-ส่วนพื้นที่อเนกประสงค์ สำหรับรองรับกิจกรรมต่างๆ ที่จะจัดขึ้นตามวาระโอกาสพิเศษ หรือเทศกาลต่างๆ เช่น งานออกร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชน การจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมลดราคา การสาธิตการทำผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมต่างๆ เป็นต้น และอาจใช้เป็นพื้นที่สำหรับจัดแสดงนิทรรศการชั่วคราวได้อีกด้วย

-ส่วนห้องประชุม

2.2 งานด้านการบริการข้อมูลเผยแพร่และข่าวสารความรู้ต่างๆ การประชาสัมพันธ์กิจกรรมของโครงการ ได้แก่ ส่วนบริการข้อมูลเผยแพร่และประชาสัมพันธ์

-ส่วนบริการข้อมูลเผยแพร่, ประชาสัมพันธ์

-ส่วนแสดงนิทรรศการ แบบถาวร และแบบชั่วคราว

3.องค์ประกอบเสริม เป็นส่วนสนับสนุนกิจกรรมในองค์ประกอบหลักและรองของโครงการ ได้แก่ ส่วนบริหารและส่วนเทคนิคและการบริการต่างๆ

-ส่วนสำนักงาน

-ส่วนงานบริการ
-ส่วนเครื่องกลและระบบอุปกรณ์อาคาร
-ส่วนบริการพื้นที่จอดรถ
-ส่วนบริการต้อนรับและพักคอย
-ส่วนบริการอาหารและเครื่องดื่ม
-ส่วนเก็บสินค้า
-ส่วนภูมิสถาปัตยกรรม

การกำหนดองค์ประกอบจากความต้องการพื้นที่รองรับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่โครงการและพื้นที่เกี่ยวเนื่องจากกิจกรรม กำหนดได้ดังนี้

ตารางที่ 2 องค์ประกอบโครงการฯจากความต้องการพื้นที่ปฏิบัติงานและกิจกรรมต่างๆ

โครงสร้างการดำเนินงาน	องค์ประกอบ
1.ฝ่ายบริหาร	
คณะกรรมการบริหาร	ห้องประชุมคณะกรรมการ
ผู้อำนวยการ	ห้องผู้อำนวยการ
รองผู้อำนวยการ	ห้องรองผู้อำนวยการ
เลขานุการ	ส่วนทำงานเลขานุการ
	-ห้องรับรอง
2.ฝ่ายธุรการ	
หัวหน้าฝ่ายธุรการ	ห้องหัวหน้าฝ่ายธุรการ
เจ้าหน้าที่ธุรการ	ส่วนทำงานเจ้าหน้าที่ธุรการ
3.ฝ่ายการเงินและบัญชี	
เจ้าหน้าที่การเงินและบัญชี	ส่วนทำงานเจ้าหน้าที่การเงินและบัญชี
เจ้าหน้าที่พิมพ์เอกสาร	ส่วนทำงานเจ้าหน้าที่พิมพ์เอกสาร
เจ้าหน้าที่สารบรรณ	ส่วนรับ-ส่งเอกสาร
	-ห้องเก็บเอกสาร
	-ห้องเก็บของ
4.ฝ่ายกิจกรรม	
หัวหน้าฝ่ายกิจกรรม	ห้องหัวหน้าฝ่ายกิจกรรม
เจ้าหน้าที่จัดการงานแสดง	ส่วนทำงานเจ้าหน้าที่จัดการงานแสดง
เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์	ส่วนทำงานเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

ตารางที่ 2 (ต่อ)

โครงสร้างการดำเนินงาน	องค์ประกอบ
5.ฝ่ายวิชาการ	
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ	ห้องหัวหน้าฝ่ายวิชาการ
เจ้าหน้าที่วิชาการ	ส่วนทำงานเจ้าหน้าที่วิชาการ
ภัณฑารักษ์	ส่วนทำงานภัณฑารักษ์
วิทยากร	ส่วนทำงานวิทยากร
	-ห้องสัมมนา/ฝึกอบรม
เจ้าหน้าที่พิมพ์เอกสาร	ส่วนทำงานเจ้าหน้าที่พิมพ์เอกสาร
เจ้าหน้าที่ห้องสมุด	ส่วนทำงานและพักผ่อนเจ้าหน้าที่
	-ส่วนถ่ายเอกสาร
6.ฝ่ายประชาสัมพันธ์	
หัวหน้าฝ่ายประชาสัมพันธ์	ห้องหัวหน้าฝ่ายประชาสัมพันธ์
7.ฝ่ายการตลาด	
หัวหน้าฝ่ายการตลาด	ห้องหัวหน้าฝ่ายการตลาด
เจ้าหน้าที่การตลาด, โฆษณา	ส่วนทำงานเจ้าหน้าที่การตลาด
8.ฝ่ายสินค้า	
หัวหน้าฝ่ายสินค้า	ห้องทำงานหัวหน้าฝ่ายสินค้า
เจ้าหน้าที่จัดซื้อ	ส่วนทำงานเจ้าหน้าที่สินค้า
9.ฝ่ายจัดการแสดงสินค้า	
หัวหน้าฝ่ายจัดการแสดงสินค้า	ห้องหัวหน้าฝ่ายจัดการแสดงสินค้า
เจ้าหน้าที่จัดการแสดงสินค้า	ส่วนทำงานเจ้าหน้าที่จัดการแสดงสินค้า
ช่างออกแบบ	ส่วนทำงานศิลปกรรม
ช่างศิลปกรรม	ส่วนปฏิบัติการศิลปกรรม
	-ห้องเก็บอุปกรณ์, เครื่องมือ
	-ห้องเก็บวัสดุ
10.ฝ่ายบริการ	
หัวหน้าฝ่ายบริการ	ห้องหัวหน้าฝ่ายบริการ
หัวหน้าแผนกสินค้าและบริการ	ส่วนทำงานหัวหน้าแผนกสินค้าและบริการ
	-โถงต้อนรับ
	-ส่วนพักผ่อน, เตรียมอาหาร, ห้องน้ำ-ส้วม
พนักงานตรวจรับสินค้า	ตรวจรับสินค้า
พนักงานเก็บเงิน(cashier)	เคาน์เตอร์เก็บเงิน

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

ตารางที่ 2 (ต่อ)

โครงสร้างการดำเนินงาน	องค์ประกอบ
พนักงานขายสินค้า	
พนักงานต้อนรับและประชาสัมพันธ์	ห้องแสดงสินค้าส่วนโครงการ
พนักงานจัดส่งสินค้า	เคาน์เตอร์ต้อนรับและประชาสัมพันธ์
	-ส่วนรับ-ส่งสินค้า(Loading platform)
	-ห้องเก็บสินค้า
	-ห้องพักพนักงาน, Locker, ห้องอาหาร
	-ห้องน้ำ-ส้วม
หัวหน้าแผนกอาคารสถานที่	ห้องหัวหน้าแผนกอาคารสถานที่
เจ้าหน้าที่ทำความสะอาด	-ห้องเก็บพัสดุครุภัณฑ์
เจ้าหน้าที่สวน	ห้องพักเจ้าหน้าที่ (ทำความสะอาด,ขับรถ, สวน)
เจ้าหน้าที่ขับรถ	-ห้องเก็บอุปกรณ์ทำความสะอาด
	-ห้องเก็บกำจัดขยะ
	-ห้องเก็บอุปกรณ์ทำสวน
	ห้องรักษาการณ์ความปลอดภัย
เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยและการจราจร	-จุดตรวจเข้า-ออก
11.ฝ่ายเทคนิค	
หัวหน้าฝ่ายเทคนิค	ห้องหัวหน้าฝ่ายเทคนิค
ช่างเทคนิควิศวกรรม	ห้องเจ้าหน้าที่เทคนิค
	ห้องควบคุมการทำงานระบบอุปกรณ์อาคาร
	-ห้องเก็บอุปกรณ์และเครื่องมือ
ช่างเทคนิคศิลปกรรม	ห้องปฏิบัติการศิลปกรรม
	-ห้องเก็บอุปกรณ์, เครื่องมือ
	-ห้องเก็บวัสดุ
ช่างเทคนิคโสตทัศนูปกรณ์	ห้องควบคุมระบบโสตทัศนูปกรณ์/ห้องเก็บอุปกรณ์

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

4.2 ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบโครงการ

ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบโครงการ

ตารางที่ 3 แสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกองโครงการ (Matrix of Functional Relationship)

ลำดับ	องค์ประกอบ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1.	ห้องแสดงสินค้าโครงการ	-	●	●			▣				●	▣	●	▣
2.	ห้องแสดงสินค้าส่วนเช่า	●	-				●				●	▣	●	
3	พื้นที่อเนกประสงค์	●		-	●		●				●	●	▣	
4.	ห้องประชุมสัมมนา			●	-	●	●				●		●	
5.	ส่วนสำนักงาน				●	-	●				●			
6.	ส่วนงานบริการ	▣	●	●	●	●	-			●	●		●	●
7.	ส่วนบริการข้อมูล							-	▣		●	▣		
8.	ส่วนแสดงนิทรรศการ							▣	-			●		
9.	ส่วนระบบอุปกรณ์อาคาร						●			-	▣			
10.	ส่วนบริการพื้นที่จอดรถ	●	●	●	●	●	●	●		▣	-	●		●
11.	ส่วนต้อนรับและพักคอย	▣	▣	●				▣	●		●	-	●	
12.	ส่วนบริการอาหาร	●	●	●	●		●					●	-	
13.	ส่วนคลังสินค้า	▣					●				●			-

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

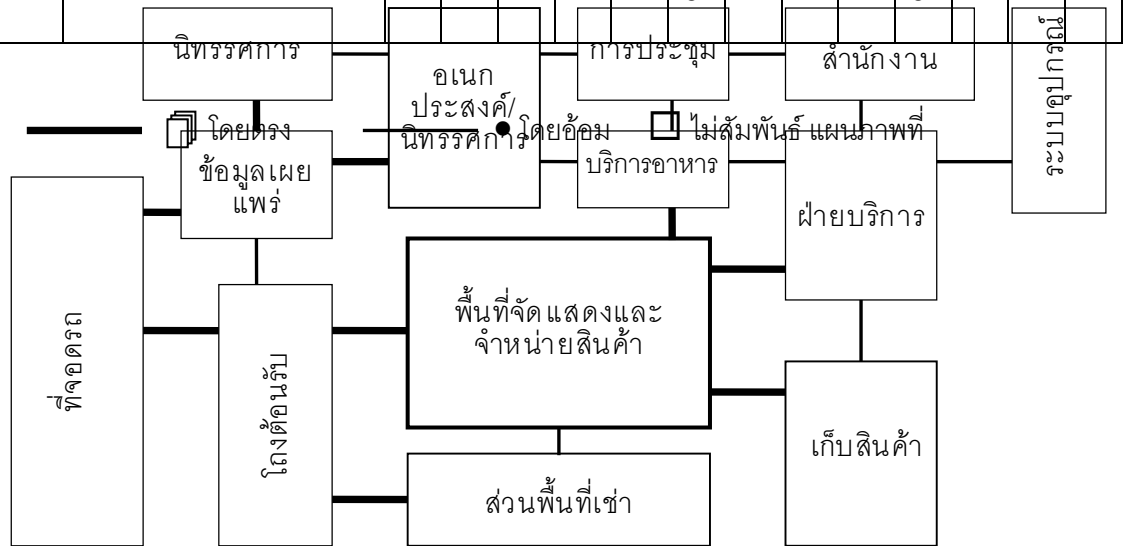

แผนภาพที่ 15 แสดงความพันธ์ขององค์ประกอบหลักโครงการฯ

(Functional Relationship Diagram)

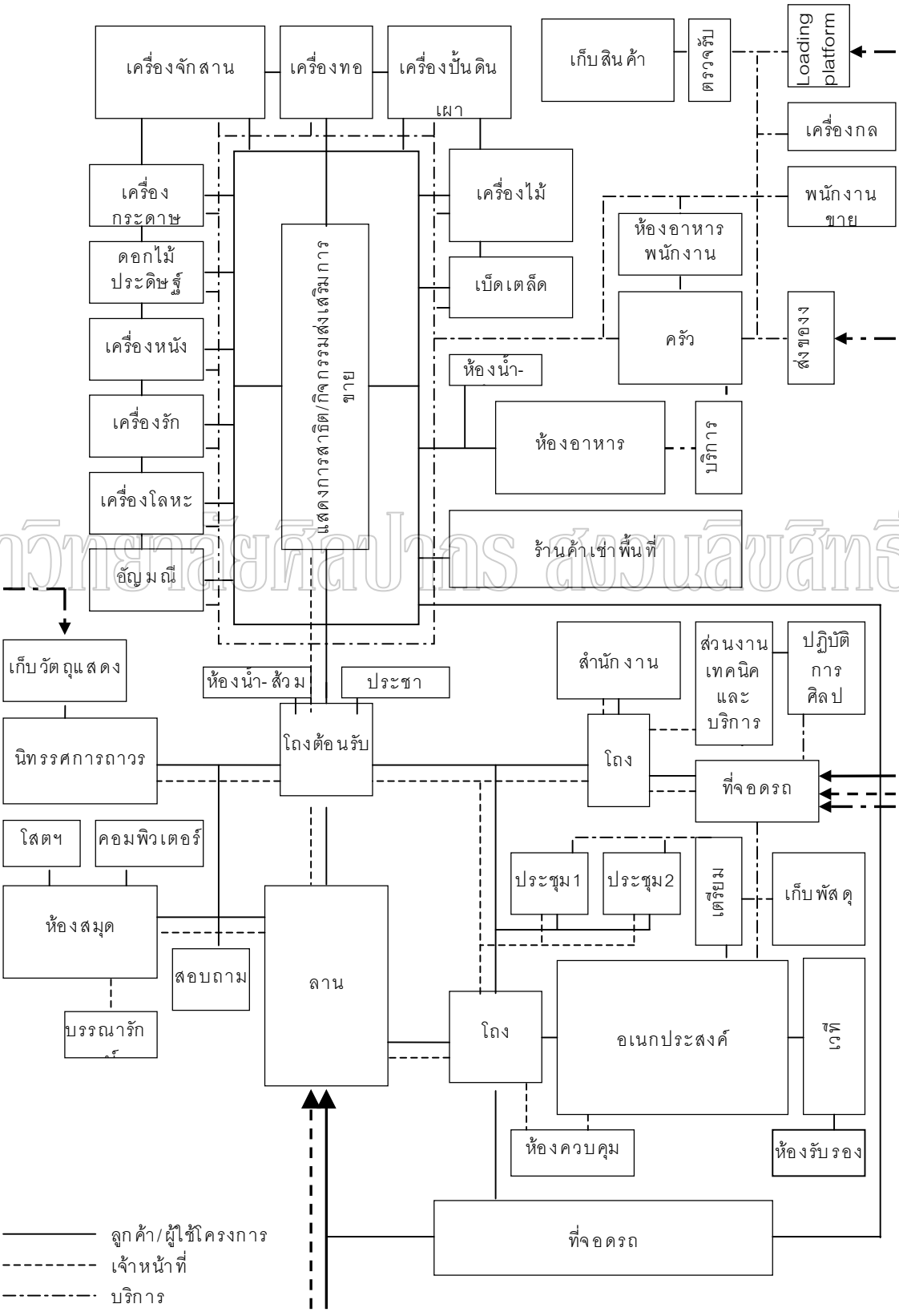

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

แผนภาพที่ 16 แสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบและการสัญจร

5. ความต้องการพื้นที่ใช้สอย

5.1 รายละเอียดพื้นที่ใช้สอย

1.ส่วนแสดงและจำหน่ายสินค้า

-พื้นที่แสดงสินค้าส่วนโครงการ : พื้นที่แสดงและจำหน่ายสินค้าศิลปหัตถกรรมของโครงการฯ กำหนดโดยเทียบเกณฑ์จากพื้นที่ขายของร้านนารายณ์ภัณฑ์ ซึ่งมีพื้นที่ของร้านทั้งหมด 4,629[2] ตารางเมตร โดยประมาณพื้นที่ขาย 70% ของพื้นที่ทั้งหมด คิดเป็น 3,240.3 ตารางเมตร

และจากสภาพการณ์ในปัจจุบันที่อัตราการเปลี่ยนแปลงของจำนวนผู้ประกอบอุตสาหกรรมในครัวเรือนและหัตถกรรมมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น จากการสำรวจอุตสาหกรรมในครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติปี 2542 และ2544 มีผู้ประกอบการเพิ่มจากปี 2538 โดยเฉลี่ย 20.82%ซึ่งมีผลทำให้ปริมาณผลผลิตอุตสาหกรรมในครัวเรือนและหัตถกรรมมีจำนวนเพิ่มขึ้นด้วย ดังนั้นพื้นที่แสดงและจำหน่ายสินค้าศิลปหัตถกรรมของโครงการฯ จึงบวกเพิ่มอัตราการขยายตัว 20.82% จากเกณฑ์ข้างต้น รวมคิดเป็นพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 3,915 ตารางเมตร--(001)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

พื้นที่แสดงและจำหน่ายสินค้าศิลปหัตถกรรมจะแยกจัดเป็นประเภทต่างๆตามวัสดุและกรรมวิธีการผลิต โดยมีสัดส่วนของพื้นที่คิดเป็นอัตราส่วนร้อยละโดยเฉลี่ย จากสัดส่วนของแหล่งผลิตงานหัตถกรรมแต่ละประเภทข้อมูลปี พ.ศ.2532[3] และ พ.ศ.2538[4] และจากสัดส่วนของมูลค่าการส่งออกสินค้าหัตถกรรมไทยแต่ละประเภท[5] ปี พ.ศ.2536–2545 (ตาราง) และปรับสัดส่วนของตัวเลขเพื่อความเหมาะสมโดยหักออกจากประเภทอัญมณีและเครื่องประดับนำมาปรับเพิ่ม 1% ให้แก่ทุกประเภทหัตถกรรม จึงคิดเป็นสัดส่วนพื้นที่สำหรับแสดงและจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมประเภทต่างๆ ได้ดังนี้

---

[2] นารายณ์ภัณฑ์ 60 ปี (พิมพ์เนื่องในโอกาสครบรอบ 60 ปี ร้านนารายณ์ภัณฑ์, 2540)

[3] การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย(ผู้จัดพิมพ์), ศิลปหัตถกรรมไทย (กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2532), 169–195.

[4] กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, รูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไทย (กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาการพิมพ์, 2538), 394–436.

[5] สำนักพัฒนาอุตสาหกรรมในครอบครัวและหัตถกรรม, สถิติการค้าระหว่างประเทศของไทย กรมศุลกากร (กรุงเทพฯ : กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์, 2544-2546)

ตารางที่ 4 แหล่งผลิตหัตถกรรมแต่ละประเภทปี พ.ศ.2532 และ พ.ศ.2538 และมูลค่าส่งออกสินค้าหัตถกรรมไทยปี พ.ศ.2536–2545 แยกตามประเภท

ประเภทหัตถกรรม	แหล่งผลิตหัตถกรรม				มูลค่าส่งออก (ล้านบาท)		ร้อยละโดยเฉลี่ย
	2532		2538		เฉลี่ย 2536–2545		
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
1.เครื่องจักสาน	360	36.47	315	38.18	93.68	0.13	24.94
2.เครื่องถักทอ	279	28.27	189	22.91	3620.67	4.90	18.58
3.เครื่องปั้นดินเผา	81	8.20	70	8.49	5462.56	7.40	8.16
4.เครื่องไม้	61	6.18	41	4.97	15337.21	20.77	11.32
5.เครื่องกระดาษ	16	1.62	24	2.91	596.72	0.81	1.72
6.เครื่องโลหะ	38	3.85	52	6.30	6243.01	8.45	6.55
7.เครื่องรัก	7	0.71	28	3.39	7.58	0.01	1.37
8.เครื่องหนัง	12	1.22	9	1.09	8502.58	11.51	4.25
9.อัญมณีและเครื่องประดับ	45	4.56	6	0.73	30723.56	41.60	15.20
10.ดอกไม้ประดิษฐ์, แห้ง	29	2.94	26	3.15	2098.10	2.84	2.82
11.งานประดิษฐ์เบ็ดเตล็ด	59	5.98	65	7.88	1163.25	1.58	5.09
รวม	**987**	**100**	**825**	**100**	**73848.92**	**100**	**100**

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลงวันลิขสิทธิ์

-เครื่องจักสาน (Basketry) : พื้นที่ 25.94% = 1015.6 ตารางเมตร--(002)

-เครื่องถักทอ (Textile Weaving) : พื้นที่ 19.58% = 766.6 ตารางเมตร--(003)

-เครื่องปั้นดินเผา (Pottery) : พื้นที่ 9.16% = 358.6 ตารางเมตร--(004)

-เครื่องไม้ (Woodwork) : พื้นที่ 12.32% = 482.3 ตารางเมตร--(005)

-เครื่องกระดาษ (Paperwork) : พื้นที่ 2.72% = 106.5 ตารางเมตร--(006)

-เครื่องโลหะ (Metalwork) : พื้นที่ 7.55% = 295.6 ตารางเมตร--(007)

-เครื่องเขิน (Lacquer work) : พื้นที่ 2.37% = 92.8 ตารางเมตร--(008)

-เครื่องหนัง (Leatherwork) : พื้นที่ 5.26% = 205.5 ตารางเมตร--(009)

-อัญมณี และเครื่องประดับ (Gems and Ornaments) : พื้นที่ 5.20% = 203.6 ตารางเมตร--(010)

-ดอกไม้ประดิษฐ์และดอกไม้แห้ง (Artificial Flowers) : พื้นที่ 3.82% = 149.6 ตารางเมตร--(011)

-งานประดิษฐ์เบ็ดเตล็ด : พื้นที่ 6.09% = 238.4 ตารางเมตร--(012)

-เคาน์เตอร์เก็บเงิน : พื้นที่ @3.00 x 11 = 33.0 ตารางเมตร--(013)

พื้นที่แสดงสินค้าส่วนเช่าพื้นที่ : 50% ของพื้นที่แสดงสินค้าส่วนโครงการ

พื้นที่ 3915 x 50% = 1957.5 ใช้ 1920.0 ตารางเมตร--(014)

พื้นที่ร้านค้า @60.00 ตารางเมตร จำนวนร้านค้าส่วนเช่าทั้งหมด $\frac{1920}{60}$ = 32 ร้าน

2.ส่วนกิจกรรมและการประชุม

ส่วนพื้นที่อเนกประสงค์

-โถงอเนกประสงค์ : ใช้เป็นที่จัดการประชุมของสมาคม และองค์กรต่างๆที่เกี่ยวข้อง, เป็นที่จัดแสดงนิทรรศการ

จำนวนผู้ใช้ 300 คน พื้นที่ @0.80 x 300 = 240.0 ตารางเมตร--(015)

สัดส่วนขนาดเวที 1: 2.5 กำหนดความกว้าง 5.00 เมตร ความยาว = 12.50 เมตร พื้นที่เวที 12.50 x 5 = 62.5 ตารางเมตร--(016)

พื้นที่โถงอเนกประสงค์ 240+62.50 = 302.5 ตารางเมตร--(017)

-โถงต้อนรับ : 50%ผู้ใช้โถงอเนกประสงค์ พื้นที่ @0.64 x 150 = 96.0 ตารางเมตร--(018)

-ห้องควบคุมแสง, เสียง : พื้นที่ 50.0 ตารางเมตร--(019)

-ห้องพักบุคคล : พื้นที่ @2.50 x 4 = 10.0 ตารางเมตร--(020)

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์สิริ

-ห้องเก็บครุภัณฑ์ : พื้นที่ 30.0 ตารางเมตร--(021)

-ห้องเก็บของ : พื้นที่ 12.0 ตารางเมตร--(022)

-ห้องเตรียมอาหาร : พื้นที่ 15.0 ตารางเมตร--(023)

-ห้องน้ำ-ส้วม ชาย ส.3, อ.3, ป.6 x @(1.35, 0.90, 0.56)+สัญจร50% = 15.17 ตารางเมตร--(024)

-ห้องน้ำ-ส้วม หญิง ส.6, อ.3 x @(1.35, 0.90)+สัญจร50% = 16.2 ตารางเมตร--(025)

ส่วนการประชุม

-ห้องประชุม : 50 คน 2 ห้อง พื้นที่ 2@2.00 x 50 = 200.0 ตารางเมตร--(026)

-โถงพักรอการประชุม : 50% ผู้ใช้ห้องประชุม พื้นที่ @1.00 x 25 = 25.0 ตารางเมตร--(027)

-ส่วนเตรียมอาหาร : พื้นที่ 10%พื้นที่การประชุม = 10.0 ตารางเมตร--(028)

-ห้องรับรองและเจรจาการค้า : พื้นที่ 70 ตารางเมตร--(029)

-ห้องน้ำ-ส้วม ชาย ส.1, อ.1, ป.2 x @(1.35, 0.90, 0.56)+สัญจร50% = 5.06 ตารางเมตร--(030)

-ห้องน้ำ-ส้วม หญิง ส.2, อ.1 x @(1.35, 0.90)+สัญจร50% = 5.40 ตารางเมตร--(031)

3.ส่วนบริการข้อมูลเผยแพร่และประชาสัมพันธ์

ส่วนบริการข้อมูลเผยแพร่

-เคาน์เตอร์ติดต่อสอบถาม พื้นที่เท่ากับ 6.00 ตารางเมตร--(032)

-ห้องสมุด : จำนวนผู้ใช้ 1% ของผู้ใช้โครงการ = 1% x 9229 = 93 คน

เจ้าหน้าที่โครงการ (20%ของจำนวนเจ้าหน้าที่) =20% x 160 = 32 คน

มาตรฐานจำนวนหนังสือ 30 เล่ม/คน ห้องสมุดมีหนังสือ 30 x 125 = 3750 เล่ม บวกเพิ่มการขยายตัว 100% ห้องสมุดมีหนังสือทั้งหมด 7500 เล่ม

-พื้นที่เก็บหนังสือ 164 เล่ม/ ตารางเมตร ทั้งหมด $\frac{7500}{164}$ = 45.73 ตารางเมตร--(033)

จำนวนชั้นวางหนังสือ พื้นที่ชั้นวางหนังสือ (0.60 x 2.00 x 2.00 เมตร) 2.90 ตารางเมตร/ชั้น จำนวนชั้น = $\frac{45.73}{2.90}$ = 16 ชั้น

-พื้นที่อ่านหนังสือ 25%ผู้ใช้บริการ = 32 คน พื้นที่ @2.79 = 32 x @2.79 = 89.28 ตารางเมตร--(034)

-พื้นที่สำหรับเจ้าหน้าที่ 30.0 ตารางเมตร--(035)

-ส่วนบริการคอมพิวเตอร์ : คอมพิวเตอร์จำนวน 4 เครื่อง พื้นที่ @(2.00 x 0.80 = 1.60) x 4 = 6.4 ตารางเมตร--(036)

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

-ส่วนโสตทัศนบริการ : พื้นที่ 30.0 ตารางเมตร--(037)

-ส่วนเก็บเอกสาร : พื้นที่ 9.0 ตารางเมตร--(038)

พื้นที่ห้องสมุดทั้งหมด 45.73+89.28+30.0+30.0+6.4+9.0 = 210.0 ตารางเมตร--(039)

ส่วนนิทรรศการ

-พื้นที่นิทรรศการถาวร: เป็นส่วนแสดงเรื่องราวของศิลปหัตถกรรมไทย เช่น พัฒนาการของศิลปหัตถกรรมไทย วัตถุดิบ กรรมวิธี ขั้นตอนการผลิตงานหัตถกรรมประเภทต่างๆ และบางส่วนของรูปแบบศิลปหัตถกรรมชิ้นเยี่ยมของไทย เป็นต้น

แบ่งลักษณะการจัดแสดงเป็นประเภทได้แก่ 1.บอร์ด (Board) 2.ตู้จัดแสดง (Case) 3.วัตถุแสดง (Objects, Models)

การคิดพื้นที่สำหรับการจัดแสดงตามลักษณะต่างๆ ได้แก่

1.บอร์ด (Board) ขนาดพิกัดมาตรฐาน 0.60 x 0.60 เมตร

ปรับเพิ่มขนาดความกว้าง (a) = 1.20 เมตร และความยาว (b) = 1.20, 1.80, 2.40 และ 3.00 เมตร : พื้นที่จัดแสดง = bR ตารางเมตร--(ก) = 1.42, 2.12, 2.83, 3.54 ตามลำดับ/หนึ่งหน่วยจัดแสดง ; $R = \frac{a}{2\tan 27^{\circ}} = \frac{1.20}{1.02} = 1.18$ เมตร

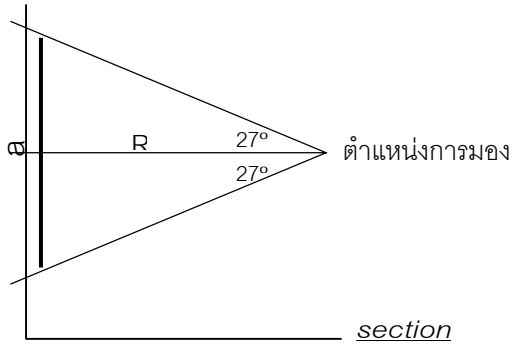

แผนภาพที่ 17 การคิดพื้นที่สำหรับบอร์ด (Board)จัดแสดง

-ขนาดบอร์ด 1.20 x 1.20 จำนวน 20 บอร์ด พื้นที่ @1.42 x 20 = 28.4 ตารางเมตร--(040)

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

-ขนาดบอร์ด 1.20 x 1.80 จำนวน 15 บอร์ด พื้นที่ @2.12 x 15 = 31.8 ตารางเมตร--(041)

-ขนาดบอร์ด 1.20 x 2.40 จำนวน 10 บอร์ด พื้นที่ @2.83 x 10 = 28.3 ตารางเมตร--(042)

-ขนาดบอร์ด 1.20 x 3.00 จำนวน 5 บอร์ด พื้นที่ @3.54 x 5 = 17.7 ตารางเมตร--(043)

รวมพื้นที่บอร์ดจัดแสดง 50 บอร์ด พื้นที่ 106.2 ตารางเมตร--(044)

2.ตู้จัดแสดง (Case) เป็นการจัดแสดงโดยการนำวัตถุที่มีขนาดเล็กหรือชิ้นส่วนต่างๆ มาตั้งแสดงภายในตู้ เป็นการป้องกันสิ่งที่นำมาแสดงจากการจับต้องสัมผัส และสร้างความน่าสนใจ แบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ แบบลอยตัว (Free Standing Case) และแบบติดผนัง (Wall Case)

-แบบลอยตัว a = ความกว้างของตู้, b = ความยาวของตู้, c = ระยะยืนดู (0.60 เมตร) : พื้นที่จัดแสดง = (a+1.20) x (b+1.20)--(ข)

-แบบติดผนัง a = ความกว้างของตู้ที่ยื่นจากผนัง, b = ความยาวของตู้, c = ระยะยืนดู (0.60 เมตร) : พื้นที่จัดแสดง = (a+0.60) x b --(ค)

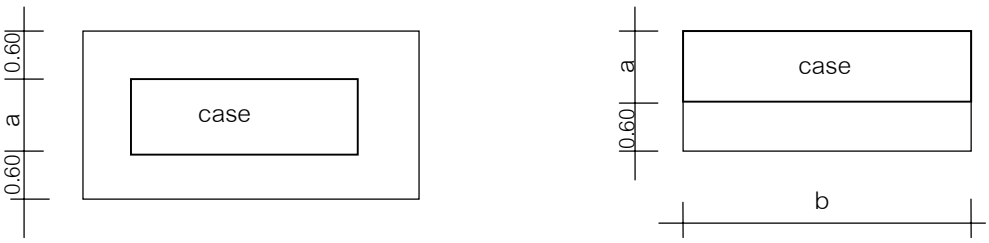

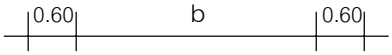

lay-out : Free Standing Case

lay-out : Wall Case

แผนภาพที่ 18 การคิดพื้นที่สำหรับตู้จัดแสดง (Case)

พื้นที่จัดแสดงแบบตู้โชว์

-แบบลอยตัว ความกว้าง(a) 0.55 เมตร ความยาว(b) 3.00 เมตร พื้นที่ต่อหน่วย = (0.55+1.20) x (3.00+1.20) = 7.35 ตารางเมตร จำนวน 10 ตู้ พื้นที่จัดแสดง = 10 x 7.35 = 73.5 ตารางเมตร--(045)

-แบบลอยตัว ความกว้าง(a) 0.90 เมตร ความยาว(b) 1.80 เมตร พื้นที่ต่อหน่วย = (0.90+1.20) x (1.80+1.20) = 6.3 ตารางเมตร จำนวน 5 ตู้ พื้นที่จัดแสดง = 5 x 6.3 = 31.5 ตารางเมตร--(049)

-แบบติดผนัง ความกว้าง(a) 0.45 เมตร ความยาวรวม(b) 30.00 เมตร พื้นที่จัดแสดง = (0.45+0.60) x 30 = 31.5 ตารางเมตร--(046)

รวมพื้นที่ตู้จัดแสดง จำนวน 136.5 ตารางเมตร--(047)

3.วัตถุแสดง (Objects/Models) เป็นวัตถุจริงหรือทำจำลองขึ้น เป็น 3 มิติ

-พื้นที่จัดแสดง $= \partial R^2$; $\partial = 3.14$, $R = \frac{a}{2\tan 20^\circ} = \frac{a}{0.72}$

$= 3.14 \frac{a^2}{0.52}$ ตารางเมตร--(ง)

โดยที่ a = ความยาวของวัตถุแสดงในแนวราบ (เมตร)

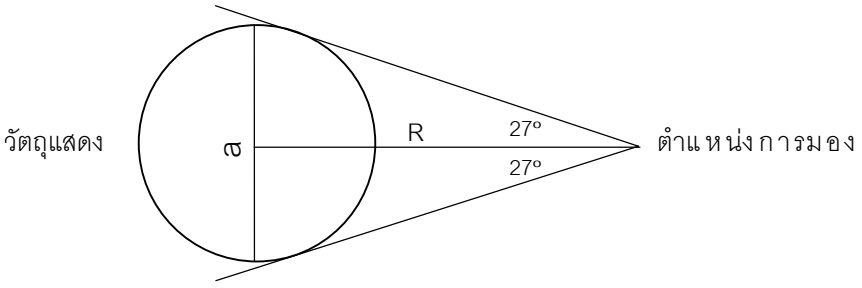

lay-out

แผนภาพที่ 19 การคิดพื้นที่สำหรับวัตถุแสดง (Objects, Models)

ขนาดวัตถุแสดง(a) โดยเฉลี่ย 0.30 เมตร พื้นที่ = $3.14 \times \frac{0.30^2}{0.52} = 0.54$ ตารางเมตร

มหาวิทยาลัยศิลปากร ซ่องนลิขสิทธิ์

จำนวน 50 ชิ้นงาน พื้นที่วัตถุจัดแสดง = @0.54 x 50 = 27.0 ตารางเมตร--(048)

ความต้องการพื้นที่จัดแสดงนิทรรศการ (044)+(047)+(048) = 269.7 ตารางเมตร--(053)

พื้นที่สัญจรภายใน 40% x 269.7 = 107.88 ตารางเมตร--(049)

รวมพื้นที่ส่วนนิทรรศการถาวร 378.0 ตารางเมตร--(050)

-ห้องเก็บวัตถุแสดง : 15%ของพื้นที่แสดงนิทรรศการถาวร พื้นที่ 378 x 15% = 56.7 ตารางเมตร--(051)

-ส่วนเตรียมงาน : 30%ของห้องเก็บวัตถุแสดง พื้นที่ 56.7 x 30% = 17.0 ตารางเมตร--(052)

-ห้องเก็บอุปกรณ์ : พื้นที่ 12.00 ตารางเมตร--(053)

-พื้นที่นิทรรศการชั่วคราว : 30%ของพื้นที่แสดงนิทรรศการถาวร พื้นที่ 378 x 30% = 113.4 ตารางเมตร--(054) (ใช้พื้นที่ส่วนอเนกประสงค์)

4.ส่วนบริหาร

ส่วนสำนักงาน*

-ห้องประชุมคณะกรรมการบริหาร : จำนวนผู้ใช้ 15 คน พื้นที่ @2.00 x 15 = 30.0 ตารางเมตร--(055)

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

-โถงติดต่อ, ต้อนรับ : จำนวนผู้ใช้ 15 คน พื้นที่ @1.00 = 15.0 ตารางเมตร--(056)

-ห้องรับรอง : พื้นที่ 15.0 ตารางเมตร--(057)

-ห้องผู้อำนวยการ : พื้นที่ 16.0 ตารางเมตร--(058)

---

*มาตราฐานอาคารราชการพลเรือนและมาตรฐานอาคารประเภทที่ทำการของราชการ

ตำแหน่ง	พื้นที่ทำงาน ตารางเมตร/คน
ผู้อำนวยการ	16
ผู้ช่วยผู้อำนวยการ	12
หัวหน้ากอง	12
ผู้ช่วยหัวหน้ากอง	6
หัวหน้าแผนก	6
สถาปนิก, วิศวกร, นักบัญชี	6(4.5)
เสมียน, ช่างเขียนแบบ	4.5
พื้นที่ห้องประชุม	2
พื้นที่พักรอ	1

-ห้องรองผู้อำนวยการ : พื้นที่ 12.0 ตารางเมตร--(059)

-ส่วนทำงานเลขานุการ : พื้นที่ 3 x @4.50 = 13.5 ตารางเมตร--(060)

-ห้องหัวหน้าฝ่ายธุรการ : พื้นที่ 12.00 ตารางเมตร--(061)

-ห้องหัวหน้าฝ่ายการเงินและบัญชี : พื้นที่ 12.00 ตารางเมตร--(062)

-ห้องหัวหน้าฝ่ายกิจกรรม : พื้นที่ 12.00 ตารางเมตร--(063)

-ห้องหัวหน้าฝ่ายวิชาการ : พื้นที่ 12.00 ตารางเมตร--(064)

-ห้องหัวหน้าฝ่ายประชาสัมพันธ์ : พื้นที่ 12.00 ตารางเมตร--(065)

-ห้องหัวหน้าฝ่ายการตลาด : พื้นที่ 12.00 ตารางเมตร--(066)

-ห้องหัวหน้าฝ่ายสินค้า : พื้นที่ 12.00 ตารางเมตร--(067)

-ห้องหัวหน้าฝ่ายจัดการแสดงสินค้า : พื้นที่ 12.00 ตารางเมตร--(068)

-โถงสำนักงาน : พื้นที่ 36 x @4.50 = 162.0 ตารางเมตร--(069)

-ห้องเก็บเอกสาร : พื้นที่ 9.00 ตารางเมตร--(070)

-ส่วนถ่ายเอกสาร : พื้นที่ 4.00 ตารางเมตร--(071)

-ส่วนพักผ่อน : พื้นที่ 15 x @1.00 = 15.0 ตารางเมตร--(072)

-ส่วนเตรียมอาหาร : พื้นที่ 6.00 ตารางเมตร--(073)

-ห้องเก็บของ : พื้นที่ 9.00 ตารางเมตร--(074)

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

-ห้องพยาบาล : พื้นที่ 15.00 ตารางเมตร--(075)

-ห้องพักแม่บ้าน : จำนวน 2 คนพื้นที่ 7.50 ตารางเมตร--(076)

-ห้องน้ำ-ส้วม ชาย : ส.2, อ.1, ป.2 x @(1.35, 0.90, 0.56)+สัญจร50% = 7.08 ตารางเมตร--(077)

-ห้องน้ำ-ส้วม หญิง : ส.3, อ.1 x @(1.35, 0.90)+สัญจร50% = 7.42 ตารางเมตร--(078)

5.ส่วนเทคนิคและบริการ

ส่วนงานบริการ / ฝ่ายบริการ

-ห้องทำงานหัวหน้าฝ่ายบริการ : พื้นที่ 12.00 ตารางเมตร--(079)

-ห้องหัวหน้าแผนกสินค้าและบริการ : พื้นที่ 6.00 ตารางเมตร--(080)

-ห้องพักและล็อคเกอร์พนักงานแผนกสินค้าและบริการ ชาย 35 คน : พื้นที่@1.50 x 35 = 52.5 ตารางเมตร--(081)

-ห้องพักและล็อคเกอร์พนักงานแผนกสินค้าและบริการ หญิง 35 คน : พื้นที่@1.50 x 35 = 52.5 ตารางเมตร--(082)

-ห้องน้ำ-ส้วม ชาย ส.3, อ.2, ป.3, : x @(1.35, 0.90, 1.08)+สัญจร50% = 7.5 ตารางเมตร--(083)

-ห้องน้ำ-ส้วม หญิง ส.4, อ.2 : x @(1.35, 0.90)+สัญจร50% = 7.2 ตารางเมตร--(084)

-ห้องอาหารพนักงานและเจ้าหน้าที่ : จำนวน 160 เฉลี่ยใช้เวลาคนละ 20 นาที ในช่วงเวลา 12.00–13.00 น. 160 x 20/60 = 54 คน พื้นที่ @1.40 x 54 = 75.6 ตร.ม.--(085)

-ห้องหัวหน้าแผนกอาคารสถานที่ : พื้นที่ 6.00 ตารางเมตร--(086)

-ห้องเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยและการจราจร : พื้นที่ 8 x @1.50 = 12.0 ตารางเมตร--(087)

-ห้องพักเจ้าหน้าที่ (ขับรถ ทำสวน ทำความสะอาด) รวม : พื้นที่ 12 x @1.50 = 18.0 ตารางเมตร--(088)

-ห้องเก็บอุปกรณ์ทำความสะอาด : พื้นที่ 4.0 ตารางเมตร--(089)

-ห้องเก็บอุปกรณ์ทำสวน : พื้นที่ 6.0 ตารางเมตร--(090)

-ห้องเก็บพัสดุครุภัณฑ์ : พื้นที่ 20.0 ตารางเมตร--(091)

-ห้องหัวหน้าฝ่ายเทคนิค : พื้นที่ 12.0 ตารางเมตร--(092)

-ห้องทำงานเจ้าหน้าที่วิศวกรรม : พื้นที่ 4 x @4.50 = 18.0 ตารางเมตร--(093)

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วังท่าพระ

-ห้องปฏิบัติงานเทคนิคศิลปกรรม : พื้นที่ส่วนทำงาน 6 x @4.50 = 21.0 ตารางเมตร ส่วนปฏิบัติงานศิลปกรรม 30.0 ตารางเมตร รวมพื้นที่ 51.0 ตารางเมตร--(094)

-ห้องเก็บวัสดุอุปกรณ์ศิลปกรรม : พื้นที่ 30.0 ตารางเมตร--(095)

-ห้องน้ำ-ส้วม ชาย ส.1, อ.1, ป.2 : x @(1.35, 0.90, 0.56)+สัญจร50% = 3.4 ตารางเมตร--(096)

-ห้องน้ำ-ส้วม หญิง ส.2, อ.1 : x @(1.35, 0.90)+สัญจร50% = 3.6 ตร.ม--(097)

ส่วนเครื่องกลและระบบอุปกรณ์อาคาร

-ห้องหม้อแปลงไฟฟ้า : พื้นที่ 40.00 ตารางเมตร--(098)

-ห้องควบคุมระบบไฟฟ้าและระบบสื่อสาร : พื้นที่ (12.00) ตร.เมตร--(099)

-ห้องเครื่องปรับอากาศ : พื้นที่ 60 ตารางเมตร--(100)

-ห้องเครื่องสูบน้ำ : พื้นที่ 12.00 ตารางเมตร--(101)

-ห้องเก็บกำจัดขยะ : พื้นที่ 3.6 x 3.6 = 12.96 ตารางเมตร--(102)

ส่วนบริการต้อนรับและพักคอย

-โถงต้อนรับ : จำนวนผู้ใช้ 210 คน พื้นที่ @0.64 x 210 = 134.4 ตารางเมตร จำนวน 4 จุด พื้นที่ 537.6 ตารางเมตร--(103)

-เคาน์เตอร์ประชาสัมพันธ์ : จำนวน 2 คน พื้นที่ @1.25 x 2 = 2.5 ตารางเมตร--(104)

-โทรศัพท์สาธารณะ : มาตรฐานผู้ใช้ต่อจำนวนโทรศัพท์ = 70 : 1 จำนวนผู้ใช้ 210 คน พื้นที่ @(0.9 x 0.8) x 3 = 2.16 ตารางเมตร จำนวน 4 จุด พื้นที่ 8.64 ตร.ม.--(105)

-ห้องน้ำ-ส้วม ชาย ส.4, อ.3, ป.4 : x @(1.35+0.90+0.56)+สัญจร50% = 15.5 ตารางเมตร จำนวน 4 จุด พื้นที่ 62.0 ตารางเมตร--(106)

-ห้องน้ำ-ส้วม หญิง ส.6, อ.3 : x @(1.35+0.90)+สัญจร50% = 16.2 ตารางเมตร จำนวน 4 จุด พื้นที่ 64.8 ตารางเมตร--(107)

ส่วนบริการพื้นที่จอดรถ*

-ที่จอดรถยนต์สาธารณะ :

พื้นที่จอดรถส่วนแสดงสินค้า $\frac{5872.5}{20}$ = 294 คัน --(108)

พื้นที่จอดรถส่วนอเนกประสงค์ $\frac{300}{10}$ = 30 คัน --(109)

พื้นที่จอดรถส่วนบริการอาหาร $\frac{315}{15}$ = 21 คัน --(110)

พื้นที่จอดรถส่วนสำนักงาน $\frac{821.8}{60}$ = 14 คัน และพื้นที่จอดรถตู้บริการของศูนย์ฯ จำนวน 2 คัน รวมพื้นที่จอดรถส่วนสำนักงาน 16 คัน --(111)

รวมพื้นที่จอดรถยนต์ (294+30+21+16) x @13.2 = 361 x 13.2 = 4765.2 ตารางเมตร--(112)

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลงวันลิขสิทธิ์

-ที่จอดรถจักรยานยนต์ : จำนวน 30%ของจำนวนรถยนต์ เป็นจำนวน 108 คัน พื้นที่ 108 x @2.0 = 216.0 ตารางเมตร--(113)

---

* ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่องควบคุมอาคาร พ.ศ.2544 หมวดที่ 9 อาคารจอดรถ ที่จอดรถ ที่กลับรถและทางเข้าออกของรถ ข้อ84.การกำหนดที่จอดรถ

1) โรงมหรสพ ให้มีที่จอดรถไม่น้อยกว่า 1 คันต่อจำนวนที่นั่งสำหรับคนดู 10 ที่

4) ภัตตาคารให้มีที่จอดรถไม่น้อยกว่า 10 คัน สำหรับพื้นที่ตั้งโต๊ะ 150 ตารางเมตร แรก ส่วนที่เกินให้มีที่จอดรถ 1 คันต่อพื้นที่ 20 ตารางเมตร

5) อาคารสรรพสินค้าให้มีที่จอดรถ 1 คันต่อพื้นที่อาคาร 20 ตารางเมตร

6) สำนักงานให้มีที่จอดรถ 1 คันต่อพื้นที่อาคาร 60 ตารางเมตร

15) อาคารแสดงสินค้าให้มีที่จอดรถ 1 คันต่อพื้นที่อาคาร 20 ตารางเมตร

16) อาคารขนาดใหญ่ให้มีที่จอดรถ 1 คันต่อพื้นที่อาคาร 120 ตารางเมตร หรือให้มีที่จอดรถตามจำนวนที่กำหนดของแต่ละประเภทของอาคารที่ใช้เป็นที่ประกอบกิจการในอาคารขนาดใหญ่นั้นรวมกันทั้งนี้ให้ถือที่จอดรถจำนวนมากกว่าเป็นเกณฑ์บังคับ ยกเว้น โรงงาน คลังสินค้า

17) ห้องโถงให้มีที่จอดรถ 1 คันต่อพื้นที่อาคาร 10 ตารางเมตร

พื้นที่จอดรถจักรยานยนต์สาธารณะ 103x 2.0 = 206.0 ตารางเมตร--(114)

พื้นที่จอดรถจักรยานยนต์เจ้าหน้าที่ 5 x 2.0 = 10.0 ตารางเมตร--(115)

-ที่จอดรถยนต์โดยสาร : จำนวน 3 คัน พื้นที่ 3 x @43.2 = 129.6 ตารางเมตร--(116)

-ที่จอดรถยนต์บริการของโครงการ : จำนวน 4 คัน (ส่วนแสดงสินค้า 2, ส่วนนิทรรศการ 1, ส่วนบริการอาหาร 1) พื้นที่ 4 x @32.0 = 128.0 ตารางเมตร--(117)

ส่วนบริการอาหารและเครื่องดื่ม

-บริเวณรับประทานอาหาร : จำนวน $\frac{186}{4}$ = 47 โต๊ะ พื้นที่ @4.50 x 47 = 211.5 ตารางเมตร--(118)

-ส่วนจำหน่ายอาหารและครัว : พื้นที่ 30%บริเวณรับประทาน = 211.5 x 30% = 63.5 ตารางเมตร แบ่งเป็นร้านค้าย่อย พื้นที่ @12.0 ตารางเมตร จำนวน 5 ร้าน พื้นที่รวม 60.0 ตารางเมตร--(119)

-ห้องน้ำ-ส้วม ชาย ส.2, อ.2, ป.4 : x @(1.35+0.90+0.56)+สัญจร 50% = 11.46 ตารางเมตร--(120)

-ห้องน้ำ-ส้วม หญิง ส.4, อ.2 : x @(1.35+0.90)+สัญจร50% = 12.15 ตารางเมตร--(121)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ส่วนเก็บสินค้า

-ห้องเก็บสินค้า : พื้นที่ 15%พื้นที่ขาย = 3915 x 15% = 587.25 ตารางเมตร--(122)

-ตรวจรับ : พื้นที่ 9.0 ตารางเมตร--(123)

-ส่วนรับ-ส่งสินค้า (Loading Platform) : พื้นที่ 45.0 ตารางเมตร--(124)

ส่วนภูมิสถาปัตยกรรม

พื้นที่เปิดโล่ง อย่างน้อย 50%ของพื้นที่ตั้งโครงการ พื้นที่ 44800 (28 ไร่) x 50% = 22400 ตารางเมตร--(125)

5.2 สรุปความต้องการพื้นที่ใช้สอย

ตารางที่ 5 สรุปความต้องการพื้นที่ใช้สอยของโครงการฯ (Area Requirement)

องค์ประกอบ	จำนวน (หน่วย)	พื้นที่ (ตารางเมตร) /หน่วย	พื้นที่ (ตารางเมตร) รวม	หมายเหตุ
1.ส่วนจัดแสดงและจำหน่ายสินค้า				
พื้นที่แสดงสินค้าส่วนโครงการ			3915.0	--(001)
เครื่องจักสาน	1	1015.6	(1015.2)	--(002)
เครื่องถักทอ	1	766.6	(770.9)	--(003)
เครื่องปั้นดินเผา	1	358.6	(353.5)	--(004)
เครื่องไม้	1	482.3	(455.7)	--(005)
เครื่องกระดาษ	1	106.5	(108.8)	--(006)
เครื่องโลหะ	1	295.6	(281.9)	--(007)
เครื่องรัก	1	92.8	(92.8)	--(008)
เครื่องหนัง	1	205.0	(219.6)	--(009)
อัญมณีและเครื่องประดับ	1	203.6	(220.4)	--(010)
ดอกไม้ประดิษฐ์, ดอกไม้แห้ง	1	149.6	(155.8)	--(011)
งานประดิษฐ์เบ็ดเตล็ด	1	238.4	(240.4)	--(012)
เคาน์เตอร์เก็บเงิน	11	3.0	33.0	--(013)
พื้นที่แสดงสินค้าส่วนเช่าพื้นที่	32	60.0	1920.0	--(014)
รวม			**5868.0**	*--(1)*
2.ส่วนกิจกรรมและการประชุม				
ส่วนพื้นที่อเนกประสงค์				
โถงอเนกประสงค์	1	302.5	302.5	--(017)
โถงต้อนรับ	1	96.0	96.0	--(018)
ห้องควบคุมแสง, เสียง	1	50.0	50.0	--(019)
ห้องพักบุคคล	1	10.0	10.0	--(020)
ห้องเก็บครุภัณฑ์และอุปกรณ์	1	30.0	30.0	--(021)
ห้องเก็บของ	1	12.0	12.0	--(022)
ห้องเตรียมอาหาร	1	15.0	15.0	--(023)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ห้องน้ำ-ส้วม ชาย	1	15.2	15.2	--(024)
ห้องน้ำ-ส้วม หญิง	1	16.2	16.2	--(025)

ตารางที่ 5 (ต่อ)

องค์ประกอบ	จำนวน (หน่วย)	พื้นที่ (ตารางเมตร)		หมายเหตุ
		/หน่วย	รวม	
ส่วนการประชุม				
ห้องประชุม	2	100.0	200.0	--(026)
โถงพักรอการประชุม	1	25.0	25.0	--(027)
ส่วนเตรียมอาหาร	1	10.0	10.0	--(028)
ห้องรับรองเจรจาการค้า	4	15.0	60.0	--(029)
ห้องน้ำ-ส้วม ชาย	1	5.1	5.1	--(030)
ห้องน้ำ-ส้วม หญิง	1	5.4	5.4	--(031)
รวม			**852.4**	*--(2)*
3.ส่วนบริการข้อมูลเผยแพร่				
ส่วนบริการและเผยแพร่ข้อมูล				
เคาน์เตอร์ติดต่อสอบถาม	1	6.0	6.0	--(032)
ห้องสมุด	1	210.0	210.4	--(039)
-ส่วนเก็บหนังสือ			(45.7)	--(033)
-ส่วนพื้นที่อ่าน			(89.3)	--(034)
-ส่วนทำงานเจ้าหน้าที่			(30.0)	--(035)
-ส่วนบริการคอมพิวเตอร์	1		(6.4)	--(036)
-โสตทัศนบริการ	1		(30.0)	--(037)
-ส่วนเก็บเอกสาร	1		(9.0)	--(038)
ส่วนแสดงนิทรรศการ				
พื้นที่แสดงนิทรรศการถาวร	1	378.0	378.0	--(050)
พื้นที่แสดงนิทรรศการชั่วคราว	1	113.4	113.4	--(054)
ส่วนเก็บวัตถุแสดง	1	56.7	56.7	--(051)
ส่วนเตรียมการ	1	17.0	17.0	--(052)
ห้องเก็บอุปกรณ์	1	12.0	12.0	--(053)
รวม			**793.5**	*--(3)*
4.ส่วนบริหาร				
ส่วนสำนักงาน				

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ห้องประชุมคณะกรรมการ	1	30.0	30.0	--(055)
โถงติดต่อ,พักคอย	1	15.0	15.0	--(056)

ตารางที่ 5 (ต่อ)

องค์ประกอบ	จำนวน (หน่วย)	พื้นที่ (ตารางเมตร)		หมายเหตุ
		/หน่วย	รวม	
ห้องรับรอง	1	15.0	15.0	--(057)
ห้องผู้อำนวยการ	1	16.0	16.0	--(058)
ห้องรองผู้อำนวยการ	1	12.0	12.0	--(059)
ส่วนทำงานเลขานุการ	3	4.5	13.5	--(060)
ห้องหัวหน้าฝ่ายธุรการ	1	12.0	12.0	--(061)
ห้องหัวหน้าฝ่ายการเงินและบัญชี	1	12.0	12.0	--(062)
ห้องหัวหน้าฝ่ายกิจกรรม	1	12.0	12.0	--(063)
ห้องหัวหน้าฝ่ายวิชาการ	1	12.0	12.0	--(064)
ห้องหัวหน้าฝ่ายประชาสัมพันธ์	1	12.0	12.0	--(065)
ห้องหัวหน้าฝ่ายการตลาด	1	12.0	12.0	--(066)
ห้องหัวหน้าฝ่ายสินค้า	1	12.0	12.0	--(067)
ห้องหัวหน้าฝ่ายจัดการการแสดง	1	12.0	12.0	--(068)
โถงสำนักงาน	1	162.0	162.0	--(069)
ห้องเก็บเอกสาร	1	9.0	9.0	--(070)
ส่วนถ่ายเอกสาร	1	4.0	4.0	--(071)
ส่วนพักผ่อน	1	15.0	15.0	--(072)
ส่วนเตรียมอาหาร	1	6.0	6.0	--(073)
ห้องเก็บของ	1	9.0	9.0	--(074)
ห้องพยาบาล	1	15.0	15.0	--(075)
ห้องพักแม่บ้าน	1	7.5	7.5	--(076)
ห้องน้ำ-ส้วม ชาย	1	7.1	7.1	--(077)
ห้องน้ำ-ส้วม หญิง	1	7.4	7.4	--(078)
รวม			**424.5**	*--(4)*
5.ส่วนเทคนิคและบริการ				
ส่วนทำงานฝ่ายบริการ				
ห้องหัวหน้าฝ่ายบริการ	1	12.0	12.0	--(079)
ห้องหัวหน้าแผนกสินค้าและบริการ	1	6.0	6.0	--(080)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ห้องพักพนักงานแผนกสินค้าฯชาย	1	52.5	52.5	--(081)
ห้องพักพนักงานแผนกสินค้าฯหญิง	1	52.5	52.5	--(082)

ตารางที่ 5 (ต่อ)

องค์ประกอบ	จำนวน (หน่วย)	พื้นที่ (ตารางเมตร)		หมายเหตุ
		/หน่วย	รวม	
ห้องน้ำ-ส้วม ชาย	1	7.5	7.5	--(083)
ห้องน้ำ-ส้วม หญิง	1	7.2	7.2	--(084)
ส่วนรับประทานอาหารพนักงาน	1	75.6	75.6	--(085)
ห้องหัวหน้าแผนกอาคารสถานที่	1	6.0	6.0	--(086)
ห้องเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย	1	12.0	12.0	--(087)
ห้องพักเจ้าหน้าที่(ขับรถ,คนสวน)	1	18.0	18.0	--(088)
ห้องเก็บอุปกรณ์ทำความสะอาด	1	4.0	4.0	--(089)
ห้องเก็บอุปกรณ์ทำสวน	1	6.0	6.0	--(091)
ห้องเก็บพัสดุ ครุภัณฑ์	1	20.0	20.0	--(091)
ห้องหัวหน้าฝ่ายเทคนิค	1	12.0	12.0	--(092)
ห้องทำงานเจ้าหน้าที่วิศวกรรม	1	18.0	18.0	--(093)
ห้องปฏิบัติการศิลปกรรม(studio)	1	51.0	51.0	--(094)
ห้องเก็บวัสดุอุปกรณ์ศิลปกรรม	1	30.0	30.0	--(095)
ห้องน้ำ-ส้วม ชาย	1	3.4	3.4	--(096)
ห้องน้ำ-ส้วม หญิง	1	3.6	3.6	--(097)
รวม			**397.3**	
ส่วนเครื่องกลและระบบอุปกรณ์อาคาร				
ห้องหม้อแปลงไฟฟ้า	1	40.0	40.0	--(098)
ห้องควบคุมระบบไฟฟ้าและสื่อสาร	1	12.0	15.0	--(099)
ห้องเครื่องปรับอากาศ	1	60.0	60.0	--(100)
ห้องเครื่องสูบน้ำ	1	12.0	12.0	--(101)
ห้องเก็บกำจัดขยะ	1	13.0	13.0	--(102)
รวม			140.0	
ส่วนบริการต้อนรับและพักคอย				
โถงต้อนรับ	4	134.4	537.6	--(103)
เคาน์เตอร์ประชาสัมพันธ์	1	2.5	2.5	--(104)
โทรศัพท์สาธารณะ	12	0.72	8.64	--(105)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สำนักหอสมุดกลาง

ห้องน้ำ-ส้วม ชาย	4	15.5	62.0	--(106)
ห้องน้ำ-ส้วม หญิง	4	16.2	64.8	--(107)

ตารางที่ 5 (ต่อ)

องค์ประกอบ	จำนวน (หน่วย)	พื้นที่ (ตารางเมตร) /หน่วย	พื้นที่ (ตารางเมตร) รวม	หมายเหตุ
รวม			**675.5**	
ส่วนบริการพื้นที่จอดรถ				
ที่จอดรถยนต์	361	13.2	4765.2	--(112)
-ส่วนแสดงสินค้า	294	13.2	(3880.8)	--(108)
-ส่วนโถงอเนกประสงค์	30	13.2	(396.0)	--(109)
-ส่วนบริการอาหาร	21	13.2	(277.2)	--(110)
-ส่วนสำนักงาน	16	13.2	(211.2)	--(111)
ที่จอดรถจักรยานยนต์	108	2.0	216.0	--(113)
-ส่วนสาธารณะ	103	2.0	(206.0)	--(114)
-ส่วนสำนักงาน, เจ้าหน้าที่	5	2.0	(10.0)	--(115)
ที่จอดรถยนต์โดยสาร	3	43.2	129.6	--(116)
ที่จอดรถยนต์บริการ	4	32.0	128.0	--(117)
รวม			**5238.8**	
ส่วนบริการอาหารและเครื่องดื่ม				
บริเวณรับประทานอาหาร	47	4.5	211.5	--(118)
ส่วนจำหน่ายอาหารและครัว	5	12.0	60.0	--(119)
ห้องน้ำ-ส้วม ชาย	1	11.5	11.5	--(120)
ห้องน้ำ-ส้วม หญิง	1	12.2	12.2	--(121)
รวม			**295.2**	
ส่วนเก็บสินค้า				
ห้องเก็บสินค้า	1	587.3	587.3	--(122)
ตรวจรับและรักษาความปลอดภัย	1	9.0	9.0	--(123)
ส่วนรับ-ส่ง (Loading Platform)	1	36.0	30.0	--(124)
รวม			**626.3**	
รวมทั้งส่วนเทคนิคและบริการ			***7373.1***	*--(5)*
ส่วนภูมิสถาปัตยกรรม				

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

พื้นที่เปิดโล่งอย่างน้อย			22400	--(125)50%ที่ตั้ง
รวม			***22400.0***	*--(6)*

ตารางที่ 5 (ต่อ)

องค์ประกอบ	จำนวน (หน่วย)	พื้นที่ (ตารางเมตร)		หมายเหตุ
		/หน่วย	รวม	
สรุปพื้นที่ใช้สอยของโครงการ				
1.ส่วนจัดแสดงและจำหน่ายสินค้า			5868.0	*--(1)*
2.ส่วนกิจกรรมและการประชุม			852.4	*--(2)*
3.ส่วนบริการข้อมูลเผยแพร่			793.5	*--(3)*
4.ส่วนบริหาร			424.5	*--(4)*
5.ส่วนเทคนิคและบริการ			*7373.1*	*--(5)*
รวม			***15311.5***	*--(7)*
พื้นที่เปิดโล่งอย่างน้อย 50% พื้นที่ตั้ง			***22400.0***	*--(6)*
พื้นที่สัญจร 30% (7)			***4593.5***	*--(8)*
พื้นที่ใช้สอยรวม *(7)+(8)*			***19905.0***	*--(9)*
สรุปพื้นที่ใช้สอยของโครงการทั้งหมด	***19,905.0 ตารางเมตร--(9)***			

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

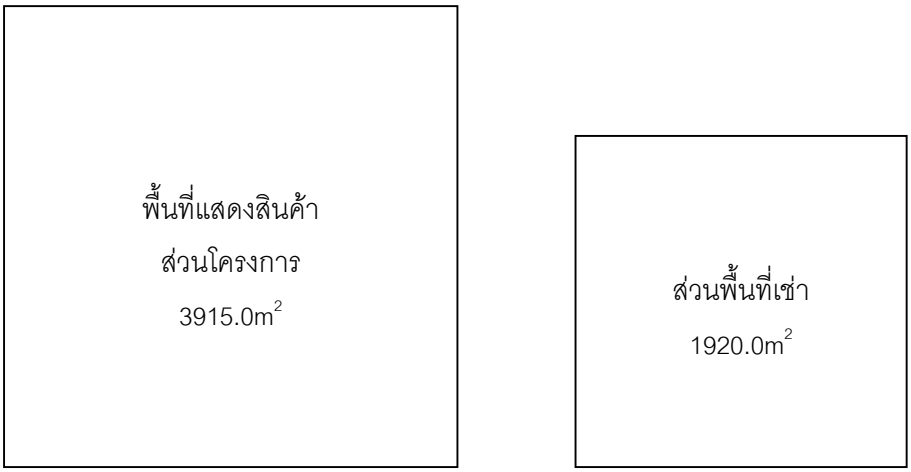

1.ส่วนจัดแสดงและจำหน่ายสินค้า 5868.0 ตารางเมตร

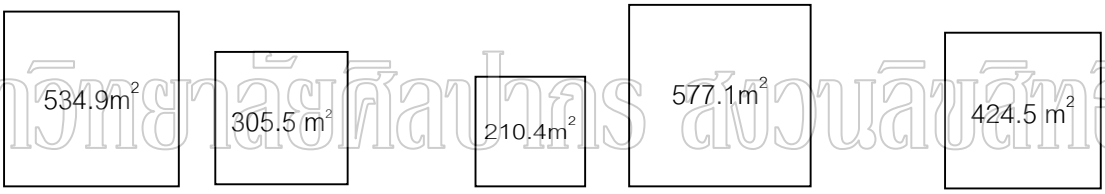

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

โถงอเนกประสงค์ ส่วนการประชุม ห้องสมุด ส่วนนิทรรศการ ส่วนสำนักงาน

2.ส่วนกิจกรรมและการประชุม 840.4 ตารางเมตร

3.ส่วนบริการข้อมูลเผยแพร่ 793.5 ตารางเมตร

4.ส่วนบริหาร 424.5 ตารางเมตร

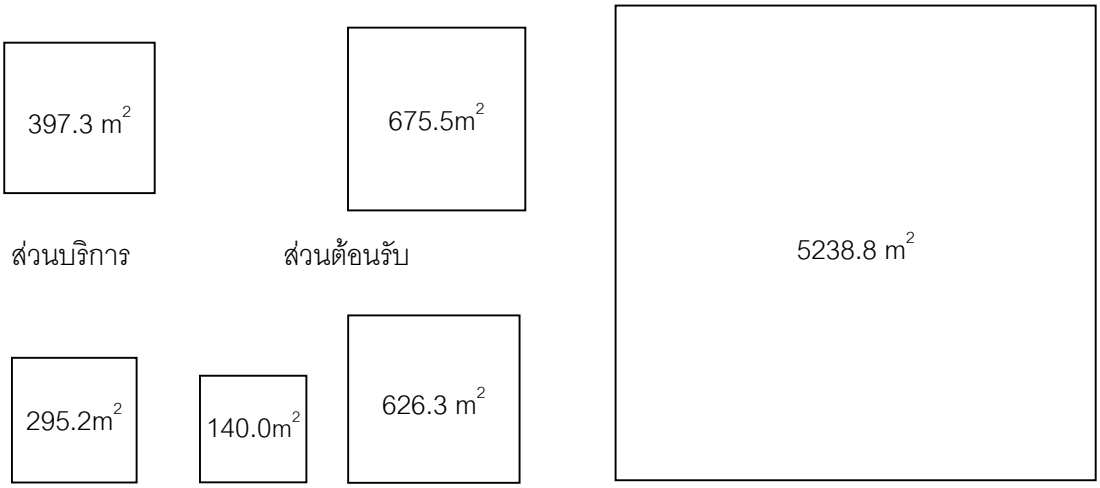

ส่วนบริการ ส่วนต้อนรับ ที่จอดรถยนต์

ห้องอาหาร ส่วนเครื่องกล ส่วนเก็บสินค้า

5.ส่วนเทคนิคและบริการ 6904.7 ตารางเมตร

แผนภาพที่ 20 สรุปขนาดพื้นที่ใช้สอยในส่วนต่างๆ ของโครงการฯ

6. ที่ตั้งโครงการ

6.1 เกณฑ์การพิจารณาเลือกที่ตั้งโครงการ

เนื่องจากลักษณะและกิจกรรมของโครงการศูนย์แสดงสินค้าศิลปหัตถกรรมไทยที่ต้องการผลสัมฤทธิ์ทางการตลาด ดังนั้นที่ตั้งที่เหมาะสม (Ideal Site) จึงควรตั้งอยู่ในทำเลที่มีศักยภาพทางธุรกิจที่จะส่งเสริมโครงการฯให้ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ โดยได้กำหนดเกณฑ์การพิจารณาดังนี้

1.ทำเลที่ตั้งควรอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครหรือปริมณฑล เนื่องจากความเป็นศูนย์กลาง (Center Point) ในหลายๆด้านในฐานะเมืองหลวงของประเทศ สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายของโครงการที่เป็นสังคมเมือง มีกำลังซื้อสูงและควรอยู่ในย่านธุรกิจการค้าซึ่งมีศักยภาพทางเศรษฐกิจ

2.สภาพการคมนาคมและการเข้าถึงโครงการ (Transportation) ที่ตั้งโครงการควรมีเส้นทางการคมนาคมตัดผ่านที่สะดวก เส้นทางอยู่ในสภาพที่ดี มีระบบขนส่งมวลชนที่เพียงพอหรือมีหลายทางเลือก ทั้งนี้ย่อมส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพในการเข้าถึงโครงการ

3.สภาพแวดล้อมโดยรอบที่ตั้งโครงการ (Physical Environment) ควรมีลักษณะที่ส่งเสริมการดำเนินงานของโครงการ ไม่มีปัญหามลภาวะ ปัญหาอาชญากรรมต่างๆ

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

4.มีขนาดของที่ดินเพียงพอต่อขนาดของโครงการ (Land Acquisition)

5.การดึงดูดหรือการจูงใจสู่ที่ตั้งโครงการ (Approach and Invitation) ลักษณะของที่ตั้งควรมีหน้ากว้างที่อยู่ติดถนนหลักอย่างน้อย 1 ด้าน หรืออาจจะมีลักษณะของบริเวณใกล้เคียงหรือลักษณะของกิจกรรมเกี่ยวเนื่องอื่นๆ ที่มีส่วนชักนำผู้ใช้โครงการมาสู่โครงการได้ กล่าวคือมีอย่างหนึ่งอย่างใดเป็นที่รู้จักกันดีของคนโดยทั่วไปและส่งผลดีต่อโครงการ

6.ระบบสาธารณูปโภคและระบบสาธารณูปการ (Infrastructure) ต้องมีอยู่ในเกณฑ์ที่สามารถเอื้ออำนวยต่อโครงการได้เป็นอย่างดี

จากเกณฑ์ในการพิจารณาข้างต้น โดยการสำรวจและพิจารณาจากการวางผังพัฒนาของกรุงเทพมหานคร ซึ่งจัดทำโดยสำนักผังเมืองกรุงเทพฯ ที่ดินที่นำเสนอเพื่อการพัฒนาในเขตห้วยขวาง คือ บริเวณรัชดา-พหลโยธิน จึงได้นำพื้นที่ในเขตดังกล่าวมาพิจารณาเลือกที่ตั้งโครงการ

สำหรับการใช้ที่ดินบนถนนรัชดาภิเษกเป็นบริเวณพื้นที่ที่มีแนวโน้มในการพัฒนาสูง อยู่ในเขตพื้นที่พาณิชยกรรม รวมทั้งมีการปรับปรุงพื้นที่พักอาศัยหนาแน่นน้อยบางบริเวณให้เป็นบริเวณพักอาศัยหนาแน่นปานกลาง นอกจากนี้บริเวณถนนรัชดาภิเษกยังมีการก่อสร้างโครงข่ายระบบขนส่งมวลชนหลายเส้นทาง โครงข่ายระบบขนส่งมวลชนดังกล่าวนี้จะส่งผลต่อการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยเฉพาะบริเวณที่เป็นระบบขนส่งมวลชนร่วมหรือจุดบรรจบของระบบขนส่งมวลชนต่างๆ

ในที่นี้จึงได้พิจารณาที่ดินบนถนนรัชดาภิเษกบริเวณใกล้ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ตั้งอยู่ระหว่างศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทยกับอาคาร RS-TOWER โดยมีถนนวัฒนธรรมกับถนนรัชดาภิเษกขนาบอยู่ด้านทิศตะวันออกและตะวันตกตามลำดับ กรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของการรถไฟแห่งประเทศไทย ซึ่งอยู่ในย่านธุรกิจที่สำคัญประกอบด้วยศูนย์การค้าและโรงแรมในรัศมีใกล้เคียงหลายแห่ง การเดินทางสะดวกรวดเร็วด้วยระบบขนส่งมวลชนที่ทันสมัย คือรถไฟฟ้าใต้ดินจึงถือเป็นพื้นที่ที่สอดคล้องตามเกณฑ์ที่กำหนด

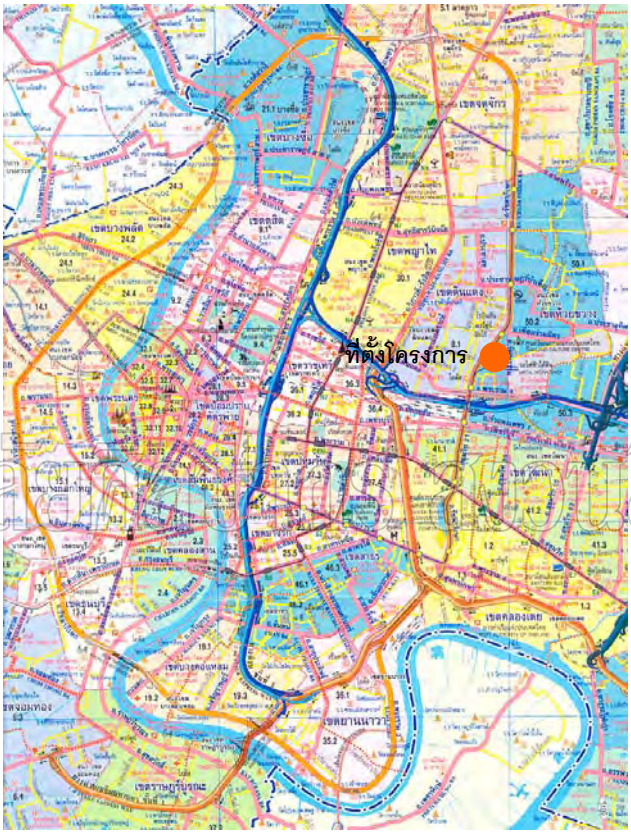

แผนภาพที่ 21 แผนที่กรุงเทพมหานครแสดงตำแหน่งที่ตั้งโครงการ

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

6.2 ที่ตั้งและรายละเอียดที่ตั้งโครงการ

ทำเลที่ตั้ง : บริเวณใกล้ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ถนนรัชดาภิเษก อยู่ระหว่างศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทยกับถนนรัชดาภิเษก

ขนาดของพื้นที่ : มีเนื้อที่ประมาณ 28 ไร่

อาณาเขตติดต่อ :

-ทิศเหนือ ติดกับสถานีรถไฟฟ้าใต้ดินและสถานีบริการน้ำมัน Q8 ใกล้แยกถนนรัชดาภิเษกเข้าถนนเทียนร่วมมิตร

-ทิศตะวันออก ติดถนนวัฒนธรรมซึ่งไปเชื่อมกับถนนพระราม 9 ฝั่งตรงข้ามเป็นศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทยและองค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพฯ

-ทิศใต้ ซอยรัชดาภิเษก 8 ซึ่งถัดไปเป็นสถานีโทรทัศน์ขององค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อ.ส.ม.ท.)

-ทิศตะวันตก ติดถนนรัชดาภิเษก ฝั่งตรงข้ามเป็นที่ตั้งอาคาร RS Tower ศูนย์การค้าสยามจัสโก้, คาร์ฟูร์และโรบินสัน

การใช้ที่ดิน : เป็นที่ดินของการรถไฟแห่งประเทศไทย

สภาพของที่ดิน : เป็นพื้นที่ว่างสภาพโดยทั่วไปเป็นที่ราบโล่งรกร้าง มีวัชพืชขึ้นทั่วพื้นที่ ระดับพื้นที่สูงกว่าระดับน้ำทะเลปานกลาง 0.40 เมตรและต่ำกว่าระดับ ถนน ประมาณ 0.70 เมตร

สภาพภูมิอากาศ :

อุณหภูมิ-อุณหภูมิโดยเฉลี่ยประมาณ 33–38 องศาเซลเซียล

ลม-มีลมประจำถิ่น คือลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ พัดในช่วงฤดูร้อนและฤดูฝน (กุมภาพันธ์-กันยายน) และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือพัดในช่วงฤดูหนาว (ตุลาคม-มกราคม)

ปริมาณฝน-โดยเฉลี่ยประมาณ 1551 มิลลิเมตรต่อปี และมีฝนตกชุกในช่วงเดือนสิงหาคมถึงเดือนกันยายนความชื้นสัมพัทธ์ โดยเฉลี่ย 77.40% ความชื้นสัมพัทธ์ต่ำสุดในเดือนธันวาคมถึงเดือนมกราคมประมาณ 54.90% ความชื้นสัมพัทธ์สูงสุดในเดือนเมษายนถึงพฤษภาคมประมาณ 93.70%

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

ภาพที่ 29 ลักษณะทางกายภาพของที่ตั้งโครงการ

ภาพที่ 30 ลักษณะทางกายภาพของที่ตั้งโครงการ

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

แผนภาพที่ 22 ภาพถ่ายทางอากาศแสดงที่ตั้งโครงการและลักษณะกายภาพแวดล้อม

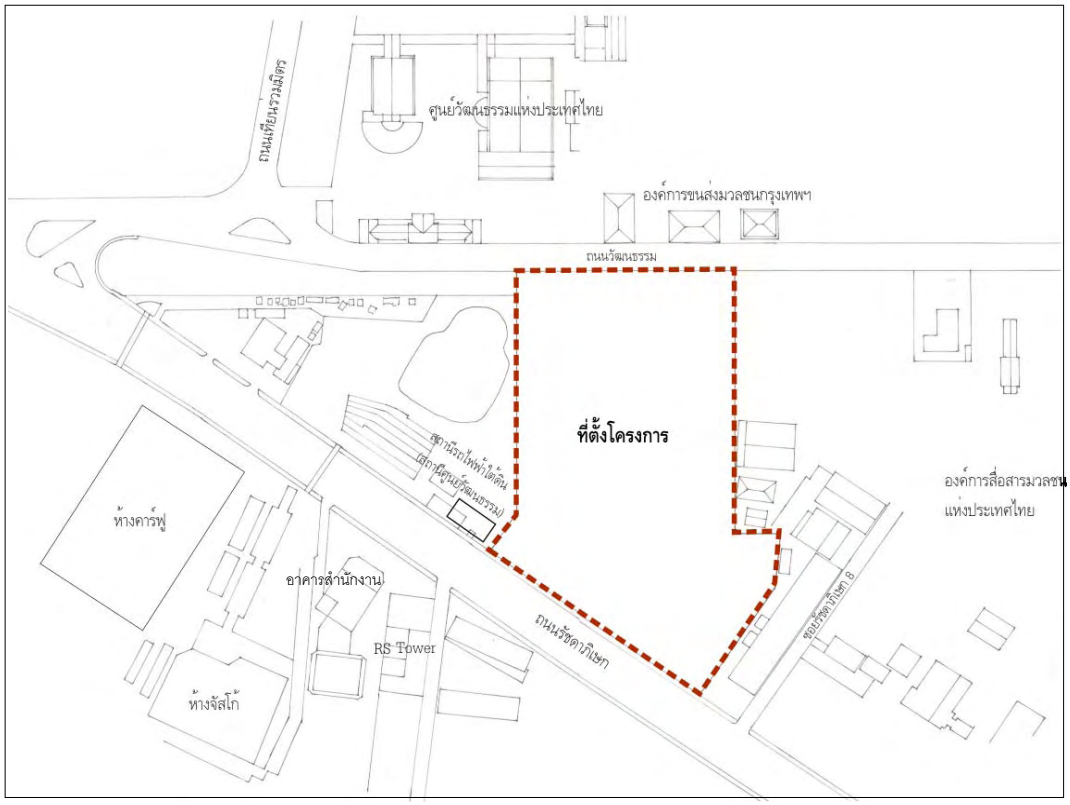

แผนภาพที่ 23 ผังที่ตั้งโครงการ

แผนภาพที่ 24 ผังที่ตั้งโครงการแสดงขอบเขตและสภาพแวดล้อม

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

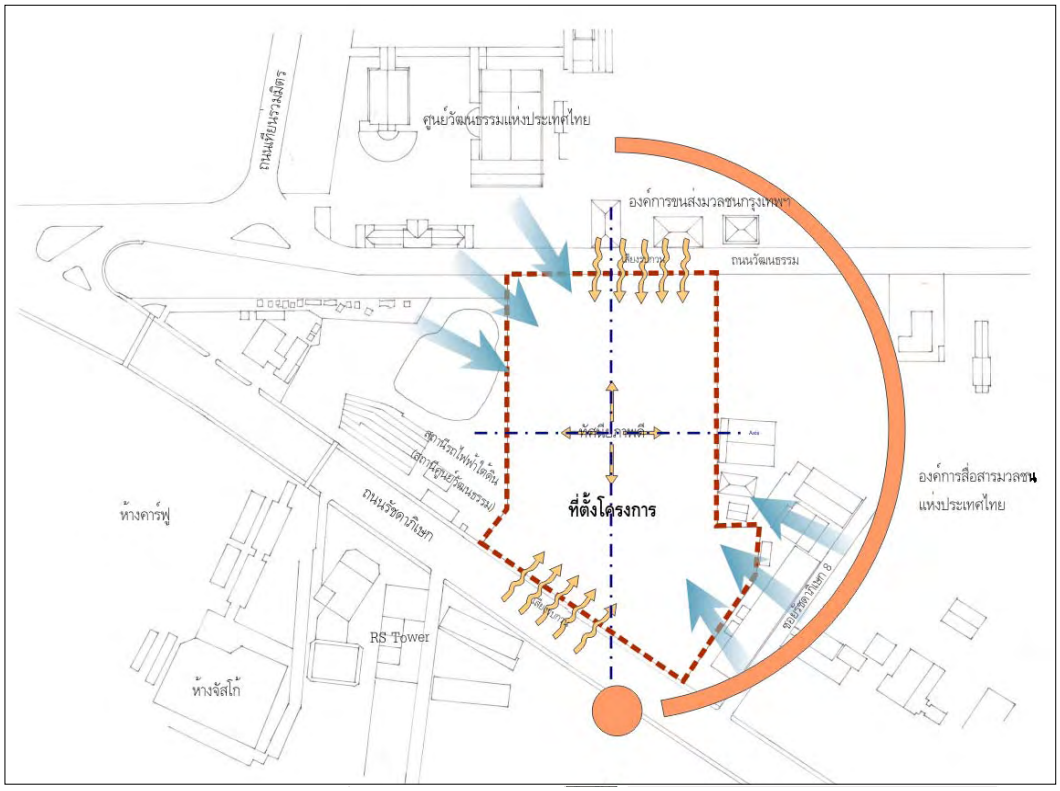

แผนภาพที่ 25 ผังที่ตั้งโครงการแสดงอิทธิพลสภาพภูมิอากาศ และสภาพแวดล้อม

6.3 บริบทของที่ตั้งโครงการ

1. **บริบททางกายภาพ** จากตำแหน่งและลักษณะของที่ตั้งโครงการ

การสัญจรและการเข้าถึง มีถนนตัดผ่านพื้นที่โครงการ 3 สายด้วยกันคือ ถนนรัชดาภิเษก (วงแหวนรัชดาภิเษก) ถนนเทียนร่วมมิตร และถนนวัฒนธรรม ซึ่งมีโครงข่ายที่ไปเชื่อมกับถนนอโศก-ดินแดง ถนนดินแดง ถนนพระราม 9 ถนนสุขุมวิท ถนนสุทธิสารวินิจฉัย ถนนลาดพร้าว ถนนพหลโยธิน ถนนวิภาวดีรังสิต ระบบทางด่วนขั้นที่ 1 และ 2 ทางด่วนดอนเมืองโทลล์เวย์ รวมทั้งทางแยกและซอยลัดต่างๆ อีกหลายเส้นทาง

ถนนรัชดาภิเษก เป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก ขนาด 8 ช่องทางจราจร มีเกาะกลางและทางเท้าทั้ง 2 ข้าง ทางเท้าบริเวณที่ตั้งโครงการกว้าง 2.50 เมตร มีความสำคัญเป็นส่วนหนึ่งของโครงข่ายถนนวงแหวน คือ วงแหวนรัชดาภิเษก (ถนนรัชดาภิเษก-ถนนพระราม 3 -ถนนจรัญสนิทวงศ์-ถนนวงศ์สว่าง)

ถนนวัฒนธรรม เป็นถนนแอสฟัลต์ ขนาด 4 ช่องทางจราจรไม่มีเกาะกลาง ไหล่ทางกว้างข้างละ 2.50 เมตร

ถนนเทียนร่วมมิตร เป็นถนนแอสฟัลต์ ขนาด 4 ช่องทางจราจรไม่มีเกาะกลาง ไหล่ทางกว้างข้างละ 2.50 เมตร

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

การเข้าถึงโครงการโดยระบบขนส่งมวลชนประกอบด้วย

1. รถประจำทางขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพและรถร่วมบริการอื่นๆได้แก่

-ถนนรัชดาภิเษก : รถประจำทางไม่ปรับอากาศ สาย 73 73ก. 175 136 137 206 รถประจำทางปรับอากาศสาย 136, 206, 517 รถร่วมบริการสาย 38 และไมโครบัสสาย 1, 8, 9, 20

-ถนนวัฒนธรรม : รถประจำทางไม่ปรับอากาศสาย 61, 167 รถประจำทางปรับอากาศสาย 14 และไมโครบัส สาย 4, 15

-ถนนเทียนร่วมมิตร : ไมโครบัส สาย 9

2.รถไฟฟ้าใต้ดินของการรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนแห่งประเทศไทย ได้แก่ รถไฟฟ้ามหานครสายวงเวียนใหญ่-สาธร-ลาดพร้าว โดยมีสถานีศูนย์วัฒนธรรมฯ เป็นจุดให้บริการ

ภาพที่ 31 ถนนวัฒนธรรม

ภาพที่ 32 ถนนรัชดาภิเษก

ลักษณะอาคารแวดล้อม ประกอบด้วยอาคารประเภทศูนย์การค้า อาคารพาณิชกรรม (ตึกแถว) อาคารสำนักงานขนาดใหญ่ อาคารที่ทำการราชการ อาคารศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย และอาคารประเภทชั่วคราวสำหรับพักอาศัยหรือประกอบธุรกิจขนาดเล็ก

ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย

อาคาร RS Tower

ห้างสรรพสินค้าคาร์ฟูร์

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ห้างสรรพสินค้าโรบินสัน

อาคารโตคิว

สถานีบริการน้ำมัน Q8

สถานีรถไฟฟ้าใต้ดิน -สถานีศูนย์วัฒนธรรม

ภาพที่ 33 ชุดภาพลักษณะอาคารแวดล้อมที่ตั้งโครงการ

2. บริบททางสังคมและวัฒนธรรม

ความสำคัญของย่านและชุมชนใกล้เคียง ตั้งอยู่ไม่ไกลจากศูนย์กลางเมือง เป็นย่านธุรกิจการค้าหรือพาณิชยกรรมที่สำคัญ เช่น ศูนย์การค้า โรงแรม อาคารสำนักงาน และโดยรอบเป็นย่านพักอาศัยที่มีความหนาแน่นปานกลางถึงความหนาแน่นมาก และตั้งอยู่ใกล้ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีในฐานะเป็นสถานที่รองรับกิจกรรมต่างๆ ทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ ซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับกิจกรรมหลักของโครงการฯในถ่ายที่งานศิลปหัตถกรรมเป็นผลผลิตทางศิลปวัฒนธรรมอย่างหนึ่งด้วยเช่นกัน ขณะเดียวกันก็มีบทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจของประเทศด้วย

การใช้พื้นที่และกิจกรรมทางสังคม บริเวณโดยรอบที่ตั้งโครงการฯมีการใช้พื้นที่ในหลายลักษณะทั้งชุมชนพักอาศัยที่กระจายตัวอยู่โดยรอบ พื้นที่ที่ทำการของหน่วยงาน/ราชการ อาทิ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย องค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพฯ องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อ.ส.ม.ท) กรมการผังเมืองกรุงเทพฯ อาคารสำนักงานของหน่วยงานเอกชนซึ่งเป็นอาคารสูงขนาดใหญ่ เช่น อาคารสำนักงานเทเลคอมเอเซีย อาคารอาร์เอสทาวเวอร์ อาคารสำนักงานธนาคารทหารไทย และพื้นที่ทางธุรกิจการค้าที่เรียงตัวไปตามสองฟากถนนรัชดาภิเษก ได้แก่ อาคารศูนย์การค้าต่างๆประกอบด้วย ศูนย์การค้าสยามจัสโก คาร์ฟูร์ โรบินสันและโลตัส ซึ่งล้วนเป็นห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ ส่วนพื้นที่การค้าขนาดเล็กได้แก่ อาคารตึกแถว และแผงขายอาหารหรือสินค้าอุปโภคอื่นๆที่ผู้ค้าจัดพื้นที่ขายอยู่ริมทางเท้าและโดยเฉพาะ “ลาน (plaza)” หน้าศูนย์การค้าขนาดใหญ่ในลักษณะตลาดนัดที่มีการติดตลาดตั้งแต่ช่วงเย็นหลังเลิกงานเรื่อยไปจนถึงดึกเวลาที่ศูนย์การค้าปิด

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลงนามลิขสิทธิ์

นอกจากเป็นพื้นที่ทางธุรกิจการค้าสำหรับกิจกรรมการซื้อขายแล้วพื้นที่ทั้งสองขนาดดังกล่าวยังใช้เป็นพื้นที่ทางสังคมสำหรับการพักผ่อนหย่อนใจของผู้คนที่มาชุมนุมอยู่ในบริเวณนี้ด้วยในลักษณะการเดินเลือกชมเลือกซื้อสินค้าทั้งประเภทอาหารและสินค้าเพื่อการอุปโภคอื่นๆ การใช้พื้นที่ภายในศูนย์การค้าแทนพื้นที่สาธารณะสำหรับการนัดหมาย เดินเล่น หรือเป็นที่สำหรับใช้เวลาของครอบครัว นอกจากนี้ยังมีการใช้พื้นที่ส่วนย่อยๆเป็นกลุ่มๆของผู้คน เช่น การรอรถประจำทาง การรวมกลุ่มของจักรยานยนต์รับจ้าง กลุ่มของแม่ค้าแผงขายอาหารริมทาง ซึ่งเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดวันและมีความหนาแน่นมากขึ้นในช่วงเวลาเย็นหลังเลิกงาน

3. บริบทด้านกฎหมายควบคุมอาคาร

กฎหมายควบคุมอาคารที่เกี่ยวข้องกับโครงการประกอบด้วย

1.กฎหมายผังเมือง

-พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 และพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2525

-กฎกระทรวงฉบับที่ 414 พ.ศ. 2542 ออกตามพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2528

-ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่องกำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง ใช้หรือเปลี่ยนแปลงการใช้อาคารบางชนิดหรือบางประเภทริมถนนรัชดาภิเษกทั้ง 2 ฟากในท้องที่แขวงสามเสนนอก แขวงห้วยขวาง และแขวงลาดยาว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528

2.กฎหมายควบคุมอาคาร

-พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2543

-กฎกระทรวงฉบับที่ 33 พ.ศ. 2535 ฉบับที่ 42 พ.ศ. 2537 และฉบับที่ 50 พ.ศ. 2540 ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522

-กฎกระทรวงฉบับที่ 55 พ.ศ. 2543 ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522

-กฎกระทรวงฉบับที่ 39 พ.ศ. 2537 ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 เกี่ยวกับระบบป้องกันอัคคีภัย, ห้องน้ำ, แสงสว่างและการระบายอากาศ

-กฎกระทรวงฉบับที่ 7 พ.ศ. 2517 ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมการก่อสร้างอาคาร พ.ศ. 2479

-กฎกระทรวงฉบับที่ 41 พ.ศ. 2537 ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522

-ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่องควบคุมอาคาร พ.ศ. 2544

-พระราชบัญญัติการส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงาน พ.ศ. 2535

7. สรุปโครงการ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ชื่อโครงการ :	ศูนย์แสดงสินค้าศิลปหัตถกรรมไทย (Thai Arts and Crafts Center)
เจ้าของ :	กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม
ลักษณะโครงการ :	เป็นศูนย์แสดงสินค้าถาวร (The Trade Center) เพื่อจัดแสดงและจำหน่ายสินค้าผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมไทย
ที่ตั้งโครงการ :	ถนนรัชดาภิเษก ใกล้สี่แยก อ.ส.ม.ท.เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร
พื้นที่โครงการ :	28 ไร่
พื้นที่ใช้สอย :	19,905.0 ตารางเมตร
	-ส่วนจัดแสดงและจำหน่ายสินค้าศิลปหัตถกรรมไทย 5,868.0 ตารางเมตร
	-ส่วนกิจกรรมและการประชุม 852.4 ตารางเมตร
	-ส่วนบริการข้อมูลเผยแพร่ 793.5 ตารางเมตร
	-ส่วนบริหาร 424.5 ตารางเมตร
	-ส่วนเทคนิคและบริการ 7373.1ตารางเมตร
	-พื้นที่สัญจร 30% 4593.5 ตารางเมตร

บทที่ 5
กรณีศึกษาและพิเศษลักษณะ

1. การศึกษาลักษณะและรูปแบบการจัดแสดง (Exhibition Design)

การจัดนิทรรศการ

นิทรรศการนับเป็นองค์ประกอบทางสังคมที่สำคัญของมนุษย์ การแสดงงานหรือการให้ข้อมูลข่าวสารต่างๆเป็นพื้นฐานที่มาและสาระสำคัญของนิทรรศการ นิทรรศการจึงถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารไม่ว่าจะเป็นไปในเชิงธุรกิจหรือการให้ข่าวสารสำคัญ

นิทรรศการ (Exhibition) คือ กระบวนการติดต่อสื่อสารโดยการจัดนำแผนภาพ วัตถุ หรือสื่อต่างๆ มาจัดแสดงประกอบข้อมูลเนื้อหาที่เป็นคำบรรยาย การอภิปรายและการสาธิตในเรื่องต่างๆ ที่น่าสนใจหรือกำลังอยู่ในความสนใจของกลุ่มคนเป้าหมาย มีลักษณะเป็นการสื่อความหมายสองทาง (Two-way Communication)[1] เพื่อจุดประสงค์ต่างๆ กันโดยหลักใหญ่ คือ เป็นนิทรรศการเพื่อการประชาสัมพันธ์ นิทรรศการเพื่อการศึกษา และนิทรรศการเพื่อการส่งเสริมการขาย

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ประเภทของนิทรรศการแบ่งตามระยะเวลาของการจัดแสดงได้เป็น 3 ประเภท คือ

1.นิทรรศการถาวร (Permanent Exhibition) มีระยะเวลาการจัดแสดงยาวนานเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ชมหรือกลุ่มคนเป้าหมายเข้าศึกษาได้โดยตลอด

2.นิทรรศการชั่วคราว (Temporary Exhibition)

3.นิทรรศการหมุนเวียน (Travelling Exhibition) จัดทำขึ้นเพื่อแสดงในที่หลายๆ แห่งหมุนเวียนกันไป

การจัดแสดงสินค้า

การจัดแสดงสินค้า (Display) คือวิธีเสนอสินค้าหรือความคิดซึ่งทำให้เกิดการประจักษ์ทางสายตาแก่กลุ่มชน[2] การจัดแสดงสินค้าเป็นรูปแบบหนึ่งของนิทรรศการและถือเป็นกิจกรรมที่สนับสนุนหรือส่งเสริมการขายอย่างหนึ่ง ในทางธุรกิจการจัดแสดงสินค้าเป็นเครื่องมือทางทัศน์ (Visual tool) ที่ทำให้กิจการร้านขายปลีกบรรลุถึงจุดมุ่งหมายสำคัญ 2 ประการคือ เพื่อทำให้ขายสินค้าได้เป็นการจัดแสดงสินค้า

---

[1] วัฒนะ จูฑะวิภาต, ศิลปะการจัดนิทรรศการ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), 2.

[2] พาศนา ตัณฑลักษณ์ และดำรัสสิริ อุทยานานนท์, การจัดแสดงสินค้า (กรุงเทพฯ : ฟันนี่พับบลิชชิ่ง, 2525), 1.

เพื่อส่งเสริมการขาย (Promotion Display) ดึงดูดให้ลูกค้าสนใจ อยากได้ หรือประทับใจในสินค้าหรือบริการนั้นๆ อีกประการหนึ่งคือเพื่อปลูกฝังค่านิยมให้แก่ร้านเป็นการจัดแสดงสินค้าเพื่อส่งเสริมกิจการ (Institutional Display) สร้างภาพลักษณ์และทัศนคติที่ดีต่อสินค้าและองค์กร

ความสำคัญของการจัดแสดงสินค้า

การจัดแสดงสินค้าเป็นงานที่มีความสำคัญต่อการดำเนินธุรกิจ เป็นกิจกรรมสำคัญที่ทำควบคู่ไปกับการจำหน่ายสินค้าและเป็นส่วนหนึ่งของการโฆษณา มีจุดประสงค์เพื่อเพิ่มยอดขายสินค้าให้กับสินค้า ณ แหล่งขาย เพราะการจัดแสดงสินค้าเป็นตัวกระตุ้นที่สำคัญที่ทำให้ลูกค้าเกิดความสนใจและนำไปสู่การขายสินค้านั้นได้

การจัดแสดงสินค้าอย่างมีประสิทธิภาพทำให้ธุรกิจประสบความสำเร็จและสามารถคงความสำเร็จนั้นได้ต่อไปทั้งนี้ย่อมต้องตั้งอยู่บนฐานของคุณภาพสินค้าหรือบริการที่ดีด้วย อย่างไรก็ตามเพื่อความคงอยู่และความเจริญก้าวหน้าของกิจการจึงจำเป็นต้องมีการสร้างสรรค์จุดสนใจใหม่ๆให้แก่ลูกค้าอยู่เสมอเนื่องจากตลาดในปัจจุบันมีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งด้านรสนิยมของลูกค้าที่เปลี่ยนแปลงไปตามสมัยนิยมและความต้องการใหม่ๆ ของลูกค้าที่เกิดขึ้นอยู่เสมอ การจัดแสดงสินค้าจึงเป็นเรื่องของการส่งเสริมการขาย ณ จุดที่สำคัญที่สุดซึ่งได้แก่จุดที่การขายเกิดขึ้น (Point of Sale)

การจัดแสดงสินค้าที่ดีจะทำให้ลูกค้าเกิดความสะดุดใจและกระตุ้นความสนใจให้อยากรู้จักสินค้าหรือบริการที่ทางร้านเสนอขายนั้นให้มากขึ้น การจัดแสดงสินค้ามีวัตถุประสงค์สำคัญพอสรุปได้ดังนี้

1.เพื่อชักชวนให้ลูกค้าซื้อสินค้า ณ จุดขาย การจัดแสดงสินค้าทำให้สินค้ามีลักษณะเด่น ลูกค้าจะมองดูสินค้าที่แสดงไว้ และในบางกรณีอาจสัมผัสหรือหยิบจับสินค้านั้นได้ด้วย ซึ่งทำให้ลูกค้ารู้จักและเกิดความคุ้นเคยต่อสินค้าถือเป็นการเพิ่มพูนความสนใจต่อการซื้อนั้น

2.เพื่อแยกประเภทสินค้าและแสดงสินค้า ทำให้ลูกค้าทราบถึงชนิดประเภทของสินค้าที่ร้านค้านั้นๆ มีจำหน่ายหรือบริการ

3.เพื่อโฆษณาเผยแพร่ร้านค้า เป็นการสร้างภาพพจน์ที่ดีของร้านค้า เพราะเมื่อลูกค้าเดินเข้ามาภายในร้าน สินค้าที่จัดแสดงไว้จะเป็นสิ่งที่ลูกค้าสังเกตเห็นเป็นสิ่งแรกการจัดแสดงสินค้าจึงเท่ากับเป็นการเผยแพร่ภาพพจน์และสร้างค่านิยมให้กับร้านค้า

4.เพื่อช่วยส่งเสริมการจำหน่ายสินค้าตามฤดูกาลหรือสินค้าในโอกาสพิเศษ อาจเป็นสินค้าที่เกี่ยวข้องกับเทศกาลต่างๆ

5.เพื่อเป็นการสร้างสรรค์สังคมและสภาพแวดล้อมหรือย่านการค้านั้นๆให้เกิดความสวยงาม

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

การจัดวางสินค้า

การจัดวางสินค้าสามารถทำได้หลายรูปแบบ ซึ่งโดยพื้นฐานอาจจัดวางได้ 8 แบบด้วยกัน คือ

1.แบบรัศมี (Radiation) การจัดแสดงสินค้าจะกระจายออกเป็นรัศมีจากจุดศูนย์กลาง ซึ่งจะสร้างสรรค์ความสนใจให้เกิดขึ้นโดยเน้นความเด่นของสินค้าให้อยู่ตรงกลาง อาจใช้แท่นหรือวัสดุตกแต่งต่างๆ เข้าช่วยตามความเหมาะสม

2.แบบขั้นกระได (Stair-Step) เป็นการนำสินค้าไปจัดแสดงบนอุปกรณ์การจัดแสดงสินค้าซึ่งได้จัดวางไว้ตามลำดับขั้นขึ้นลงเป็นขั้นบันได

3.แบบพีรามิด (Pyramid) การจัดวางสินค้าเป็นรูปสามเหลี่ยมซึ่งมีฐานกว้างและค่อยๆเรียวเล็กลงเมื่อขึ้นไปถึงจุดหนึ่ง สามารถจัดวางได้ง่ายและวางได้เป็นจำนวนมาก

4.แบบซิกแซ็ก (Zigzag) การจัดวางมีลักษณะคล้ายกับแบบปิรามิดต่างกันที่การจัดวางแบบซิกแซ็กมิได้ไต่ไปถึงยอดสุดโดยตรง การจัดวางแบบซิกแซกจะเริ่มต้นด้วยฐานกว้างแต่จะเลี้ยวไปเลี้ยวมาจนถึงยอดสุด เหมาะสำหรับการจัดแสดงสินค้าแบบเปิด

5.แบบซ้ำกัน (Repetition) คือการจัดวางโดยใช้สินค้าที่มีลักษณะเหมือนกันทุกประการทั้งในด้านส่วนสูง ช่วงระยะหรือมุม การหลีกเลี่ยงความซ้ำซากอาจทำได้โดยใช้ชั้นหรือยกพื้นเข้าช่วย

6.แบบเรียงลำดับ (Gradation) คือ การจัดวางที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านขนาดหรือสีของตัวสินค้าตามลำดับ อาจเริ่มจากขนาดเล็กไปขนาดใหญ่ สีแก่ไปสีอ่อน เป็นต้น การจัดวางสินค้าแบบนี้มีผลเสมือนหนึ่งเกิดการเคลื่อนที่ซึ่งทำให้การจัดแสดงสินค้าน่าสนใจยิ่งขึ้น

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

7.แบบซ้อนกัน (Interference) คือ การจัดวางสินค้าหรือวัสดุแตกต่างให้ซ้อนกันหรือเกยกันทำให้เกิดการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม การจัดวางแบบซ้อนกันจะทำให้ลูกค้าเห็นสินค้าทีเดียวทั้งหมด

8.แบบเน้น (Dominance) เมื่อต้องการเรียกร้องความสนใจจากลูกค้ามาสู่จุดใดจุดหนึ่ง การจัดวางสินค้าควรมีการเน้น โดยอาจใช้ขนาดที่แตกต่างกันมากหรือการใช้สีที่มีความเข้ม มากที่สุดหรือสว่างมากที่สุดเป็นตัวเน้น การจัดวางแบบเน้นทำให้เกิดจุดรวมความสนใจของผู้ชมและชักนำให้เกิดการมองต่อเนื่องไปยังส่วนประกอบอื่นๆ ของการจัดแสดงด้

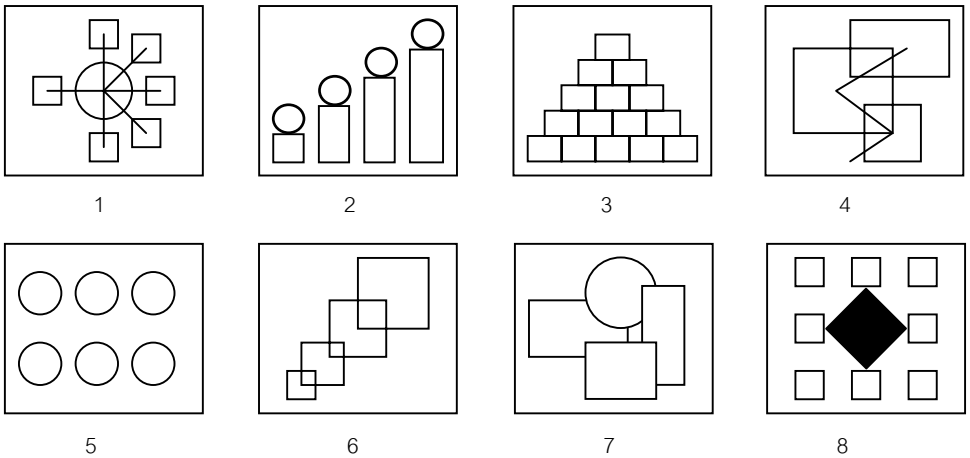

แผนภาพที่ 26 แสดงการจัดวางแสดงสินค้าลักษณะต่างๆ

องค์ประกอบของการจัดแสดงสินค้า

1.พื้นหลัง (Backgrounds) ห้องแสดงสินค้าหน้าร้านมีพื้นหลังที่แตกต่างกันแล้วแต่ลักษณะของสินค้าและวัตถุประสงค์ของการขาย ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 3 แบบคือ

-พื้นหลังแบบปิด (Full Backgrounds) เป็นแบบที่ทำให้สามารถสร้างสรรค์การจัดแสดงสินค้าในห้องแสดงได้อย่างเต็มที่ โดยไม่ต้องคำนึงถึงบรรยากาศภายในร้าน สามารถสร้างสรรค์บรรยากาศขึ้นมาเฉพาะสินค้าที่จัดแสดงได้ทั้งรูปแบบและเนื้อหาของสินค้าที่ต้องการสื่อต่อผู้ชม

-พื้นหลังแบบปิดบางส่วน (Partial Backgrounds) การจัดแสดงสินค้าโดยมีพื้นหลังบางส่วนเปิดทำให้ผู้ชมสามารถมองเข้าไปในร้านได้บ้าง สร้างความต่อเนื่องของการจัดแสดงสินค้าระหว่างภายนอกและภายใน

-พื้นหลังแบบเปิด (Open Backgrounds) ห้องแสดงสินค้าหน้าร้านที่ใช้พื้นหลังแบบเปิดหรือการให้สภาพภายในร้านเป็นพื้นหลังผู้ชมสามารถมองทะลุห้องแสดงสินค้าหน้าร้านเข้าไปเห็นสภาพภายในร้านได้โดยตลอด ดังนั้นการจัดแสดงสินค้าในห้องแสดงสินค้าหน้าร้านจึงต้องมีความสัมพันธ์สอดคล้องกับการจัดแสดงสินค้าในร้าน มีบรรยากาศที่ส่งเสริมซึ่งกัน

การเน้นในเรื่องการตัดกันของพื้นหลังกับตัวสินค้า ทำให้การจัดแสดงมีความน่าสนใจมากขึ้น พื้นหลังที่มีสีอ่อนแก่ไม่เท่ากันจะทำให้สีของวัตถุที่นำมาจัดแสดงเปลี่ยนแปลงไปด้วย ดังตารางที่แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงสีของตัวสินค้าหรือวัตถุเมื่อนำไปจัดวางไว้กับพื้นหลังที่มีค่าน้ำหนักสีหรือความอ่อนแก่ของสีแตกต่างกัน

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

ตารางที่ 6 แสดงการเปลี่ยนแปลงสีของวัตถุเมื่อใช้พื้นหลังที่มีค่าน้ำหนักสีแตกต่างกัน

สีของวัตถุ	พื้นหลังสีดำ	พื้นหลังสีขาว	พื้นหลังสีเทาอ่อน	พื้นหลังสีเทาเข้ม
เหลือง	เข้มขึ้น	หม่นลงเล็กน้อย	อบอุ่นขึ้น	ยังสดสว่างอยู่
แดง	สุกใสขึ้นมาก	แก่ขึ้นและกระจ่างขึ้น	ยังสดสว่างอยู่ เข้มน้อยลง	สดสว่างขึ้นแต่เด่นน้อยลง
น้ำเงิน	แพรวพราวขึ้น	เด่นและแก่ขึ้น	แพรวพราวขึ้นเล็กน้อย	สดสว่างขึ้น
เขียว	ซีดลงและชัดขึ้น	มีน้ำหนักมากขึ้น	ออกเหลืองขึ้น	สดสว่างขึ้น (สีเทากลายเป็นออกแดง) สุกใสขึ้น
ส้ม	แพรวพราวขึ้น	แก่ขึ้นและออกแดงขึ้น	อ่อนลงและออกเหลือง	สีเทากลายออกเขียว
ม่วงแดง	พลังและความสุกใสลดลง	แก่ขึ้น	สดสว่างขึ้น (สีเทากลายเป็นออกเขียว)	

2.วัสดุพื้น (Floor Coverings) พื้นเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของการจัดแสดงสินค้า ทั้งการจัดแสดงสินค้าในตู้โชว์และการจัดแสดงสินค้าภายในร้าน การเลือกใช้วัสดุปูพื้นควรพิจารณาจากแนวทางของการจัดแสดงสินค้านั้นๆ เพื่อให้สอดคล้องสัมพันธ์กันโดยภาพรวม ซึ่งวัสดุที่นำมาปูพื้นนี้ยังใช้เป็นเครื่องแบ่งแยกระหว่างสินค้าหลักกับสินค้ารองโดยการทำให้แตกต่างกันในเรื่องวัสดุ พื้นผิว สี รูปแบบ และระดับ นอกจากนี้ยังเป็นเครื่องกำหนดขอบเขตของพื้นที่การจัดแสดงสินค้าอีกด้วย

3.วัสดุอุปกรณ์ในการจัดแสดงสินค้า

การจัดแสดงสินค้าจะต้องใช้วัสดุอุปกรณ์โดยพิจารณาเลือกใช้และจัดตามหลักการออกแบบการจัดแสดงสินค้า วัสดุอุปกรณ์ในการจัดแสดงสินค้า ประกอบด้วย

1.อุปกรณ์จัดแสดงสินค้า (Fixtures) หมายถึง เครื่องตกแต่งร้านค้าที่ใช้เป็นที่จัดวาง หรือจัดแสดงสินค้า ได้แก่ ตู้โชว์สินค้าหน้าร้าน ตู้โชว์สินค้าภายในร้าน เคาน์เตอร์ โต๊ะ ตู้สินค้า ชั้นวาง หิ้ง ซุ้ม ราวแขวน และที่จัดวางสินค้าแบบต่างๆ ในพื้นที่ขาย ซึ่งอุปกรณ์เหล่านี้มีหน้าที่สำคัญคือ

-จัดแสดงสินค้า

-ส่งเสริมการขายสินค้า

-ป้องกันและเก็บรักษาสินค้า

นอกจากนี้อุปกรณ์จัดแสดงสินค้าอาจแสดงถึงภาพพจน์ของร้านค้าด้วย เช่น ร้านค้าชั้นดีที่มีพนักงานขายคอยให้บริการอย่างเต็มที่แก่ลูกค้า สินค้าจะเก็บอยู่ในตู้อันหรูหราสวยงาม เมื่อลูกค้าจะดูสินค้าพนักงานขายจะเป็นผู้หยิบออกจากตู้มาให้ และพนักงานขายจะวางสินค้าไว้ในตู้หรือเคาน์เตอร์ที่เป็นกระจกซึ่งลูกค้าสามารถมองเห็นได้แต่ไม่สามารถหยิบหรือจับต้อง

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

สำหรับอุปกรณ์จัดแสดงสินค้าที่นิยมใช้คือตู้หรือเคาน์เตอร์ที่เป็นกระจกจัดแสดงสินค้า อุปกรณ์จัดแสดงสินค้าแบบบริการตนเอง ได้แก่ ราวแขวน (Rack) ซึ่งลูกค้าสามารถเลือกหยิบได้ด้วยตัวเองมีทั้งแบบยาวและแบบกลมซึ่งหมุนได้โดยรอบ ใช้แขวนสินค้าได้ทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็ก เป็นอุปกรณ์ที่ทำจากไม้หรือเหล็กใช้สำหรับแขวนหรือติดตั้งสินค้า ช่วยทำหน้าที่เน้นหรือผลักดันสินค้าให้ดูโดดเด่นขึ้น

2.วัสดุตกแต่ง (Props) แบ่งออกได้เป็น 3 ชนิด คือ

-วัสดุตกแต่งชนิดโครงสร้าง (Structural Props) คือวัสดุตกแต่งที่ใช้ช่วยเสริมสินค้าและวัสดุตกแต่งชนิดอื่นให้เด่นขึ้น เช่น

แท่นสำหรับตั้งสินค้า ใช้เพื่อการเน้นและส่งเสริมให้สินค้าเกิดความสำคัญ ดูโดดเด่นขึ้น เป็นที่สะดุดตา โดยมากจะสร้างจากไม้หรือวัสดุเทียมตามขนาดและรูปทรงที่ได้ออกแบบไว้ซึ่งพื้นฐานแล้วควรมีน้ำหนักเบา สะดวกต่อการขนย้ายและเปลี่ยนแปลง

แผงสำหรับจัดแสดง ใช้สำหรับเสริมพื้นหลังหรือเป็นฉากให้กับการจัดแสดงสินค้า ใช้ร่วมกับแท่นสำหรับตั้งสินค้า วัสดุที่ใช้ทำแผงนี้ควรมีความคงทนพอประมาณเพื่อให้สามารถทาสีตกแต่งได้โดยวัสดุยังคงรูปอยู่ได้ ไม่โก่งหรือบิดงอ วัสดุที่นิยมใช้กันคือ แผ่นพลาสติก และไม้อัดชนิดความหนา 10 มม.

-วัสดุตกแต่งชนิดใช้งาน (Functional Props) คือวัสดุที่ช่วยเสริมแต่งตัวสินค้าให้ดีขึ้น เช่น ตัวหุ่นต่างๆ ที่จำลองจากรูปร่างของคนจริง ได้แก่ หุ่นสมบูรณ์เต็มตัว และหุ่นที่เป็นเฉพาะส่วนของร่างกาย เพื่อใช้จัดแสดงเสื่อผ้าหรือเครื่องใช้ต่างๆที่ต้องใช้กับร่างกาย นอกจากนี้ยังมีที่ตั้ง (Stands) ซึ่งใช้จัดตกแต่งสินค้าพวกเครื่องประดับ หมวก ผ้าพันคอ เป็นต้น วัสดุตกแต่งชนิดใช้งานทำให้ตัวสินค้ามีสภาพรูปร่างที่ดีขึ้น เด่นชัดขึ้น ตัวสินค้ามีลักษณะใกล้เคียงสภาพจริงเหมือนเช่นตอนที่ใช้งานจริง

-วัสดุตกแต่งชนิดใช้ประดับ (Decorative Props) วัสดุประเภทนี้เป็นได้หลากหลายรูปแบบ ได้แก่ ดอกไม้ประดิษฐ์ ต้นไม้ กระจก รูปภาพต่างๆ ธงต่างๆ กระดาษ ริบบิ้น ก้อนหิน ก้อนกรวด ผ้าหรือม่าน ฯลฯ ซึ่งมักเป็นสิ่งแปลกใหม่ และด้วยวิธีใช้ที่แปลก แหวกแนว ตามแต่แนวทางการจัดแสดงและขอบเขตของจินตนาการ

4.ดวงไฟและการให้แสง

การติดตั้งดวงไฟสำหรับประกอบการจัดแสดงสินค้าที่ถูกต้องจะช่วยดึงดูดสายตา และกระตุ้นความสนใจต่อสินค้าซึ่งจะนำไปสู่การตัดสินใจซื้อต่อไป ช่วยให้ลูกค้ามีโอกาสเห็นสินค้าได้ชัดเจนและพิจารณาดูสินค้าได้อย่างละเอียดถี่ถ้วน ความสว่างของดวงไฟที่ใช้นี้จะมากกว่าความสว่างของดวงไฟที่ใช้ตามบ้านประมาณ 2-5 เท่า วัตถุประสงค์ของการติดตั้งดวงไฟ คือ

เพื่อเรียกร้องให้สนใจสินค้า

เพื่อส่องสว่างให้ความชัดเจนแก่ลูกค้าที่กำลังดูสินค้า

เพื่อเสริมสร้างบรรยากาศต่างๆ

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

5.สินค้า (Merchandise Units) หมายถึง รายการสินค้าที่ต้องการนำออกจัดแสดงเพื่อส่งเสริมการขาย ตัวสินค้าอาจเป็นตัวสินค้าหลัก (Major Merchandise Units) หรือเป็นตัวสินค้ารอง (Minor Merchandise Units) การจัดแสดงที่ดีควรแยกสินค้าหลักออกมาต่างหากด้วยวิธีการต่างๆ ที่สามารถทำให้มองเห็นได้ว่าเป็นการจัดแสดงที่เป็นสัดส่วน การจัดแสดงจึงควรเน้นที่ตัวสินค้าหลัก ส่วนสินค้ารองควรจัดแสดงด้วยการใช้วัสดุตกแต่งเข้าช่วยทำหน้าที่แบ่งแยกความเป็นหมวดหมู่หรือเป็นระดับที่แตกต่างกัน

6.สินค้าใช้ประกอบ (Merchandise Accessories) คือ การใช้สินค้าที่ใช้ด้วยกัน 2-3 รายการมาเป็นสินค้าใช้ประกอบเพื่อนำมาร่วมในการจัดแสดง สินค้าใช้ประกอบคือรายการสินค้าที่มีความสัมพันธ์กับตัวสินค้าที่นำมาจัดแสดงซึ่งถือเป็นสินค้าหลัก เช่น การจัดแสดงเสื้อชุดของสตรีก็ควรนำผ้าพันคอ กระเป๋าถือและรองเท้าที่เข้าชุดกันมาจัดแสดงรวมด้วย เพื่อทำให้เกิดภาพที่สมบูรณ์ของการจัดแสดง การกำหนดระยะของการจัดตกแต่งหรือการจัดวางสินค้าใช้ประกอบขึ้นอยู่กับจำนวนและขนาดของสินค้าที่นำมาจัดแสดง และไม่ควรจัดแสดงสินค้าใช้ประกอบให้เด่นเกินสินค้าหลัก

7.ป้ายสินค้าและบัตรราคา (Showcards and Price Tickets) การจัดแสดงสินค้าที่สมบูรณ์จะต้องมีป้ายสินค้า ป้ายสินค้าจะแสดงถึงสาระสำคัญและจุดขายที่เด่นของสินค้าให้ลูกค้าได้ทราบ ป้ายสินค้าทำหน้าที่สื่อสารระหว่างร้านค้ากับลูกค้าโดยบรรยายคุณลักษณะของสินค้าและให้รายละเอียดเกี่ยวกับสินค้าแก่ลูกค้า ป้ายสินค้าจะทำหน้าที่ตอบคำถามที่เกิดขึ้นในใจของลูกค้าขณะที่ชมการจัดแสดงสินค้าและจะช่วยในการตัดสินใจซื้อสินค้า

ป้ายสินค้าควรมีลักษณะที่สะดุดตา ข้อความที่เขียนควรให้อ่านง่ายแต่ได้ใจความ รายละเอียดที่ควรแสดงไว้ในป้ายสินค้าคือตรายี่ห้อสินค้า การบอกถึงสถานที่จำหน่ายสินค้าที่แน่ชัด สำหรับการแสดงสินค้าทั่วไปป้ายสินค้าควรแสดงราคาสินค้าไว้ด้วย

ที่แสดงสินค้า

ที่แสดงสินค้า คือ บริเวณที่เตรียมไว้สำหรับจัดตั้งตัวอย่างของสินค้าที่มีจำหน่ายอยู่ในร้านค้านั้น เพื่อความสะดวกสำหรับผู้ซื้อที่จะพิจารณาก่อนการตัดสินใจ การจัดแสดงจะเป็นไปอย่างพิถีพิถันเพื่อประสงค์ที่จะชักจูงหรือโน้มน้าวจิตใจผู้ซื้อให้ตัดสินใจโดยรวดเร็ว ที่แสดงสินค้าโดยทั่วไปมีอยู่ 3 ลักษณะ คือ

1.**หน้าต่างแสดงสินค้า** (Window Display) หรือตู้โชว์ คือบริเวณซึ่งจัดเตรียมไว้สำหรับจัดแสดงสินค้าโดยมีทิศทางออกภายนอกของร้านเพื่อประสงค์ที่จะให้ผู้ที่เดินผ่านไปมาได้มองเห็นสินค้าโดยชัดเจน เป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างร้านค้ากับลูกค้าที่อยู่ภายนอกและเป็นสิ่งแรกที่ดึงดูดผู้คนให้สนใจสินค้า อาจแบ่งลักษณะหน้าต่างที่แสดงสินค้าออกได้เป็น 3 ลักษณะคือ

1.แบบเดี่ยวหรือแบบแนนราบ (Single Display) อยู่เบื้องหลังกระจกที่แนนราบซึ่งเป็นผนังด้านหน้าของร้านการจัดแสดงสินค้าในหน้าต่างที่แสดงสินค้าแบบนี้มักจัดให้มีมุมมองจากด้านหน้าเพียงด้านเดียว มีความยุ่งยากน้อยที่สุด

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

2.แบบมุม (Corner Display) เป็นหน้าต่างที่แสดงสินค้าที่อยู่ที่มุมของร้าน โดยอาศัยผนังด้านหน้าและด้านข้างของร้านซึ่งประชิดกันอยู่เป็นที่จัดแสดงสินค้า อาจเน้นสินค้าให้ดูเด่นด้วยการยกพื้นขึ้นเล็กน้อย หน้าต่างที่แสดงสินค้าแบบนี้ดูหน้าสนใจกว่าแบบแรกเพราะมีมุมมองจากสองด้านด้วยกันแต่หน้าต่างที่แสดงสินค้าลักษณะนี้ก็มักมีเฉพาะร้านที่อยู่ตรงหัวมุมหรือร้านที่มีเนื้อที่หน้าร้านกว้างขวางมากๆ เท่านั้น

3.แบบเกาะ (Island Display) เป็นหน้าต่างที่แสดงสินค้าที่แยกตัวออกเป็นอิสระเกิดจากการร่นแนวผนังด้านหน้าร้านเข้าไปจนเกิดที่ว่างสามารถเดินชมได้โดยรอบ จึงต้องมีการคำนึงถึงทางเดินโดยรอบอย่างเพียงพอสำหรับทั้งผู้ชมซึ่งอาจมีการหยุดยืนชมและที่เดินผ่าน ทำให้ต้องการเนื้อที่ในการใช้สอยมากและยังเป็นแบบที่จัดให้ดูสวยได้ยากแบบหนึ่งเพราะสามารถเห็นได้รอบด้านจึงต้องจัดให้มีความสวยงามทุกๆ ด้านแต่การจัดด้วยวิธีนี้ก็เป็นรูปแบบที่น่าสนใจมากวิธีหนึ่ง

2.ที่แสดงสินค้าภายในร้าน (Interior Display) คือ บริเวณพื้นที่สำหรับจัดแสดงสินค้าที่ต่อเนื่องและสัมพันธ์จากหน้าต่างแสดงสินค้า ที่แสดงสินค้าภายในร้านแบ่งออกเป็น 5 ลักษณะคือ

1.การจัดแสดงสินค้าแบบเปิด (Open Display) สินค้าจะจัดวางอยู่ในลักษณะที่ลูกค้าสามารถแตะต้องสัมผัสได้ การจัดวางในลักษณะนี้อำนวยความสะดวกให้แก่ลูกค้ามากกว่าการจัดแสดงสินค้าแบบอื่นเพราะทำให้พิจารณาเลือกซื้อได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น นอกจากนี้ยังทำให้ใช้พื้นที่ในร้านเพื่อการขายมากกว่าที่จะใช้เป็นที่เก็บสินค้าคงคลัง เพราะสินค้าส่วนใหญ่จะนำมาจัดวางเพื่อการขายมากกว่าที่จะเก็บไว้ในคลังสินค้า

2.การจัดแสดงสินค้าแบบปิด (Closed Display) เหมาะสำหรับสินค้าบอบบาง เปื้อนง่ายมีขนาดเล็กและราคาแพง เช่น เครื่องแก้วราคาแพง และเช่นเดียวกับสินค้าราคาแพงสินค้าพวกนี้จะใส่ไว้ในตู้โชว์ ทำให้สินค้าอยู่ในสภาพที่ดีปลอดภัยจากการลักขโมย

3.การจัดแสดงสินค้าเชิงสถาปัตยกรรม (Architectural Display) คือ การแสดงสินค้าโดยการสร้างที่จัดวางสินค้าที่เป็นสัดส่วนโดยเฉพาะ การจัดวางสินค้าจะจัดวางอย่างน่าจูงใจในสภาพที่เหมือนจริง และจัดหาสินค้าที่สัมพันธ์กันมาจัดแสดง สร้างบรรยากาศสิ่งแวดล้อมให้เข้ากับสภาพที่เป็นจริงมากที่สุด การจัดแสดงในลักษณะนี้สามารถเรียกร้องความสนใจจากลูกค้าได้เป็นอย่างดี เช่น การจัดแสดงห้องรับแขกด้วยเครื่องเรือน เครื่องใช้ต่างๆ

4.การจัดแสดงสินค้าบนเคาน์เตอร์ (Top-of-Counter Display) หมายถึงแท่นโชว์ขนาดเล็กที่วางอยู่บนเคาน์เตอร์การจัดแบบนี้มักจัดเพื่อขายด้วย สินค้าที่นำมาจัดไม่ควรมีขนาดใหญ่และไม่ควรมีจำนวนมากนักเพราะเนื้อที่มีจำกัด การจัดแบบนี้สะดวกในการซื้อขายเพราะผู้ซื้อสามารถติดต่อกับพนักงานขายได้ง่ายอีกทั้งพนักงานขายก็สามารถควบคุมดูแลสินค้าได้ทั่วถึงด้วย

5.การจัดแสดงสินค้าแบบอื่นๆ (Miscellaneous Display) เช่น การจัดแสดงสินค้าตามผนัง (Wall Display) การจัดแสดงสินค้าบนแทน (Platform Display) การจัดแสดงสินค้าโดยการแขวน (Hanging Display) เป็นต้น

3.การจัดแสดงสินค้าภายนอกร้าน (Exterior Display) คือ การออกไปจัดแสดงสินค้านอกสถานที่ เช่น นิทรรศการ งานแสดงสินค้า เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์สินค้า และผู้ผลิตสินค้านั้นๆ ด้วย เป็นการปรับเปลี่ยนบุคลิกของร้านให้สอดคล้องกับโอกาสและช่วงเวลาสำคัญตามเทศกาลต่างๆ เช่น ปีใหม่ ตรุษจีน เป็นต้น

4.การจัดแสดงแบบเคลื่อนที่ (Remote Display) คือการจัดแสดงที่สามารถเคลื่อนย้ายได้ ใช้จัดแสดงแบบชั่วคราวตามสถานที่ต่างๆ หมุนเวียนต่อๆกันไป เช่น ซุ้มเปิดตัวสินค้าใหม่ ซึ่งวัตถุประสงค์ของการใช้ Remote Display ก็เพื่อนำสินค้าออกจากร้านไปพบกับกลุ่มลูกค้าตามสถานที่ต่างๆโดยไม่ต้องรอให้ลูกค้าไปที่ร้านซึ่งจะทำให้พบกับลูกค้ากลุ่มใหม่ที่มีความหลากหลายและได้เข้าไปคลุกคลีปฏิสัมพันธ์กับลูกค้าอย่างใกล้ชิด

2. กรณีศึกษา

อาคารศาลาพระมิ่งขวัญ

อาคารศาลาพระมิ่งขวัญ ตั้งอยู่ในศูนย์ศิลปาชีพบางไทร ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ต.ช้างใหญ่ อ.บางไทร จ.พระนครศรีอยุธยา เป็นอาคารทรงไทยประยุกต์ จตุรมุขสูง 4 ชั้น ผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก หลังคาจั่วซ้อนชั้น ตั้งอยู่กลางศูนย์ศิลปาชีพบางไทรฯ ชั้นล่างเป็นส่วนสาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ศิลปาชีพของศูนย์ศิลปาชีพบางไทรฯ และศูนย์ศิลปาชีพ

อื่นๆ ทั่วประเทศ ชั้นที่ 2 และ 3 เป็นส่วนนิทรรศการผลิตภัณฑ์ศิลปาชีพชิ้นยอดเยี่ยมของศูนย์ศิลปาชีพบางไทรฯ และชั้นที่ 4 เป็นห้องประชุมสัมมนา

รูปแบบทางสถาปัตยกรรม นำองค์ประกอบลักษณะไทยมาใช้ เช่น เสาลอยรับชายคาที่กดต่ำ หลังคาซ้อนชั้นลักษณะโค้งอ่อนช้อย ผังอาคารแบบสมมาตรเน้นทางเข้าหลักตรงกลางตามแนวแกนด้านหน้าและหลัง และมีทางเข้ารองที่ด้านข้างอีกทั้งสองด้าน รูปทรงอาคารแบบประติมากรรมโดยคำนึงถึงสัดส่วนที่กลมกลืนกันขององค์ประกอบต่างๆ

ภายในจัดที่ว่างสัมพันธ์ไปกับลักษณะหลังคาที่ซ้อนชั้นสูงต่ำโดยมีการแบ่งชั้นอาคารภายในที่ว่างหลังคาที่มีขนาดใหญ่ทำให้มีพื้นที่ใช้สอยมากขึ้นในขณะที่ยังคงสัดส่วนรูปทรงอาคาร ไว้ที่สองชั้นด้วยลักษณะชายคาที่กดต่ำ

พื้นที่ส่วนจัดแสดงสินค้าเป็นโถงโล่ง สินค้าจัดวางภายในตู้แสดงงานมีความหลากหลายของสินค้าและสามารถเข้าถึงสินค้าได้ง่าย เลือกชมเลือกซื้อได้สะดวกแต่การแบ่งประเภทสินค้ายังไม่ชัดเจนนักจึงมีการปะปนกันของประเภทสินค้าอยู่บ้าง

ภาพที่ 34 ทัศนียภาพด้านหน้าทางเข้าศาลาพระมิ่งขวัญ

ภาพที่ 35 ศาลาพระมิ่งขวัญแสดงทัศนียภาพด้านข้าง

ภาพที่ 36 เสาลอยรับชายคากดต่ำ

ภาพที่ 37 โถงทางเข้าหลัก

ภาพที่ 38 โถงแสดงสินค้าชั้นล่าง

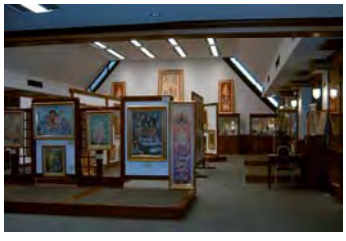

ภาพที่ 39 โถงนิทรรศการถาวร

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ศูนย์แสดงสินค้าและตลาดกลางสินค้าเพื่อการส่งออก (Thailand Export Mart) กรมส่งเสริมการส่งออก กระทรวงพาณิชย์

เป็นที่จัดแสดงสินค้าของผู้ผลิตในประเทศสำหรับผู้ซื้อจากต่างประเทศเพื่อการส่งออก และทำหน้าที่เป็นพื้นที่สำหรับการนัดพบปะระหว่างผู้ขายและผู้ซื้อ จัดวางแสดงสินค้าอย่างต่อเนื่องให้การบริการข้อมูลเกี่ยวกับผู้ผลิตและผู้ส่งออก

เป็นอาคารโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก 11 ชั้นรวมชั้นใต้ดิน 3 ชั้นความสูงเหนือดินรวม 48 เมตร ที่จอดรถรวม 183 คัน พื้นที่ 21,342 ตารางเมตร

ลักษณะอาคารใช้ผนังกระจกบริเวณโถงทางเข้าหลักเพื่อให้มองเห็นกิจกรรมการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นภายใน การเลือกใช้สีขาวเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมของกลุ่มอาคารเดิมในบริเวณที่ตั้ง และภาพรวมอาคารดูทันสมัย เรียบร้อยด้วยวัสดุปิดผิวระบบพิกัดตามขนาดของวัสดุในท้องตลาด

การจัดพื้นที่แสดงสินค้าแบ่งออกเป็นหน่วยร้าน และจัดแสดงสินค้าแยกเป็นรายผู้ประกอบการ ตำแหน่งของร้านวางขนาบสองข้างทางเดินหลักโดยหันหน้าร้านเข้าสู่ทางเดินหลัก มีการจัดแสดงสินค้าแบบหน้าต่างหรือ Window Display เพื่อแสดงคุณลักษณ์ของสินค้าของตนและเพื่อการแข่งขันกันอยู่ในที ทั้งนี้ไม่ได้จำกัดเฉพาะแค่สินค้าหัตถกรรมเท่านั้นแต่รวมสินค้าทุกประเภทที่ผลิตในประเทศไทยและเน้นที่สินค้าเพื่อการส่งออก โครงการจึงรองรับกิจกรรมเฉพาะกลุ่มไม่มีลักษณะเป็นสาธารณะสำหรับคนทั่วไป แต่ก็แสดงให้เห็นลักษณะรูปแบบหนึ่งของการจัดแสดงสินค้า

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

ภาพที่ 40 ทัศนียภาพอาคารแสดงสินค้า

ภาพที่ 41 โถงทางเดินภายในชั้นแสดงสินค้า

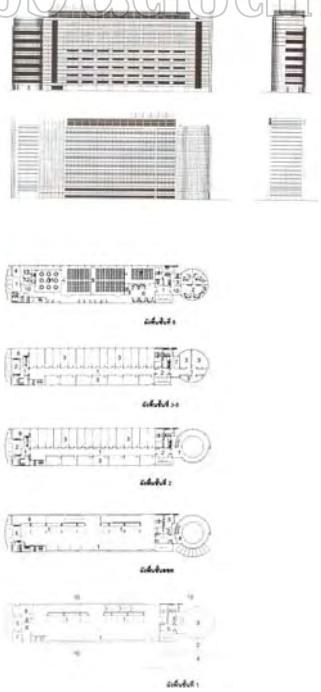

ภาพที่ 42 รูปด้านและผังพื้นอาคาร

ที่มา : “ศูนย์สินค้าส่งออก,” อาษา (ธันวาคม 2543-มกราคม 2544) : 36-37.

3. พิเศษลักษณะ

เนื่องจากจุดประสงค์ของโครงการฯเพื่อกระจายสินค้าศิลปหัตถกรรมจากผู้ผลิตในท้องถิ่นต่างๆของประเทศให้เข้าถึงผู้บริโภคภายในประเทศที่อยู่ในสังคมเมืองและนักท่องเที่ยวต่างชาติเป็นหลัก ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายที่มีกำลังซื้อสูง อีกทั้งเพื่อเป็นการสร้างค่านิยมในสินค้าศิลปหัตถกรรมไทยแก่คนไทยโดยทั่วไป การจัดตั้งศูนย์แสดงสินค้าประเภทศิลปหัตถกรรมจึงต้องคำนึงถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนเมือง ทั้งในด้านการใช้พื้นที่และเวลา เพื่อให้โครงการฯ สามารถรองรับพฤติกรรม ความต้องการและวิถีชีวิตของคนเมืองได้

ดังนั้นจากแนวคิดที่ว่า "ศูนย์กลางรวบรวมสินค้าศิลปหัตถกรรม" จึงเกิดเป็นโครงการฯ ลักษณะอาคารศูนย์แสดงสินค้า ในรูปแบบ "สรรพสินค้าประเภทศิลปหัตถกรรม" ที่จัดแสดงสินค้าศิลปหัตถกรรมทุกประเภทจากทุกภูมิภาคโดยแบ่งออกเป็นหมวดหมู่ตามลักษณะของวัสดุและกรรมวิธี ได้แก่ หมวดเครื่องจักสาน, หมวดเครื่องปั้นดินเผา, หมวดเครื่องถักทอหรือผ้า, หมวดเครื่องโลหะ, หมวดเครื่องไม้ เป็นต้น ซึ่งในแต่ละหมวดจะแยกสินค้าตามแหล่งผลิตเป็นภูมิภาคต่างๆ เพื่อความสะดวกในการเลือกชมเลือกซื้อ และเปรียบเทียบรูปแบบอันหลากหลายของผลิตภัณฑ์หัตถกรรมในแต่ละประเภท

ในขณะเดียวกันร่วมกับการเปิดพื้นที่สาธารณะอื่นๆ ให้เป็น "พื้นที่สาธารณะของชุมชน" สำหรับกิจกรรมทางสังคม หรือร่วมกันปฏิบัติกิจกรรมอื่นๆที่นอกเหนือไปจากการเลือกซื้อสินค้าของโครงการฯ เป็นทางเลือกหนึ่งสำหรับเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชน สามารถตอบสนองความต้องการพื้นที่ทางสังคมหรือพื้นที่สาธารณะของคนในวัฒนธรรมเมืองได้อีกทางหนึ่ง

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

บทที่ 6
การออกแบบสถาปัตยกรรม

1. แนวความคิด

เพื่อให้สถาปัตยกรรมเป็นสื่อถ่ายทอดกระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนไทย ประกอบด้วยแนวคิดตามเนื้อหาของงานศิลปหัตถกรรม โดยงานศิลปหัตถกรรมเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมของมนุษย์ที่ผูกพันกับธรรมชาติและพึ่งพาอาศัยธรรมชาติเพื่ออำนวยประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต งานศิลปหัตถกรรมจึงเกี่ยวข้องสัมพันธ์อยู่กับมิติของธรรมชาติ ชีวิตและวัฒนธรรมของคนไทย ซึ่งประกอบด้วยแนวคิดในเรื่อง

1.ระบบศูนย์กลางจากแนวคิดเรื่องการกำเนิดจักรวาล

2.ความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติ มนุษย์ และวัฒนธรรมโดยมีธรรมชาติเป็นศูนย์กลาง

3.แบบแผนการใช้ที่ว่างในวัฒนธรรมการอยู่อาศัยอันสัมพันธ์กับกระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรม

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

จากแนวคิดข้างต้น สามารถอธิบายผ่านแผนภาพทางสัญลักษณ์ได้ตามแผนภาพที่ 7 และใช้เป็นตัวแบบในการออกแบบโครงสร้างที่ว่างในสถาปัตยกรรมต่อไป

2. การออกแบบ

การออกแบบสถาปัตยกรรมเป็นการถ่ายทอดกระบวนการก่อเกิดงานศิลปหัตถกรรมที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนไทย อันเป็นนามธรรมมาสู่การกำเนิดของรูปทรงและที่ว่างทางสถาปัตยกรรมในลักษณะการกระจายออกไปจากศูนย์กลาง (Centrifugal) โดยอาศัยแผนภาพแนวคิดในการกำหนดโครงสร้างที่ว่างซึ่งก่อให้เกิดการจัดรูปที่ว่างทางสัญลักษณ์และรูปทรงทางสถาปัตยกรรมที่เทียบเคียงได้กับลักษณะเรือนไทยแบบประเพณีภาคกลาง อันเป็นการเชื่อมโยงสุนทรียภาพจากรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยในอดีตมาสู่อาคารรูปแบบใหม่ และความต้องการใช้สอยในวัฒนธรรมร่วมสมัย

โครงสร้างที่ว่างทางสถาปัตยกรรมที่กำหนดขึ้นตามแผนภาพดังกล่าวประกอบด้วยจุดกำเนิดที่มีธรรมชาติเป็นศูนย์กลางมีลักษณะเป็นพื้นที่เปิดโล่งเทียบเคียงได้กับลานหรือชานของเรือนไทย แล้วล้อมรอบด้วยส่วนสาธิตงานหัตถกรรมและกิจกรรมทางสังคมอันเป็นอุปมาของการสร้างทำงานศิลปหัตถกรรมและการใช้ชีวิตของคนไทยในที่ว่างกึ่งเปิดโล่ง เทียบเคียงได้กับระเบียงหรือใต้ถุน จากนั้นขยายไปสู่พื้นที่แสดงสินค้าศิลปหัตถกรรมซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนปิดล้อมอันอุปมาถึงงานหัตถกรรมที่ได้มาบรรจบกับงานสถาปัตยกรรมในขั้นการใช้สอยในชีวิตประจำวันเทียบเคียงได้กับตัวเรือน ซึ่งการใช้พื้นที่ส่วนนี้จะมี

การขยายออกไปเป็นหน่วยๆในลักษณะเดียวกับการขยายเรือนของครอบครัวขยายตามความต้องการใช้สอย การจัดกลุ่มเรือนและแนวคิดในการขยายเรือนดังกล่าวก่อให้เกิดลักษณะ modular ซึ่งสามารถนำแต่ละหน่วยมาเรียงตัวกันในรูปแบบและวิธีการใหม่แต่ยังคงไว้ซึ่งสัญลักษณ์ทางนามธรรมของกำเนิดแห่งงานหัตถกรรมที่สอดประสานอยู่กับวิถีชีวิตไทย การเรียงตัวดังกล่าวจึงเป็นเหมือนการสร้างแบบแผน (pattern) หรือการผูกลายในงานหัตถกรรม

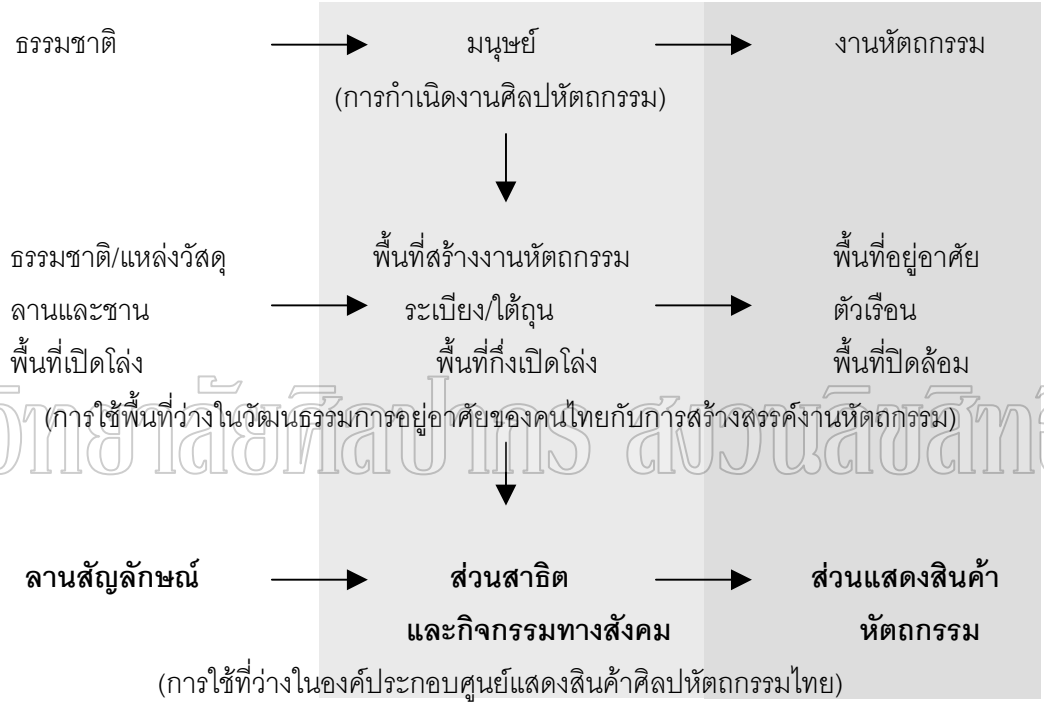

แผนภาพที่ 27 แสดงความสัมพันธ์ทางความหมายของแนวความคิดและโครงสร้างที่ว่าง

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

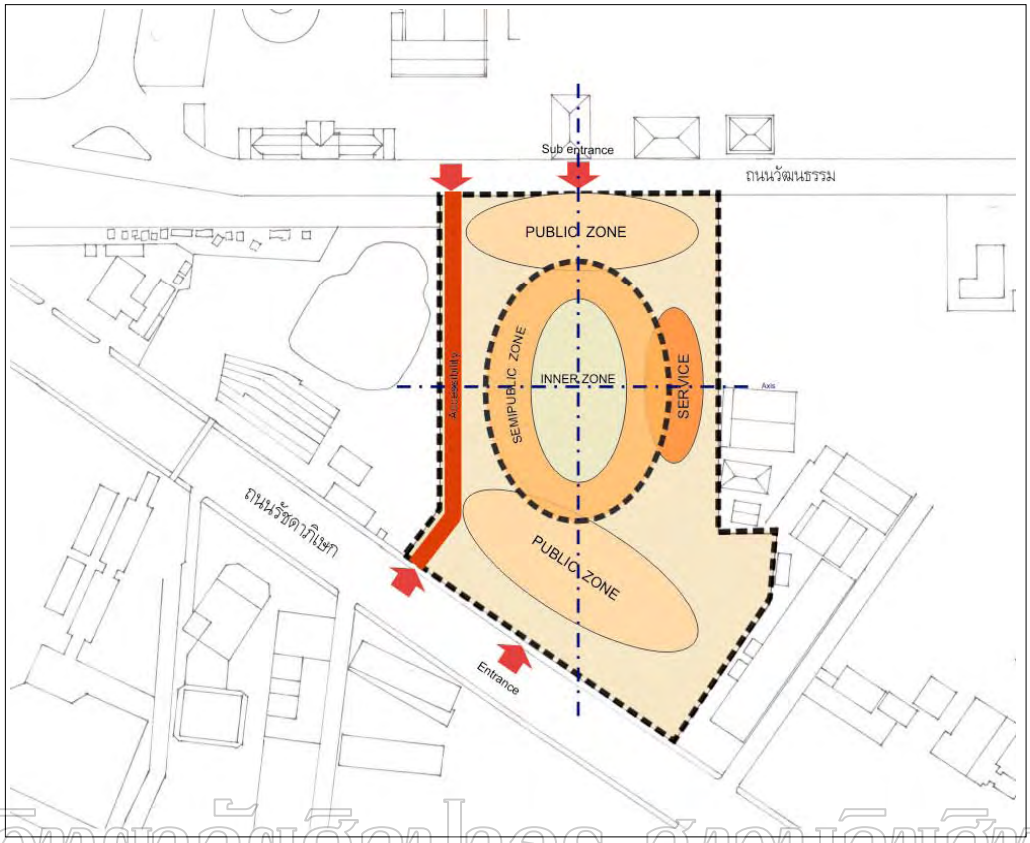

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

แผนภาพที่ 28 ผังแสดงการจัดวางการใช้ที่ดิน

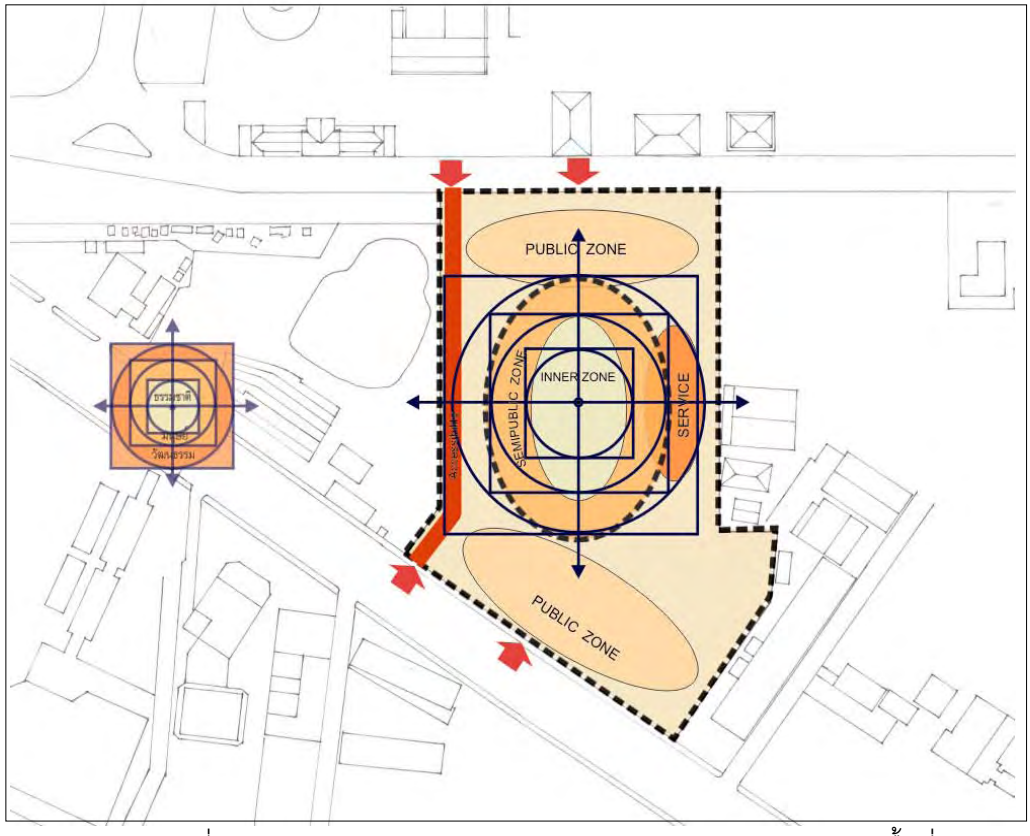

แผนภาพที่ 29 ผังแสดงแนวความคิดในการออกแบบและการจัดวางการใช้พื้นที่

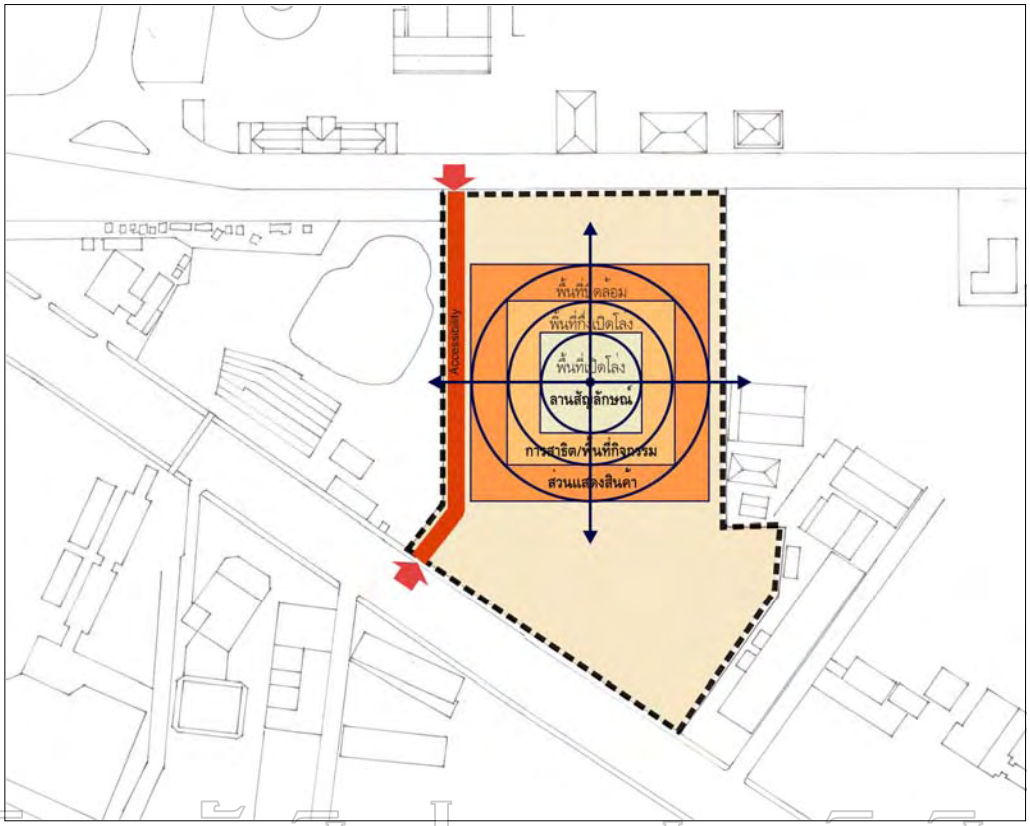

แผนภาพที่ 30 ผังแสดงแนวความคิดการออกแบบและการใช้พื้นที่

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

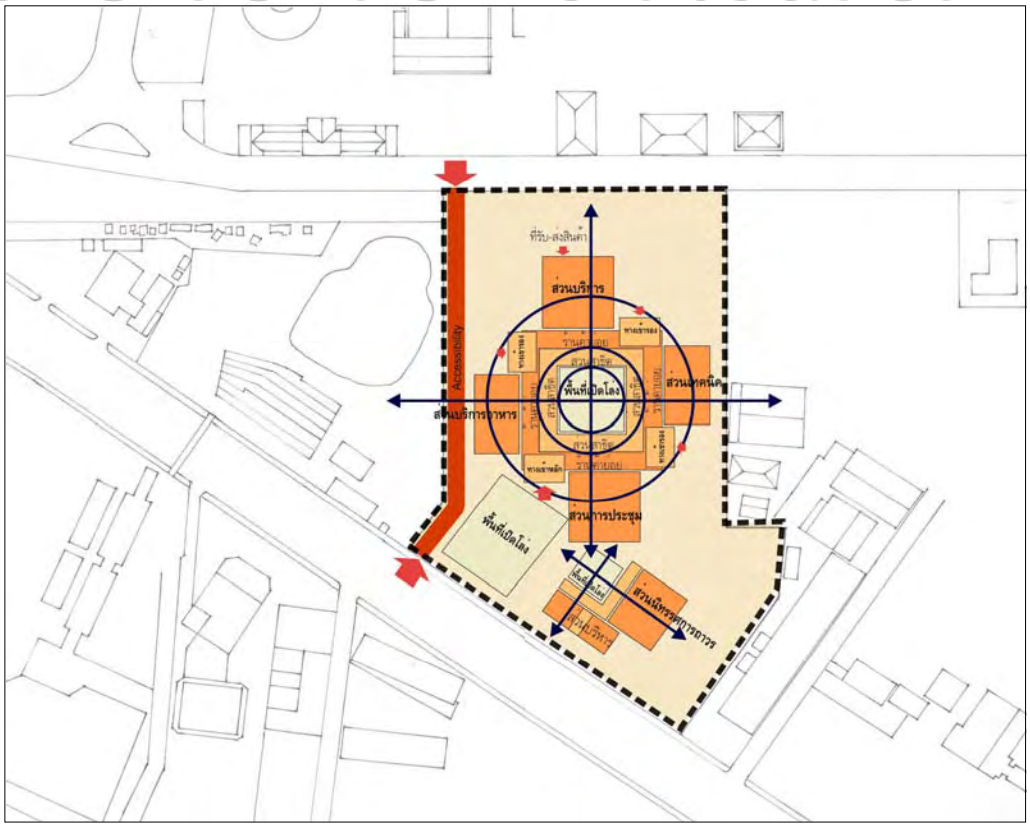

แผนภาพที่ 31 ผังแสดงการจัดวางองค์ประกอบโครงการในที่ตั้งโครงการ

การออกแบบในรายละเอียดประกอบด้วย

1.ผังบริเวณและภูมิสถาปัตยกรรม

เนื่องจากที่ตั้งโครงการเป็นพื้นที่ระหว่างถนนสองสายและกิจกรรมโดยรอบเป็นย่านธุรกิจการค้า ความได้เปรียบของที่ตั้งอยู่ที่การเข้าถึงได้ง่ายด้วยระบบการขนส่งมวลชนทั้งรถประจำทางและรถไฟฟ้าใต้ดิน ซึ่งมีสถานีตั้งอยู่ประชิดกับที่ตั้งโครงการ การว่างโครงสร้างการสัญจรภายในที่ตั้งโครงการจึงให้สัมพันธ์กับการขนส่งมวลชนดังกล่าวและเป็นการเชื่อมพื้นที่จากสถานีรถไฟฟ้าใต้ดินด้านถนนรัชดาภิเษกกับศูนย์วัฒนธรรมฯด้านถนนวัฒนธรรมเพื่อเปิดโอกาสในการเข้าใช้โครงการฯ และสาธารณะประโยชน์

นอกจากนี้เพื่อตอบสนองวิถีชีวิตของคนในวัฒนธรรมเมืองที่ต้องการพื้นที่สาธารณะเพื่อการพักผ่อนและกิจกรรมทางสังคมจึงเปิดพื้นที่ลานโล่งด้านหน้าโครงการ และการจัดภูมิทัศน์สถาปัตยกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ของคนกับสภาพแวดล้อมและกิจกรรมทางสังคม มีความร่มรื่นเป็นระเบียบ และใช้น้ำเข้ามาช่วยเสริมสร้างบรรยากาศความชุ่มชื่นแบบวิถีชีวิตไทย

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

แผนภาพที่ 32 การออกแบบผังบริเวณและภูมิสถาปัตยกรรม แสดงการเชื่อมพื้นที่เพื่อเปิดโอกาสในการเข้าใช้โครงการและสาธารณะประโยชน์

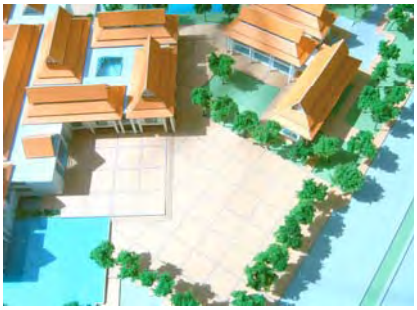

ภาพที่ 43 ภาพหุ่นจำลองแสดงพื้นที่ลานกิจกรรมด้านหน้าโครงการ

2.แปลนและที่ว่าง

โดยอาศัยแผนภาพโครงสร้างที่ว่างข้างต้น การจัดที่ว่างจึงเป็นลักษณะการโอบล้อมที่ว่างเปิดโล่งตรงกลางเป็นส่วนใช้สอยเพื่อการพักผ่อนและธรรมชาติ ทั้งนี้การจัดที่ว่างแบ่งออกตามประเภทของการใช้สอยและลำดับความสำคัญซึ่งจะแยกพื้นที่ออกเป็นส่วนๆ กระบวนที่ว่าง (Sequence of Space) เกิดจากระดับของการปิดล้อมที่แตกต่างกัน จากส่วนที่เปิดโล่ง กึ่งเปิดโล่ง และส่วนปิดล้อมและสัมพันธ์กับลักษณะของการใช้สอยที่ว่างที่เป็นส่วนสาธารณะ กึ่งสาธารณะและส่วนใช้สอยจำเพาะหรือส่วนจัดแสดงสินค้าด้วยตามลำดับ โดยได้เน้นที่ว่างส่วนกึ่งเปิดโล่งที่อยู่ภายในอาคารเป็นพื้นที่เชื่อมต่อหรือแยกพื้นที่สาธารณะกับส่วนใช้สอยจำเพาะ ซึ่งคุณภาพของที่ว่างส่วนนี้จะเป็นที่ว่างระหว่าง เป็นตัวกลางเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติและกิจกรรมทางสังคมต่างๆ

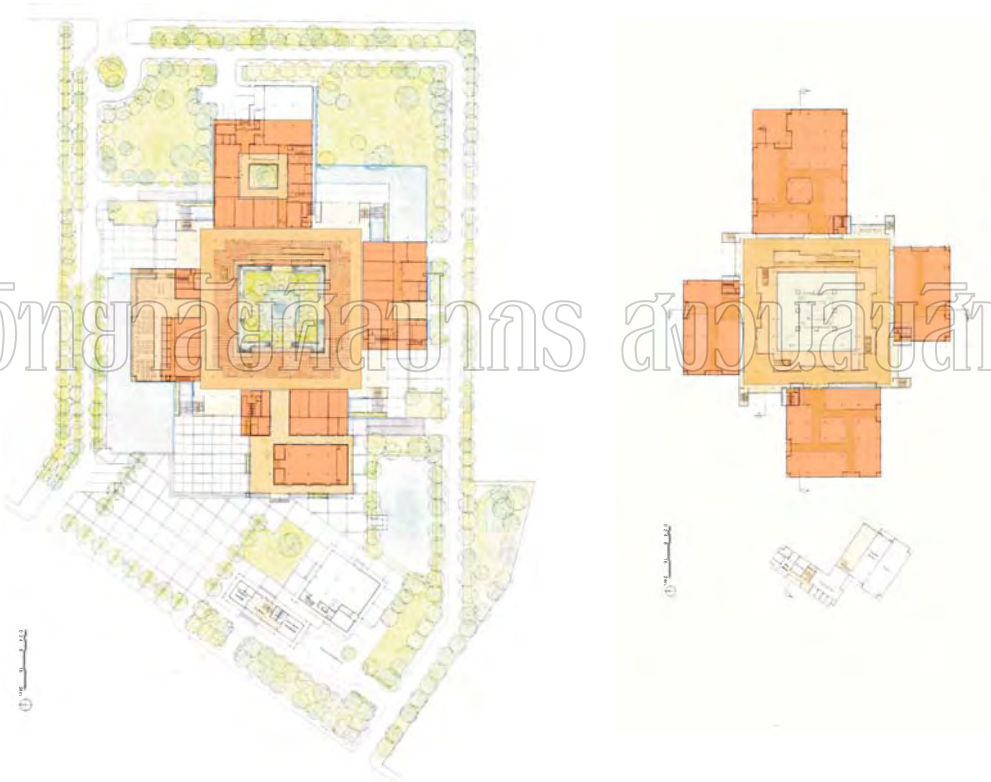

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

แผนภาพที่ 33 แปลนพื้นแสดงกระบวนที่ว่าง จากศูนย์กลางพื้นที่เปิดโล่ง
กึ่งเปิดโล่ง และพื้นที่ปิดล้อม

แผนภาพที่ 34 รูปตัดยาวแสดงความต่อเนื่องของที่ว่าง

3.รูปแบบและรูปทรงทางสถาปัตยกรรม

รูปแบบสถาปัตยกรรมแสดงออกทางลักษณะสถาปัตยกรรมไทย ทั้งนี้โดยเนื้อหาและความหมายของโครงการฯ ได้เทียบเคียงกับรูปแบบเรือนไทยประเพณี ซึ่งนำมาเป็นตัวเชื่อมโยงสุนทรียภาพทางสถาปัตยกรรมไทยในอดีตมาสู่การใช้สอยในรูปแบบใหม่

ดังนั้นรูปทรงจึงเกิดจากการเกาะกลุ่มของตัวเรือนเป็นองค์อินทรีย์เดียวกันที่ค่อนข้างกระชับ เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะของการใช้พื้นที่สำหรับแสดงสินค้าที่ต้องการความต่อเนื่องและง่ายต่อการเข้าถึงตัวสินค้าทั้งหมดอย่างทั่วถึง ทั้งนี้รูปทรงตัวเรือนแต่ละหน่วยจะแยกจากกันด้วยหลังคาจึงเป็นการกำหนดรูปทรงทั้งหมดไปด้วยในตัว และช่วยลดทอนขนาดขององค์อาคารที่ใหญ่มากลง

ภาพที่ 44 รูปทรงเรือนไทย
แบบประเพณี

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 45 ภาพหุ่นจำลองแสดงรูปทรง
อาคารโครงการฯ

ภาพที่ 46 ผังหลังคา

ภาพที่ 47 รูปทรงอาคารโครงการฯ

4.โครงสร้างและวัสดุ

โครงสร้างเป็นระบบเสาคานด้วยวัสดุคอนกรีตเสริมเหล็ก อันเป็นเทคโนโลยีการก่อสร้างและวัสดุที่ช่างไทยคุ้นเคยในปัจจุบันซึ่งระบบโครงสร้างเสาคานเป็นระบบที่ไม่ซับซ้อนมีการถ่ายแรงอย่างตรงไปตรงมาเข้าใจได้ง่ายและสอดคล้องกับพัฒนาการทางระบบโครงสร้างและเทคนิคการก่อสร้างบ้านเรือนด้วยไม้ของไทยในอดีต

ในแง่ของวัสดุซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาโครงการฯ และสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า “สถาปัตยกรรมเป็นงานหัตถกรรมเพื่อการอยู่อาศัย” วัสดุที่นอกจากวัสดุธรรมชาติแล้วก็ควรเป็นวัสดุที่มีความหมายของกระบวนการหัตถกรรมแฝงอยู่ด้วยโดยสอดคล้องกับยุคสมัยปัจจุบันคืออยู่ในระดับของหัตถอุตสาหกรรม เช่น กระเบื้องดินเผา อิฐ และไม้

5.องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและระบบสัญลักษณ์

หลังคา เป็นเครื่องกำบังแดดและฝนที่มีความโดดเด่นจากสภาพภูมิอากาศของประเทศไทย มีพัฒนาการจากความจำเป็นใช้สอยมาจนกลายเป็นสัญลักษณ์และเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมไทย หลังคาจึงเป็นทั้งเครื่องปกป้องแดดฝน เครื่องกำหนดรูปทรงทางสถาปัตยกรรมและเป็นสุนทรียภาพเชิงสัญลักษณ์ไปพร้อมกัน การใช้หลังคาในงานสถาปัตยกรรมไทยจึงมีเหตุผลสมควร

สัญลักษณ์ของศูนย์กลาง ที่แสดงด้วยที่ว่างเปิดโล่งสำหรับการใช้สอยเพื่อการพักผ่อนและการสื่อความหมายถึงธรรมชาติอันเป็นต้นทางของการก่อเกิดชีวิตและสรรพสิ่ง อันนำมาซึ่งวัตถุดิบในกระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมและความหมายในเชิงอภิปรัชญาที่เป็นโลกทรรศน์ในวิถีวัฒนธรรมไทย โดยสัญลักษณ์ที่สื่อถึงธรรมชาติในที่นี้คือการประชุมกันขององค์ประกอบ ดิน น้ำ ลมและไฟซึ่งแสดงด้วยลักษณะทางกายภาพอันเป็นคุณภาพของที่ว่างเปิดโล่งคือ ลานดิน(ซึ่งอาจปูหญ้า) อากาศหรือสายลม แสงธรรมชาติ และสระน้ำที่มีลักษณ์ล้นออกแสดงถึงการกระจายออกจากศูนย์กลางอันสอดคล้องกับภาพรวมของโครงสร้างที่ว่าง โดยมีการจัดรูปแบบเพื่อตอบสนองด้านการใช้สอยไปพร้อมกันด้วย และอีกหนึ่งองค์ประกอบที่สำคัญคือ ต้นไม้ที่เป็นสัญลักษณ์ของชีวิตและสรรพสิ่งที่ช่วยเสริมสร้างบรรยากาศร่มรื่น ขณะเดียวกันก็เป็นดังนาฬิกาธรรมชาติที่มีการเปลี่ยนแปลงของสีสันดอกใบอยู่ตลอดเวลา หมุนเวียนเปลี่ยนไปตามฤดูกาลต่างๆ

สี เนื่องจากประเทศไทยอยู่ในภูมิภาคที่มีแดดมากภูมิประเทศเต็มไปด้วยสีสันสดใส จากพืชพันธุ์และวัสดุต่างๆ สีจึงเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในวัฒนธรรมไทย ทั้งนี้นอกจากสีที่เกิดจากวัสดุแล้วสถาปัตยกรรมไทยยังมีการใช้สีทั้งเพื่อการตกแต่งและสื่อความหมายทางวัฒนธรรมด้วย ดังนั้นสีจึงมีบทบาทในสถาปัตยกรรมไทยโดยพิจารณาเกณฑ์ตามระดับความพอเหมาะพอดีและศักดิ์ของสถาปัตยกรรม

ศิลปกรรมหรืองานช่างฝีมืออันเป็นงานศิลปหัตถกรรมที่เป็นองค์ประกอบหนึ่งของสถาปัตยกรรมไทย เป็นการรับรู้ส่วนละเอียดหรือสื่อความหมายของที่ว่างในห้วงหนึ่งๆ โดยสอดคล้องกับเนื้อหาของโครงการฯ งานช่างฝีมือจึงสามารถนำมาสื่อความหมายในเนื้อหาของโครงการได้อีกทางหนึ่งหรือเป็นองค์ประกอบทางการประดับตกแต่ง

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

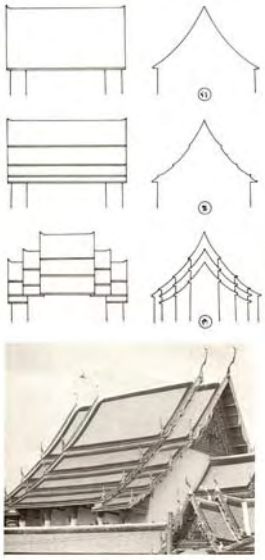

ภาพที่ 48 ลักษณะของหลังคาใน
สถาปัตยกรรมไทย
ที่มา : โชติ กัลยาณมิตร, สถาปัตยกรรม
แบบไทยเดิม (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539), 59.

ภาพที่ 49 รูปทรงและลักษณะหลังคา

ภาพที่ 50 การจัดกลุ่มหลังคา

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

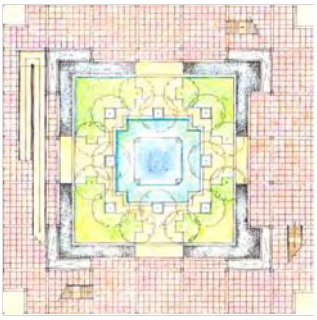

ภาพที่ 51 ผังที่ว่างเปิดโล่งภายใน/
ลานสัญลักษณ์

ภาพที่ 53 ภาพหุ่นจำลองแสดงที่ว่างเปิด
โล่งภายใน/ลานสัญลักษณ์

ภาพที่ 52 รูปตัดแสดงที่ว่างเปิดโล่งภายใน

3. สรุปผลการออกแบบ

ภาพที่ 54 ผังบริเวณ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

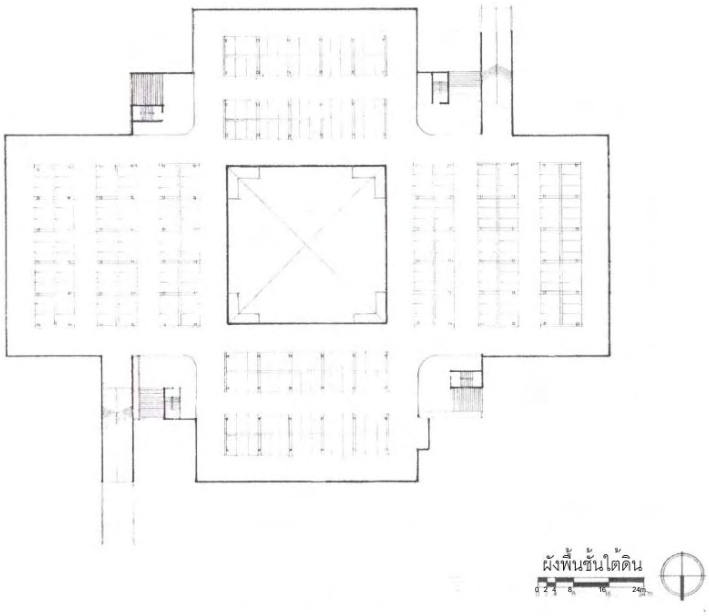

ภาพที่ 55 แปลนพื้นชั้นใต้ดิน

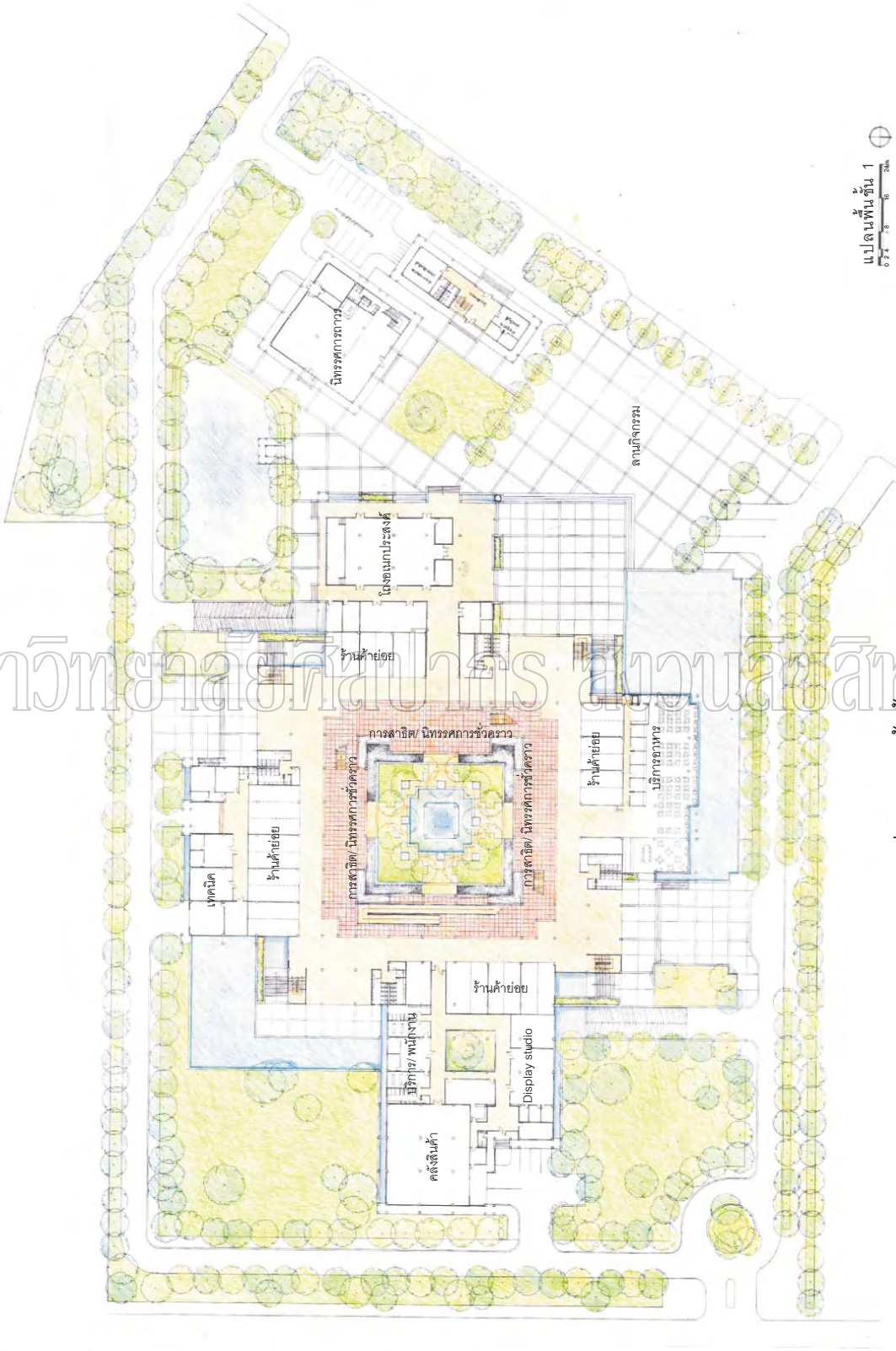

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลำนวนลิขสิทธิ์

แบบแปลน ชั้น 1 อาคาร 99 ปีศิลป์
ชั้น 1 แบบแปลน

ภาพที่ 58 รูปตัด 1-1

ชั้นที่ 2 ชั้นที่ 57 ชั้นที่

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

ภาพที่ 59 ชุดภาพรูปด้าน

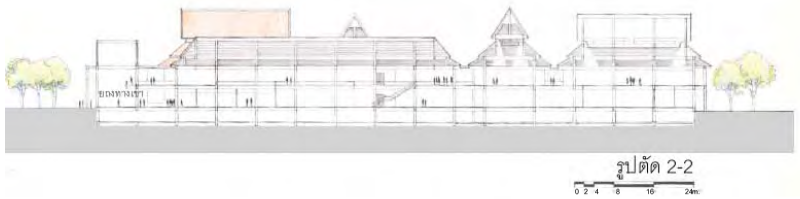

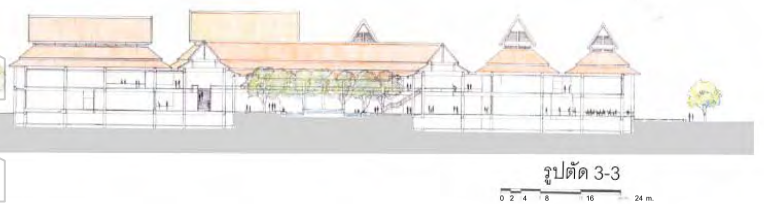

ภาพที่ 60 รูปตัด 2-2 , รูปตัด 3-3

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ทัศนียภาพด้านทิศตะวันออก

ทัศนียภาพด้านทิศตะวันออก/เหนือ

ทัศนียภาพด้านหน้าโครงการ

ทัศนียภาพด้านทิศตะวันตก

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

ทัศนียภาพด้านทิศเหนือ

ทัศนียภาพด้านทิศใต้

ภาพที่ 61 ชุดภาพหุ่นจำลองแสดงทัศนียภาพโดยรอบโครงการ

ภาพที่ 62 ภาพหุ่นจำลองแสดงทัศนียภาพมุมสูง

ภาพที่ 63 ภาพหุ่นจำลองแสดงทัศนียภาพพื้นที่เปิดโล่งภายใน

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

ภาพที่ 64 ภาพหุ่นจำลองแสดงทัศนียภาพอาคารจากแนวถนนด้านทิศเหนือ

ภาพที่ 65 ภาพหุ่นจำลองแสดงทัศนียภาพอาคารจากแนวถนนด้านทิศใต้

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 66 ชุดภาพหุ่นจำลองแสดงทัศนียภาพบริเวณทางเข้าหลัก

ภาพที่ 67 ชุดภาพหุ่นจำลองแสดงทัศนียภาพอาคารส่วนบริการอาหาร

บทที่ 7
สรุป

โครงการศูนย์แสดงสินค้าศิลปหัตถกรรมไทยเป็นอีกหนึ่งลักษณะความต้องการใช้สอยของวัฒนธรรมร่วมสมัย ที่มีเนื้อหาและรูปแบบที่ต่างไปจากการใช้สอยสถาปัตยกรรมไทยในอดีตอยู่มาก การออกแบบตามแบบแผนประเพณีจึงมีข้อจำกัดและไม่สอดคล้องทั้งด้วยเนื้อหา รูปสัญ-ลักษณ์และเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตามยังคงมีเนื้อหาส่วนหนึ่งที่ผูกพันอยู่กับรากเหง้าของวัฒนธรรมไทย แนวคิดและการออกแบบสถาปัตยกรรมจึงควรเป็นการผสมผสานระหว่างแบบแผนประเพณีและแบบแผนร่วมสมัย

โดยหลักการพื้นฐานที่ว่าสถาปัตยกรรมสามารถแสดงบทบาทหน้าที่เป็นสัญลักษณ์ได้ ซึ่งเป็นอีกความต้องการหนึ่งนอกเหนือจากความต้องการประโยชน์ใช้สอยทางกายภาพที่มนุษย์มีต่อสถาปัตยกรรม และโดยเนื้อหาของสถาปัตยกรรมเองสัญลักษณ์ย่อมแสดงด้วยที่ว่าง กระบวนการออกแบบจึงเกิดจากแนวคิดที่ผ่านการตีความจากเนื้อหาทางวัฒนธรรมแล้วแปลงเป็นแผนภาพทางสัญลักษณ์เพื่อจะนำมาเป็นตัวแบบสร้างและกำหนดความหมายของโครงสร้างที่ว่างทางสถาปัตยกรรมต่อไป

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ในกระบวนการออกแบบได้แปรแนวความคิดทางนามธรรมให้ปรากฏเป็นรูปธรรมทางสถาปัตยกรรมโดยอาศัยแผนภาพทางสัญลักษณ์ที่ได้สร้างขึ้นข้างต้น โดยมีความหมายตามเนื้อหาของงานศิลปหัตถกรรมในเชิงกระบวนการก่อรูปที่ผูกพันอยู่กับธรรมชาติ ชีวิตและวัฒนธรรมของคนไทย โครงสร้างที่ว่างและที่ว่างที่เกิดขึ้นจึงบรรจุไว้ด้วยความหมายดังกล่าว โดยความสัมพันธ์ของมิติทั้งสามได้แสดงในรูปของที่ว่างและกระบวนที่ว่าง (Sequence of Space) ขณะเดียวกันความหมายของที่ว่างนี้ก็เป็นตัวกำหนดองค์ประกอบ รูปทรงและรูปแบบทางสถาปัตยกรรมเองด้วย โดยมีความต้องการใช้สอยในวัฒนธรรมร่วมสมัยและบริบทของที่ตั้งเข้ามาเป็นปัจจัยร่วมนำไปสู่การสร้างรูปทางสถาปัตยกรรมในที่สุด

สถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นจากกระบวนการข้างต้นนี้ จึงประกอบด้วยโครงสร้างที่ว่างทางสัญลักษณ์ ในลักษณะการกระจายออกไปจากศูนย์กลาง (Centrifugal) เพื่อสื่อความหมายของกระบวนการเกิดงานศิลปหัตถกรรมกับความสัมพันธ์ในวิถีชีวิตวัฒนธรรมไทย ซึ่งในเชิงสัญลักษณ์ได้แสดงให้เห็นว่างานศิลปหัตถกรรมได้อาศัยต้นทางคือธรรมชาติอันเป็นศูนย์กลางในวิถีชีวิตวัฒนธรรมไทย แล้วคลี่คลายออกมาเป็นความหลากหลายของรูปแบบต่างๆได้อย่างไร ตลอดจนความสัมพันธ์ที่มีต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนไทยเอง ซึ่งทั้งหมดนี้รวมอยู่ในโครงสร้างที่ว่างในสถาปัตยกรรมร่วมกับการสวมเข้ากับลักษณะการใช้สอยแบบร่วมสมัยที่สอดคล้องกับความหมายของที่ว่างดังกล่าว ซึ่งคุณภาพของที่ว่างจะประกอบด้วย 3 ลักษณะคือที่ว่างเปิดโล่ง ที่ว่างกึ่งเปิดโล่ง และที่ว่างปิดล้อม ในด้านรูปทรงโดยความหมายของที่ว่างจะสัมพันธ์กับความเป็นเรือนหรือ "บ้าน" จึงได้เทียบเคียงกับแบบแผนของเรือนไทยภาคกลางอันเป็นพัฒนาการแบบเรือนประเพณี มาเป็นแรงบันดาลใจออกแบบรูปทรงทางสถาปัตยกรรมและ

เป็นตัวเชื่อมโยงทางสุนทรียภาพทางลักษณะไทยในงานสถาปัตยกรรมมาสู่รูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นใหม่

อย่างไรก็ตามแม้ว่างานออกแบบในวิทยานิพนธ์นี้จะมีข้อบกพร่องอยู่มากโดยเฉพาะในเชิงสุนทรียภาพเมื่อเทียบกับงานออกแบบสถาปัตยกรรมไทยตามแบบแผนประเพณีในอดีตด้วยข้อจำกัดและเงื่อนไขต่างๆโดยเฉพาะประสบการณ์และเวลา แต่อย่างน้อยก็พอที่จะยอมรับได้ในแง่ของสำนึกและความพยายามที่จะแสวงหาแนวทางการพัฒนาการออกแบบงานสถาปัตยกรรมไทยร่วมสมัยให้มีลักษณะไทย ซึ่งความพยายามดังกล่าวมุ่งที่แนวทางการออกแบบที่สัมพันธ์กับมิติทางวัฒนธรรมและการสร้างสภาวะแวดล้อมที่สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมและความงามที่บรรพบุรุษไทยได้สร้างสรรค์ สั่งสม และมอบไว้แก่อนุชน ซึ่งดูเหมือนจะเป็นของดีที่ไม่มีใครอยากรับ...

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

บรรณานุกรม

เอกสารภาษาไทย

กรมศิลปากร. ช่างศิลป์ไทย. หนังสือชุดการอนุรักษ์เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของกรมศิลปากร, ชุดที่ 1, อันดับที่ 2. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, 2537.

_____. ภูมิปัญญาไทยในงานศิลป์ถิ่นเมืองกรุง. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, 2543.

_____. ศิลปะและหัตถกรรมไทย. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊พ, 2532

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. รูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไทย. กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาการพิมพ์, 2538.

การติดตามและประเมินผลโครงการปีศิลปหัตถกรรมไทย 2531-2532. กรุงเทพฯ : คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2533. (รายงานการวิจัยของคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล เสนอต่อคณะทำงานติดตามและประเมินผลการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย).

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ผู้จัดพิมพ์). ศิลปหัตถกรรมไทย. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2532.

จงรัก พันธุ์สุวรรณ. “การส่งเสริมการตลาดหัตถกรรมไทย.” เอกสารสำนักพัฒนาอุตสาหกรรมในครอบครัวและหัตถกรรม กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, 2542.

ทิพย์สุดา ปทุมานนท์. กำเนิดสถาปัตยกรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

ธนาคารกสิกรไทย จำกัด. หัตถกรรมไทย. กรุงเทพฯ : สยามบรรณการพิมพ์, 2529.

ธีรศักดิ์ อัครบวร. นิทรรศการและการจัดงานแสดง. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2543

นวลลออ ทินานนท์. ศิลปะพื้นบ้านไทย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2543.

ปราณี วงษ์เทศ. พื้นบ้านพื้นเมือง. กรุงเทพฯ : เจ้าพระยา, 2525.

ปิยภรณ์ วงศ์เรือง. หัตถกรรมไทย. หนังสือชุดภูมิแผ่นดิน, อันดับที่ 4. กรุงเทพฯ : บริษัท ไทยประกันชีวิต จำกัด, 2545.

ปิยลดา เทวกุล, ม.ล. สาระศาสตร์ 3 เล่ม 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

พาศนา ตัณฑลักษณ์ และดำรัสสิริ อุทยานานนท์. การจัดแสดงสินค้า. กรุงเทพฯ : ฟันนี่ พับบลิชชิ่ง, 2527.

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร. เอกลักษณ์ไทยในสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น. กรุงเทพฯ : กราฟฟิคฟอร์แมท, 2540.

มโน พิสุทธิรัตนานนท์. เอกสารประกอบการสอนวิชาศิลปะพื้นบ้าน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒภาคใต้, 2539. (อัดสำเนา)

มาลินี ศรีสุวรรณ. ความรู้เกี่ยวกับการออกแบบอาคารสาธารณะประเภทต่างๆ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2542.

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

มาโนช กงกะนันทน์. “ที่แสดงสินค้า.” เอกสารคำสอนวิชา มอน.307 ภาควิชาออกแบบนิเทศศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2525. (อัดสำเนา)

วัฒนะ วัฒนาพันธุ์, บุบผา วัฒนาพันธุ์ และสามารถ ศรีจำนงค์. ศิลปพื้นบ้านล้านนา : การเปลี่ยนแปลงเพื่อการดำรงอยู่. เชียงใหม่ : Within Design CO., Ltd, 2544.

วัฒนะ จูฑะวิภาต. ศิลปะพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สิปประภา, 2545.

_____. ศิลปะการจัดนิทรรศการ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ : ปาณยา, 2527.

_____. ศิลปะชาวบ้าน. กรุงเทพฯ : อมรินทร์, 2546.

วิมลสิทธิ์ หรยางกูร. พฤติกรรมมนุษย์กับสภาพแวดล้อม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

_____. ”สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ (ไทย ร.9).” อาษา (มิถุนายน 2539) : 48-65.

วิวัฒน์ เตมียพันธ์, “ความสำคัญของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น.” อาษา 3 (พฤศจิกายน 2537) : 45-52.

ศรีศักร วัลลิโภดม. เรือนไทย บ้านไทย. กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาการพิมพ์, 2543.

สริยา ทรรทรานนท์ และพัชรินทร์ ศุขประมูล. ศิลปะและหัตถกรรมไทย. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊พ, 2532.

สาวิตรี เจริญพงศ์. วิวัฒนาการของศิลปหัตถกรรมในสังคมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ :เครื่องปั้นดินเผา เครื่องจักสาน ดอกไม้ประดิษฐ์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

สุวรรณ วุฒธยาคม. “การพัฒนาเพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นบ้านให้ได้เปรียบในเชิงการแข่งขัน.” เอกสารสำนักพัฒนาอุตสาหกรรมในครอบครัวและหัตถกรรม กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, 2544.

สุเชษฐ สมิตินันทน์. การจัดแสดงสินค้า. กรุงเทพฯ : สหบูรพาสาส์นการพิมพ์, 2525.

อนุวิทย์ เจริญศุภกุล. “การอนุรักษ์ค่านิยมทางประเพณีในอาคาร.” อาษา 15 (2533) : 66-71.

_____. “การอนุรักษ์ค่านิยมทางประเพณีในอาคาร.” อาษา 16 (2533) : 60-66.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. ภาพรวมภูมิปัญญาไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อมรินทร์, 2544.

เอเดรียน สนอดกราส. สัญลักษณ์แห่งพระสถูป. แปลโดย ภัทรพร สิริกาญจน และคณะ. กรุงเทพฯ : อมรินทร์วิชาการ, 2541.

เอื้อม อนันตศานต์. การออกแบบผังบริเวณ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

เอกสารภาษาต่างประเทศ

De CHIARA, Joseph and John Hancock Callender. Time-Saver Standards for Building Types. 1973.

Mills, D. Edward. Planning : Buildings for Habitation Commerce and Industry. Scotland : Thomson Litho Ltd., 1978.

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

Neufert, Ernst. Architects' Data. Great Britain : The Alden Press, Oxford, 1991.

Seeboonruang, Tira, and William Warren. editor. Thai folk arts and crafts. Thai life series, vol.6, no.1. Bangkok : National Identity Board, Prime Minister's Office, 1998.

Warren, William. Thai Style. Bangkok : Asia Books, 1993.

Warren, William, and Luca Invernizzi Tettoni. Arts and Crafts of Thailand. Bangkok : Asia Books, 1994.

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล นายอนุวัฒน์ เติมเจิม
ที่อยู่ 53 หมู่ 4 ตำบลบางรักน้อย อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11000
โทรศัพท์ 0-29221643

ประวัติการศึกษา

พ.ศ.2542 สำเร็จการศึกษาปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า เจ้าคุณทหารลาดกระบัง

พ.ศ.2542 ศึกษาต่อปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์